

PÉTERFFY GEDEON

BUDAPEST
1941

IFJÚSÁGUNK ÉS AZ EGYHÁZ

**IRTA:
PÉTERFFY GEDEON**

BUDAPEST, 1941

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell censor dioecesanus. Nr. 2047/1941.
Imprimatur. Strigonii, die 26. Martii 1941. Dr. Joannes Drahos vic. gen.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest, VIII., Csepregy-u. 2.

IFJÚSÁGUNK ÉS AZ EGYHÁZ

Mennyi ellentét és különbség merül fel egyszerre, mikor leírjuk ezt a két szót: ifjúság és Egyház! Mintha említeni sem lehetne együtt a kettőt. Mintha két olyan világ lenne, amelyet nagyobb távolság választ el egymástól, mint az óceán az újvilágot régi földrészünktől. Mintha az ifjúság, amelyet mindig a korszellem, újítás, elevenség lelke éltetett, éppen fiatalságánál fogva örök ellentéte lenne a hagyományt, tradíciót, örök értékeket képviselő Egyháznak. Az ifjúság hajója az életnek örökké eleven, mozgalmas hullámaiban törtetve halad előre állandóan, az Egyház épületének dómja pedig a viharokkal és elmúlásokkal dacolva időtlenül és idő felett áll az élet tengerének sziklapartján.

Talán egy korszak sem vetette fel olyan élesen és mélyrehatóan az ifjúság és Egyház találkozásának problémáját, mint éppen a mai, midőn hatalmas áramlatok az ifjúság jelszavával és lendületével törnek előre, új világ építésének programjával állnak elénk, van-e még jövője akkor az évezredek múltból élő Egyházunknak?

A mai helyzet jellemzésére, az ifjúság és Egyház szembenállásának érzékeltetésére egy kép jelenik meg előttem a múltból: 383 tavaszán egy fiatalember a karthágói öbölben szélről hányatott kis vitorlásán titokban

menekült Itália felé, idegenbe, új világba, amely több szabadságot és szépséget ígért neki. A parton pedig elkésve, könnyes szemekkel, imára kulcsolt kezekkel nézte fiának a habokba vesző útját egy vérző szívű édesanya: Szent Monika. A tengerparton most is áll ennek emlékére egy kis kápolna az ő tiszteletére szentelve. Ez a kápolna nemcsak Szent Monika emlékét örökíti meg, hanem állandó szimboluma az Egyháznak, lelki anyáknak, amint a biztos igazság sziklapartján állva néz minden kornak nyugtalan szívű, ifjú Ágostonai után, akik viharos tengereken messze idegenbe mennek, mert az édesanya házát kényelmetlennek és szigorát túl keménynek érzik. Szent Monika példájára az Egyház imádságos lélekkel néz hűtlen fiai után. De nemcsak imádkozik értük, hanem lélekben utánuk is megy, hogy egy se vesszen el a viharban, hazátlanságban. Az örök Egyháznak minden korban az volt az imádsága és törekvése, hogy az ifjúság, a változások viharait végig-szenvedő korszellem megtalálja az örök igazságok sziklapartján az Egyház édesanyjai házát. Ez az ifjúság és Egyház egymásratalálásának problémája.

A keresztény életben az Egyházzal szemben való magatartás jelentette a vallásos élet alapvető problémáját. Az Egyház is, mint isteni alapítója, bizonyos értelemben sarokkő lett, mely körül a szellemek csoportosulnak és szétválnak. Az Egyház nélküli vallásosság a herezisnek legegyszerűbb és egyben legősibb formája, melynek különböző korokban más és más okai voltak. Az emberi szellem problémáinak és magatartásának változásaival nemzedékek szerint módosult időről-időre

az Egyházzal szemben elfoglalt álláspont is. Ahogy az idők változásával újabb kérdések merültek fel, úgy kellett a katolikus hittudománynak újabb és újabb feleleteket adni és megoldani azokat az ellentéteket, melyeket az Egyháznak mint természetfeletti társaságnak az emberiség történetében való megjelenése és a világgal való szembenállása szükségképpen jelent.

Úgy érezzük, hogy éppen napjainkban állt be egy ilyen szellemi fordulat, melyre a katolikus igazság képviselőjének különösképpen elő kell készülnie, annál is inkább, mert ezen a téren felmerülő problémák megoldásában szinte teljes készületlenségben állunk. Ennek a szellemi fordulatnak legjellemzőbb megnyilvánulása, hogy az Egyházat, hierarchiát még csak tegnap támadták elkeseredetten az emberi haladás, szabadgondolkodás, tudomány nevében. S ma az a csodálatos helyzet állott elő, hogy öreg liberális szabadgondolkodók, meghunyászkodott szabadkőművesek az Egyházban, a befeketített pápaságban látják az emberi jogok, humanizmus, szabadság menedékét és békülékeny nyilatkozatok közben nyújtanak jobbot az ősi ellenfélnek. Talán a mai életnek erősebb sodra, gyorsabb üteme hozta magával, hogy ez a változás szinte szemünk előtt történhetett meg.

Változnak az idők, új szelek járnak... Új problémák elé kerültünk, pedig ezelőtt tíz-húsz évvel az volt a látszat, hogy az apologetika számára minden kérdés megoldódott és csodálatos optimizmus lett úrrá a katolikus tábor tagjain. Ha a huszas évek katolikus folyóiratait lapozzuk, büszke és diadalmas hang üti meg

fülünket, mintha mindenegybes oldal egy megnyert szellemi ütközetről szóló jelentés lenne. Valóban, azok a nagy problémák, amelyek a századforduló apologétáit szólították harcba, mind megoldódtak: anyagelvűség, darwinizmus végleg elintézett kérdések voltak, elég volt csak a tudósok, akadémiák tagjainak nyilatkozatait csokorba szedni. A művészet terén is minden olyan biztató volt: kiváló írók, költők tértek meg vagy írtak dicsérő sorokat az Egyházzal és festők, szobrászok, muzsikuskok előszeretettel fordultak vallásos témákhoz és kerestek abban elmélyülést, ihletet. A világháború zavarai és az egész társadalom anarchisztikus felbomlása idején valóban az Egyház bizonyult az egyetlen igazi erkölcsi nagyhatalomnak, mely tekintélyének és befolyásának növekedésével került ki a nagy küzdelemből. Mikor az emberiség legjobbjai tisztelettel tekintettek vagy közeledtek az Egyház felé és birodalmak, trónok omoltak össze, joggal idézhettük Macaulay szavait a pápaság örökifjúságáról. Igaz, hogy Keleten, a végtelen orosz síkságon vörösen lángolt az ég, de a legtöbb ember számára ez is csak szónokian hatásos érv volt arra, hogy társadalmat, államot vallás nélkül nem lehet felépíteni s komoly tanulságra csak kevesek lelkében hatott.

Az Egyház valóban úgy állt a világháború utáni nemzedék előtt, mint magasra emelt jel, mely magához hívja az igazság után kutatókat. A kor lelki világát és problematikáját ismerők valóban úgy mutatták be az Egyházat, mint amely kielégít minden jogos igényt és a „katolikum”-ban harmónikus feloldást találunk azok az ellentétek, melyek a kor lelkét feszültségben tartják. A

liberalizmus, szélsőséges individualizmus keserű tapasztalattal bizonyította be, hogy a magános ember tehetetlen és kivert árva, akinek otthonra van szüksége. Ez után az otthon után vágyódók számára misem természetesebb, mint hogy a legnagyobb és legszerveesebb emberi közösség, az Egyház állt hívogatóan, és meggyőző sorokat olvashattunk arról, hogy Krisztus misztikus testébe szervesen beilleszkedő tagok mint találhatják itt meg egyéniségük harmónikus kiteljesülését.

Aki elolvasott egy jobban megírt apologetikát, abban bízó optimizmus kerekedhetett felül és azzal az érzéssel tehetta le a könyvet, hogy minden problémát maradék nélkül megoldottunk és nincs más hátra, mint hogy kitárjuk az Egyház kapuit és az istentkereső nemzedék bevonuljon rajtuk.

Mindez nem történt meg! Most újra nagy tömegek állnak kérdően az Egyház kapuja előtt, emberek, akiknek vannak elintézetlen kérdéseik, melyekre hiába keresünk feleletet apologetikus kézikönyveinkben. Ma nem a liberalizmus, túlzó individualizmus keserves tapasztalatain csalódott magános istenkereső áll az Egyház előtt, akit elég volt ráébreszteni árvaságának fájdalmas voltára, hogy megtegye lépését az egyházi közösség felé. Ma egy új nemzedék áll szemben az Egyházzal, melyet nem egy előző korszak csödjé, hanem saját magából kinőtt problémák foglalkoztatnak s ezekre keres feleletet.

Találkozik-e az Egyház és az ifjúság, megnyílik-e a mai nemzedék számára is az Egyház kapuja, megbékélhet-e a korszellem az örök igazságokkal? Problémánk

a mai korfordulónak alapvető világnézeti kérdése. A mai helyzet értékelésében és jellemzésében különböznek a gondolkodók, de abban mindnyájan megegyeznek, hogy fordulókörbe vagyunk állítva. Nemcsak az emberek világát alkotó környezet változik meg az események rohanó árában, hanem az ember is új beállítottságot nyer a világhoz. A dolgok lényegét érintő átalakulás folyik, új értékelés, valójában átértékelés történik. Régi oltárok dőlnek le, de az ember nem élhet oltárok nélkül és ezért újakat emel magának. Milyenek lesznek ezek és pótolhatják-e a régieket?

Mit várjon a mai ifjúság ettől a fordulattól? Az emberekhez hiába fordulunk eligazításért. A pesszimizták mindenről lemondtak és elsiratják az európai kultúrát. Szerintük vagy új világrész uralma kezdődik, vagy új középkornak nézünk elébe és a szellemi sötétség hosszú századai várnak reánk. Az optimisták örömmel és tetterkészséggel nézik az eseményeket, reményük szerint az új világ, amelyik születni készül, szebb és jobb lesz, mint a régi volt. Az eseményekben tájékozódást kereső szemlélő zavartan kérdezheti, hogy haldoklás, agónia-e ez, vagy egy új élet megszületésének fájdalmas vajúdása.

A korszak jelenségeinek áramlásában, az ellentmondások és ellentétek között mégis azonos hang csendül fel, egy hasonló motívum hallatszik ki és egy visszatérő arc vonásai néznek reánk. Annak a nemzedéknek az arca ez, amely ennek a kornak az eseményeit hordozza és végigszenvedi és amelynek jellegzetes vonásait éppen ezek az ellentétek és ellentmondások rajzolják ki. Aki a mai élet irányító eszméit akarja megismerni, annak az

ifjúság lelkébe kell tekinteni, amely nemcsak tükör, hanem vezetést, irányítást adó hangja is korunknak. Ennek a nemzedéknek az arcán szánt mély barázdákat a világot megrázkódtató válság. Nemcsak az emberben vagy az ember világában játszódik le ez a válság, hanem magának az embernek válságáról van szó, mikor azt látjuk, hogy alapvető értékeknek tartott eszmékhez lesz hűtlen az emberiség. Sőt az egész világ válsága bizonyos értelemben egyszersmind a kereszténység válságát is jelenti, hiszen a kereszténység volt századokon át nevelője a mai világnak és a kultúránk külsőleg, legalább névben ma is hordja a keresztény nevet.

Ilyen fordulatok előtt áll és ilyen válságok közé került a jövő felé haladó útján a mai ifjúság. Merre halad a jövő nemzedék útja és a kialakuló új világ kereszténynek lesz-e nevezhető? Ezt a súlyos kérdést is felveti az ifjúságunk és az Egyház egymásratalálásának problémája. A vallásos életnek is ez az alapvető kérdése, mert a vallásnak határozott formában történő megnyilatkozását az Egyházzal szemben elfoglalt magatartásunk dönti el. A katolikus hívő számára nincs elvont vallási probléma, mert mindig mint az Egyház gyermeke, mint a nagy keresztény közösség tagja jelenik meg Isten előtt. Hogy éli ennek a közösségnek az életét, hogyan valósítja meg mindennapi életében ennek a szellemét, ez konkrétan az Egyházhoz tartozás és a vallásos élet problémája. Igaz, hogy különböző korokban különböző formákat öltött ennek a megvalósulása, de minden kornak meg kell oldania ezt a világnézeti feladatot.

Korfordulatról, nemzedékváltásról akkor beszélhetünk, mikor ez a probléma felmerül, mikor az ember beállítottsága megváltozik a világgal és a látható világ fölött álló értékrenddel szemben. Hogy új erők jelentkeztek, az kétségtelen, de hogy mi lesz érvényesülésük iránya, azt kell kutatnunk, és hogy vallási téren mit hoz magával egy ilyen fordulat, azt az Egyházhhoz való magatartásunk dönti el.

Lényegében a sokat emlegetett nemzedékproblémára akarunk felelni. Az eseményeket és dolgokat a teológus szemével akarjuk nézni, mert valljuk, hogy „*nemo psychologus, nisi theologus*”, de a tárgyalás során a teológusból pszichológus, a dogmatikusból lelkipásztor lesz, mikor az ifjúsághoz közeledik. Pszichológiára van szükség, mert a nemzedékhez való tartozás elsősorban lelki magatartás, teológiára pedig azért, mert a megrajzolandó lelki képet a magasabb összefüggések keretébe kell beállítani és így értelmezni.

Akár a mindennapi életnek gondokkal küzdő embereit nézzük, akár a mai kor értelmezését adni akaró bölcséletet kérdezzük meg, egyaránt azt látjuk, hogy a kor lelkének alapvonása a létbizonytalanság. Ez fojtogatja a tömegeket és üli meg az ifjúság lelkét is, hiszen ő érzi mindenkinél jobban annak a létnek a bizonytalanságát, melyet neki kell megteremtenie. Az ifjúság menekülni akar ebből, hiszen minden embernek az életben szilárd szikla, meleg napfény, biztos vezetés kell. Ezért keres magának szenvedélyesen világnézetet és vezért, ezért adja magát oda örömmel a biztos vezetésnek. Különösen nálunk áll ez, ahol az életstílust

diktáló emberekben végzetes hiány van. Szélcsend és laposság üli meg a magyar életet. Mindenki azt a szélvész várja, amely nemcsak új gondolatokat, hanem igazi vezető egyéniségeket sodor az élet porondjára. Ebben a helyzetben az lenne a természetes, ha az eligazítást kereső nemzedék az Egyház felé fordulna, de mégis számolnunk kell azzal, hogy ma mások a körülmények, mint a világháború utáni első esztendőben. Akkor az országokat megrázkódtató eseményekben és nagy összeomlásban Európa-szerte kitűnt, hogy a katolikus Egyház az egyedüli biztos szikla és egyetlen biztató ígéret, amelyre egy új jövőnek épületét emelni lehet. Akkor még alig volt olyan irány vagy mozgalom, amely kellő súllyal mert volna a jövő felépítésére vállalkozni. Ma az Egyházon kívül is hatalmas tömegmozgalmak jelentkeznek és hódítanak. Új világot ígérnek, nemcsak hatalommal és erővel törnek előre, hanem elsősorban az ifjúság lendületével és ezért érthető, ha az ifjúság csatlakozik táborukhoz. A lét bizonytalanságával és kilátástalanságával szemben a biztonság érzetét kelti fel benne az a világnézet, mely mindent ígér és amely külsőleg is rövid, csattanós stílusú megfogalmazásában a megfellebbezhetetlen igazság látszatát kelti és azt mutatja, hogy a kételynek még az árnyéka is távol áll tőle.

Minden oldalon az ifjúságért folyik ma a legnagyobb harc, a fiatal nemzedék lelkét akarják megvenni és megszerezni minden eszközzel. Véglegesen azonban csak az fogja meghódítani, aki a teljes igazság, a tökéletes élet és értékes egyéniség eszméjét tudja eléltárni. Ezen az úton kell világnézetre segíteni az ifjúságot és a biztos

tekintély vezetésére bízni. Ebben van jövőjének záloga és a legnagyobb haladás, amit tehetünk, ha ezt elérjük.

Mikor erről — a legfontosabbról — van szó, kérdezhetjük, hogy adhat-e tökéletes biztonságot emberi vezető és teljes világnézetet emberi elgondolás, mikor ezek leginkább csak követelményeiben teljesek, de rendszerük csupán részigazságokat tud adni. S az ifjúságnak nem az lesz-e a legnagyobb tragédiája, ha egyszer kiábrándultan kell felébrednie ebből a hamis biztonságérzetből? Helyénvaló ez az óvatosság, mikor azt látjuk, hogy sok hivatlan és kéretlen szószólója van az ifjúságnak, akik a maguk világfelfogása szerint szólaltatják meg a lelkét. Nyelvük és lelkük sokszor idegen, mégis az ifjúság nem kis része indul utánuk. Nyilvánvaló, hogy annak mindig sikere van, aki a tömeg érzéseit meg tudja szólaltatni, de csak annak van eredménye és jövője, aki az értékeket tudja kiemelni és érvényre juttatni. Mit tud megszólaltatni az Egyház és milyen értékeket tud az ifjúság lelkének mélyéről kiemelni, mikor a teljességnek nemcsak az igényével, hanem diadalmas birtoklásával lép eléje? Ezt kérdezzük és a mai helyzet egyre inkább arra ösztönöz, hogy mint az igazság birtokosai, ne a „beati possidentes” békés nyugalomában éljünk, hanem nyílt lélekkel álljunk be a nagy kereső szellemi áramlatokba, hogy a kor igényeihez mérten hozzájárjunk rendszerünk igazságához és azt másoknak is korszerűen átadjuk.

Minden kornak szüksége van a katolikus igazságra, de hogy a mai kor lelke is fogékony rá, azt szeretnők feltárni. Ez a célkitűzés vezet és az a hit biztat, hogy az ifjúság és az Egyház találkozása

nem lehetetlen kívánság vagy megoldhatatlan feladat, hiszen a kettő egymásnak van rendelve. Nem is a lehetőség kérdése a probléma, hanem a mód, az utak megtalálása nehéz. Mindkét részből kölcsönös feladatot jelent: az ifjúságnak megtisztult és emelkedett lélekkel kell felkészülnie reá, az Egyház földi képviselőinek pedig meg kell felelni mindazon lélektani és pedagógiai követelményeknek, amelyeket ennek a találkozásnak lelki előkészítése megkíván. A nagy konvertitának, Newman bíborosnak szavai, amelyeket naplójában jegyzett fel (1863 január 4.), a mi problémánkra is vonatkoznak: az Egyháznak elő kell készülnie a konvertitákra, mint a konvertitáknak az Egyházra.

Ebben az előkészületben sok akadályt kell az útból elhárítani, sok félreértést kell eloszlatni. A felmerülő nehézségek és kételyek bizonyos szempontból örök kérdések, mert hiszen minden nemzedék lelkét válaszút elé állították. A feleletek is csak a legmélyebbbről jöhetnek: az Egyház lényege, a róla szóló tanítás egész dogmatikus mélysége adhatja csak meg a teljes választ mindarra a kérdésre, ami a mai ifjúság lelkében él.

AZ IFJÚSÁG LELKI KÉPE

Keresem a mai nemzedék lelkét és tudom, hogy a nemzedékrajz egyszersmind egy kor lezárását, felmérését és értékelését is jelenti. Az ifjúság szemében az előző kor megméretett és könnyűnek találtatott, de milyen lesz akkor az új generáció, mely a jövőt fogja hordozni?

Az ifjúság lelki képének vonásait megállapítani nem könnyű feladat, mert ez a nemzedék nem akar olyan lenni, mint a többi és nem is engedi, hogy valamilyen régi keretbe kényszerítsék. Elvi ellentétet érez minden mással szemben, amiről ösztöne azt mondja, hogy nem az övé. Lelkének ismertetőjegyei között, sajnos, több a negatív vonás és elsősorban ebben közös az ifjúság nagy csoportja. Együvértartozásuk nagyrészt abban nyilvánul meg, hogy új és külön problémáik vannak. Nagyrészt ezek a negatív vonások határozzák meg azokat a jegyeket, amelyek őt a régi nemzedéktől megkülönböztetik. Érthető, hiszen lelkük tele van keserves és kemény élményekkel, magatartásuk alapját a szenvedélyesség jellemzi, amint ez a problémafelvetésekben és felletekben megnyilvánul. A közömbös, cinikus, kételkedő típus eltűnőben van és akinek nehézségei vannak és idegenül áll szemben a hittel, az is szenvedélyesen ra-

gaszkodik a maga világfelfogásához. A világnézetek összeütközésének korában az ifjúságnak is megvan a maga világnézete, amelyben nem szabad szem elől téveszteni a pozitív vonásokat sem és ha a lélek mélyén lappanganak is, ezeket az értékeket felszínre kell hoznunk. A fiatal nemzedéknek az Egyházzal való találkozása éppen azt akarja elérni, hogy ezek a pozitív értékek életre váltassanak.

Akik közel állnak a mai ifjúság lelkéhez, azok mind egyöntetűen vallják, hogy az ifjúság lelkében nagy változás történt. Az átalakulást nem lehet kizárólag az utóbbi esztendőik politikai mozgalmainak tulajdonítani, hanem ezeket az eseményeket csak kiváltó oknak tekinthetjük, amelynek kapcsán felszínre került sok olyan érzés és gondolat, amely tudatosan vagy tudat alatt ott élt az ifjúság lelkében és most csupán határozott célt és irányítást kapott.

A mai nemzedéknek arcán elsősorban tragikus vonások tűnnek elő és lelki világuk problémáktól terhes. A kor kérdéseinek súlyát mindenki mélyen átérzi, mert tudja, hogy jövőjéről van szó, de nem lehet lelkéből a csalódások nyomait sem kitörölni. Hívő reménység helyett csalódottan áll szemben az élettel, s ebben hasonlít ahhoz a frontharcos generációhoz, amely lelkileg szintén összetört a nagy kiábrándulás után, mikor hazajövet látta, hogy nem azért a világetért küzdött, amelyik otthon várta. Az életbe lépő ifjúságra nem egyszer ehhez hasonló keserves csalódás vár és az első lépéseit az a kiábrándulás kíséri, hogy másra készült, mást várt az élettől, mint amit az valójában neki juttat. A harmónikus

fejlődés vonalát az ő lelkükben is összetörte az élet, hiszen a legtöbben már fiatalon olyasmit tapasztaltak, ami az öregekben is megrendítette volna a lelket. Társadalmi és politikai romok között nőttek fel, lelki nevelésüket, szellemi kiképzésüket olyan időkben nyerték, mikor egész művelődésünk válságba jutott és átértékelődött. Nem lehet csodálni, hogy ez az ifjúság a történelem zuhanó árjában megszállt. A pénzügyi összeomlások, az infláció megtanította őket arra, hogy lehet egyszerre könnyen sokat keresni, kitűnt, hogy biztos egzisztenciák omolhatnak össze máról-holnapra, s a napról-napra egymásratorlódó változások között többé semmi sem biztos és természetes, ami régen volt. Igaz, hogy külsőleg az életszínvonal emelkedése nagy volt, de a benső élet egyre jobban elsorvadt. Sok lélekben a biztos, önmagukban fennálló értékek tagadása, az a meggyőződés vált úrrá, hogy omnia sunt venalia — mint a régi Róma alkonyán. Az ifjúság előtt az élet alapjai váltak problematikusokká. Megtanultak mindenben kételkedni és semmit sem fogadnak el már, aminek az alapját nem látják. Közben, hogy a lelki összeomlás teljes legyen, felemás világ keletkezett: az emberek másról szavaltak a fórumon és mást cselekedtek az életben. Az ifjúság azt láthatta, hogy másra nevelték, mint amibe belekerült.

Ilyen körülmények között a mai ifjúság nem is lehet idealista a szónak abban az értelmében, ahogyan ezt a romantikusok vagy az ifjúság önzetlen lelkesedésére nagyon is hidegen számítók szeretnék. Főleg azok, akik a pusztá megélhetésért küzdenek, nem elégedhetnek meg szép szavakkal, hanem elsősorban tetteket sze-

retnének látni. Igaz, hogy soha nem beszéltek annyit ifjúságról, nem dicsőítették többet és nem használták fel cégerül mindenféle program számára, mint ezekben az években, de az egész csak ártatlan kábítószer volt az igazi problémák elaltatására. Az elmúlt két évtized a szavakkal való megelégedés kora volt: nagy szónoklatok, irodalmi programok és elmaradt tettek állnak róla Klié könyvében. Az a hit terjedt el, hogy amit kimondtunk vagy leírtunk, azt meg is csináltuk. Két-három év alatt a szó is elkopott, a cselekedet pedig végleg elmaradt. Új szavak köntösében aztán ugyanaz a teendő jelentkezett és minden ment tovább a maga útján. Ezek az esztendők a jószándékok történetét jelentik, de hiszen a pokol útja is jószándékokkal van kiköveve.

Az ifjúság ezt látta és nem lehet csodálni, hogy elvesztette idealizmusát, hiszen lelke természeténél fogva jobban átérzi az eszmény és valóság, az igazság és élet feszültségét. Realista lett, de realizmusát sötét, tragikus vonások mélyítik el. Nemcsak az életben csalódott, hanem az emberekben is, mert úgy érezte, hogy meg is csalták. Divatos lett, de mások éltek meg belőle, és látta, hogy csak arra jó, hogy a többiek rajta keressenek. Saját vezetői is legtöbbször közéleti szereplésük ugródeszkájának használták fel őket, vagy megmaradtak örök ifjúsági vezéreknek és biztos jövedelmű pozícióikban maguk számára kisajátítva állandósították az ifjúságot. A fiatalság tragikumát fokozza az is, hogy ő volt az egyedüli nagy ébredő abban a temetői csendben, ami hosszú éveken át megülte a magyar tájakat. Az öregek a tradíció tisztelete és a múlt értékeihez való ragaszkodás

által a régi világot akarták visszahozni, újra nem is gondoltak. Sehol sem született meg annyi lelkes elgondolás és jóakarató kezdeményezés, mint éppen a fiatalság körében, amely aztán mégis saját erőinek fogyatékosága következtében derékba tört, hiszen nem is nevelték őket erre a küzdelmes életre. Mély lelki lehangoltság és az első pillanatnyi előnyt lefölöző haszonlesés járhatott csak ennek a csalódásnak a nyomában. Az idealizmus lelkét ez ölte meg és a fiatal nemzedékből számosan ma már a sokat tapasztaltaknak nem a bölcsességével, hanem fáradt rezignációjával intenek le minden szebb kezdeményezést.

Találó képe az ifjú idealizmus elhervadásának, hogy nagyvárosainkban az utak mentén kivágják a fákat. A szépséget fel kell áldozni a szélesebb mederben rohanó, egyre nagyobb területet kívánó életnek. A technika fejlődését és a modern élet szükséges formáit nem vethetjük el, de azt nem engedhetjük, hogy az életből minden szépséget elvegyenek, minden fát kivágjanak és az ifjúság idealizmusát egészen letarolják. Ha eddig sokszor hirdették és sokszor kívántak idealizmust az ifjúságtól, a mai élet különösen azt kívánja meg, hogy az ifjúság legyen realista, nyíltszemű, az élet nehézségeivel tudjon szembenézni a nélkül, hogy lelkének természetes idealizmusát ez kiölné. A magyar ifjúság számára a reális idealizmusnak képét Prohászka rajzolta meg a regnumi akácról írt cikkében. A magyar ember fája, megél a futóhomokon, kemény, szívós és mégis zöldel s a nap-sugár felé emeli fejét. Ilyen lélekre van ma a legnagyobb szükség s ennek a képe lehet a magyar ifjúság idealiz-

musának programja. Ezek a lelkek tudják megkötni társadalmunk szakadó partjait és megállítani széteső futóhomokját.

A magyar idealizmust sokszor illúziókergetés, délibábok keresése jellemezte és az ifjúság is nem egyszer beleesett ebbe a hibába. A mai állapotából azonban csak a tevékeny idealizmus lendülete gyógyíthatja meg. Annál is nagyobb szükségünk van erre, mert az évek folyamán összegyűlt problémákat csak hatalmas cselekvő program tudja megoldani. Az ifjúságot ebből a lelki állapotból csak rendkívüli dinamizmussal alkotó, tevékeny szellemet árasztó irány mentheti meg. Az a generáció, amely az összeomlások és szerencsétlen részletmegoldások világából jött, magán tapasztalta a frázisok elégtelenségét, amivel eddig táplálták. Érthető, ha a félmegoldások sikeretelenségén okulva az egészre vágyik. Kritikájában türelmetlen és radikális erőfeszítéssel fordul el a régítől, ami szerint mindezt előidézte, s ebben ma nemcsak az ifjúság hagyományos szenvedélyessége szólal meg, hanem egy egész nemzedék tragikuma tárul fel. Róla és jövőjéről van szó, ezért akar a világon változtatni.

A negatív vonásokról szólva meg kell említenünk azt is, hogy a kor szellemére jellemző jelenvilágiság az ifjúság lelkét is megejtette. Az emberek nagyrésze úgy él, mint akinek csak erre az életre van hivatása. A sport szeretete és a technika csodálata szintén ebből a lelkületből táplálkozik. Az a nemzedék, amelyik azt tapasztalta, hogy csak a saját erejére hagyatkozhatnak és csak önmagára építhet, annak egyik célja az, hogy önmagában megálljon és maga erejéből alkosson.

A természetfelettséggel szemben is gyakran közömbösen vagy ellenségesen állnak, ami eléggé kifejezésre jut a modern testkultuszban vagy a ma divatos életfilozófiában, de azért nem hiányzik a fogékonyság a misztikum iránt sem. Tény az, hogy ezek a fiatalok sokkal praktikusabbak és egyszerűbb lelkűek, főleg pedig elszántak és önmagukban bízók, mert csalódásaik megtanították őket arra, hogy csak önmagukra számíthatnak.

Az általunk vázolt lelki kép súlyos árnyoldalainak szemlélete után felvethetjük a kérdést, hogy mégis milyen új értékeket hoz magával ez az ifjúság a nemzet életébe. Az új nemzedék Isten gondolata és érték önmagában is, de csak akkor lesz érték az egész nemzet, a jövő számára, ha maradandó lelki kincsekkel tud beállni a nemzedékek sorába.

Az ifjúság lelkének pozitív értékeit keresve azt kell mondanunk, hogy ezeket is életünknek döntő élményei határozzák meg és a szomorú viszonyok felismeréséből ered bennük a vágy az általános reform után.

Mikor értékeiket keresem, az ifjúság legjobbjai után nézek, akik teljes lélekkel állnak hivatásuk betöltésében és az ő lelkükből szeretném kiolvasni, hogy mit tud adni a jövőnek ez a nemzedék. Nem üres frázis, hogy az ifjúságé a jövő, hanem ez a mondás felelősséget jelent — éppen ezeknek az értékeknek a megőrzésében és kifejlesztésében.

Minden kor ifjúságának lelkében elevenen élt a reform szelleme. Az ideális menteniakarás, javítás-vágy még szertelenségeiben is egyik legnagyobb értéke

az ifjúságnak. Ez hozza magával, hogy figyelmük — mint minden idők ifjúságáé — nagy mértékben a politika felé irányul. Az ifjúsági mozgalmakat csaknem mind a közélet felé való irányulás, bizonyos politikai szereplés is jellemzi, mert társadalmi életünkben minden kérdésnek megvan a maga politikai vonatkozása, és bármely eszme vagy program a végrehajtás során kénytelen a politikára is gondolni. Sőt vannak politikai pártok, amelyek legnagyobb eredményeiket azzal érik el, hogy tömegeiket az ifjúság soraiból toborozzák és programjukban az ő sorsuk javítását, a világnak az ő eszményeikhez való átalakítását ígérik. A szomorú valóság pedig az, hogy az ifjúság számára eddig csaknem mindig keserves kiábrándulással és keserű csalódással végződött a politikába való sodródás. A problémát azonban nem lehet azzal az egyszerű formulával elintézni, hogy az ifjúság tanuljon és ne politizáljon. Nemzeti szempontból is az egyetlen helyes megoldás csak az lehet, hogy az ifjúság felébredt politikai öntudatát és igényét céltudatosan tereljék helyes mederbe. Mikor mindegyik irányzat politikai nevelést kíván adni az ifjúságnak, akkor nem lehet közömbös, hogy az életben döntő fontosságú kérdések forduljanak meg vagy bukjának el férfitáborunk politikai iskolázatlanságán. Az Egyház szempontjából természetesen nem pártpolitikai, hanem világnézeti nevelésről van szó, mert az már az egyes politikai pártok ügye, hogy olyan lendülettel hirdessék meg programjukat és olyan megalkuvás nélkül képviseljék eszméiket, hogy az ifjúságot is meg tudják nyerni. Ha ezt nem teszik, akkor örökre lemondtak az ifjúságról, de saját jövőjükéről is.

Az eszmék diadalrajuttatására irányuló lendület, sőt fanatizmus a másik nagy értéke a fiatal nemzedék lelkületének. Nem magyarázni akarják a világot és az események okait boncolgatni, hanem változást kívánnak és ebben teljességet követelnek. Úgy érzik, hogy a kompromisszumok kora végérvényesen lejárt és az új élethez nem megalkuvások árán lehet jutni, hanem teljes odaadással, hősi elszántsággal. Az ifjúság tudja, hogy a világon változtatni, a szebb jövőt felépíteni csak hősiek lélekkel lehet. Ezért annyira jellemző lelki vonása ma minden nemzet ifjúságának a hősi életstílus eszményítése. Ismét egy olyan értékkel találkozunk, amely közel hozza a mai nemzedék lelkét az Egyház által mindig képviselt szellemhez. A mai élet valóban sokszor hősiességet követel az átlagembertől is, de ebben csak annak a megerősítését látjuk, ami a Szentírás lapjain évezredek óta olvasható, hogy küzdelmes harc az ember élete a földön. (Jób 7, 1.) Sőt a mai élet által megszabott korlátozásokban és a viszonyoktól megkövetelt igénytelenség kényszerű gyakorlásában ismét kitűnt, hogy az Egyháznak volt igaza, mikor törvényeivel és az önmegtagadás hirdetésével állandó akaratréninget és felkészültséget követelt az embertől. A hősi életstílus követése azonban még többet is mond az ifjúságnak. Az igazi hősi lelkület alapja nem csupán az erő magasztalása, hanem megtagadása annak a nyárspolgári lelkületnek, amely kizárólag a jelen világra rendezkedett be és a múlt valamennyi nagy szellemi és erkölcsi erőfeszítésében csak azt az értelmet látja, hogy az ő kényelmes életének szolgáljon. „A megelégedett úrfi korszakában”

élünk Ortega y Gasset szerint, aki korunk legjellemzőbb vonását a „tömegek lázadásában” ismerte fel. A tömeg ellepett mindent, pedig sem saját sorsát irányítani, sem a társadalmon uralkodni nem tud, a mult örökségéből él csupán és ebből ered korunk nagy szellemi válsága. „A jelen perc jellegzetessége éppen az, hogy a közönséges ember jól tudja a maga közönséges voltát, de bátorságot merít a közönségesség jogára és arra, hogy a jogot általánosan érvényesítse... A tömeg megsemmisít mindent, ami más, ami kiváló, ami személyes, minőségi és kiválasztott. Aki nem olyan, mint az egész világ, aki nem úgy gondolkodik, mint az egész világ, a kirekesztést kockáztatja... Ma az egész világ a tömeg egymaga.” (Tömegek lázadása, Puskás L. ford. Budapest, 1938. 18. o.)

Az általános eltömegesedéssel járó színvonalsüllyedéstől pedig csak egy új arisztokrácia, új elit tudja megmenteni az emberiséget. Ez a kiválasztott ember pedig nem az, aki felsőbbrendűnek érzi magát, hanem aki többet követel önmagától, mint mástól, kötelességekkel és nehézségekkel terheli magát, szemben a tömegemberrel, aki nem vár magától semmi különöset, aki „olyan, mint a világ”. Az ifjúság előtt is ez a két út nyílik meg és éppen ahhoz, hogy valaki elhagyja a tömegek széles útját és rálépjen a magasabbrendű hivatás szoros és meredek ösvényére, kell hősi lelkület, megtagadása annak a nyárspolgári szellemnek, mely elvet minden földöntúli értéket és úgy igyekszik a föld javait megszerezni, hogy a szenvedés és áldozatvállalás elől kitér. Az kétségtelen, hogy az alkotáshoz és szebb jövőhöz

csak ennek a hősi életfelfogásnak és lemondásnak útja vezethet.

A mai életfilozófia is beszél heroizmusról és ezt abban látja, hogy valaki átérzi és vállalja az élet sötét tragikumát, de ez nem lehet az ifjúság hősiességének táplálója. A hívő felfogás szerint az ifjúság számára az élet-cél, hivatás felismerése és vállalása jelenti az igazi heroizmust. Aki tagadja az emberben a legértékesebbet, a halhatatlan lelket, a cél felismerésére képes értelmet és elérésére hajló akaratot, az nem tud igazi hősiességre nevelni. A hősi lelkület nem eredhet az élet értelmetlenségéből és tragikumának felismeréséből. A hősiességhez nagy eszme és kiapadhatatlan erőforrás kell. Hős az, aki az örök értékekből merít és onnan nyer állandó indítást és erőt a világ megváltoztatásához. Az Egyház éthosza az emberi élethivatás megszentelésével és a magasabb cél kitűzésével nem engedi, hogy a hősiesség tagadása, a nyárspolgári lelkület legyen úrrá. A katolikus felfogás az emberéletnek legnagyobb és leg-hősiabb fokát az áldozatban látja és maga is állandó hősi erő kifejtésre ösztönzi az ifjúságot.

A hivatás felismerése és a hősi feladatok vállalása jelenti annak a belátását, hogy az élet szolgálat, szociális feladat. Ma különben az egész élet és társadalmi berendezkedés mindent szociális feladatnak fog fel. A hit szemével nézve annál meggyőzőbben valljuk, hogy az élet nemcsak ajándék, hanem mint Istennek minden ajándéka egyben nehéz feladat. Olyan ajándék, amit nemcsak elfogadni kell, hanem megtartani, sőt nagy felelősséggel továbbajándékozni. A legértékesebb szociá-

lis erény, ami ennek kapcsán az ifjúság értékes és komoly részében megerősödik, az a felelősség átérvése, annak a felismerése, hogy mivel tartoznak a köznek és mit kell nekik hozni a jövőendő társadalomba. A főiskolai ifjúság hivatásánál és képzettségénél fogva a társadalom elitje lesz, előttük tehát nem lehet eléggé hangsúlyozni ezt a felelősséget. Akik látták a régi világ összeomlását és sokban csalódtak, azoknak a tekintete élessé vált az idők változásainak megfigyelésére. Hivatástudatukat és felelősségérzetüket táplálja az, hogy a megrázkódtatások a dolgok mélyére engedték tekinteni őket. Az a nagy élmény és öntudat, hogy közelebb kerültek az igazsághoz, mint bármelyik más nemzedék és ha ők sem teljesítik feladatukat, akkor senki sem fogja elvégezni, sarkallja őket, hogy az „írástudók árulását” jóvátegyék.

A mai szellemi élet válságának egy másik jellemző ítélete Ch. Benda könyvének a címe: *Az írástudók árulása*. (Le trahison des clercs, Paris, 1928.) Mi azonban nemcsak azt mondjuk, hogy a világ írástudói, a szellemi élet vezető emberei hűtlenül elárulták az eszményeket és lettek kiszolgálói önző szenvedélyeknek. Szerintünk az írástudók árulásában valóban a farizeusok bűne ismétlődik meg, akik nemcsak Krisztust tagadták meg és lettek elárulói annak a hivatásnak, amely nekik Isten gondolata szerint jutott, hanem éppen ezzel elárulták és katasztrófába döntötték a rájuk bízott népet is. Az eszményeket megtagadó, Krisztustól eltávolodott nemzedék lett hűtlen árulója a népnek is. A szociális problémák elhanyagolása és a megoldandó kérdések elodázása még abból az időből ered, mikor az intelli-

gencia programja és műveltségének a jele az evangélium kicsúfolása volt. Nagy utat kell megtenni a mai nemzedéknek visszafelé, de örömmel állapíthatjuk meg azt is, hogy számosan járják már ezt az utat és önmagukkal és népükkel szemben felébredt felelősségnek a tudata csak közelebb hozhatja az ifjúságot az igazi eszményekhez, magához Istenhez. Ott látunk igazi tevékenységet, ahol él a felelősségnek ez a szelleme, amint igen figyelemreméltó kölcsönhatást tapasztalhatunk az ifjúsági és szociális mozgalmak között, amint erről még külön is megemlékezünk.

Az imént megrajzolt lelki vonások csak színezik, de nem tartalmazzák teljesen annak a lelki képnek a vonásait, amelyből ráismerhetünk a mai nemzedék arcára. Alapvető lelki vonásuk nem gyökerезhet másban, mint abban az élményben, amely lelkileg is meghatározza ennek a nemzedék tagjainak a hovatartozását. A két legmélyebb és legértékesebb lelki vonás is a kor problémáiból született meg. A gazdasági bajok, anyagi összeomlás idején, mikor a főiskolai ifjúságnak a legszegényebb néposztály nivelán kellett élnie, sorsközösségben az alsóbb rétegekkel, született meg és vált erőssé az ifjúság szociális érzése. Egészen természetes, hogy akik hivatásukat állandó bizonytalanság között, állástalanság között kezdték meg, azok másként nézik a gazdasági életet és társadalmi berendezkedéseket. A szociális érzés mellett a nemzeti elesettségéből való felkelés és megerősödés vágya a nemzeti érzést tette rendkívül erőssé. A népek zajlásában, államok összeomlá-

sában átértézték, hogy mi a haza és elevenebbül forrtak össze nemzeti közösségükkel, mint bárki más. S az ifjúság teremtette meg ennek a két érzésnek szoros és eleven kapcsolatát. Az élet hozta létre ezt a két kapcsolatot és az ifjúság lelkében ma úgy él ez a kettő, hogy a nacionalizmus nem a legfensőbb körök önzése, hanem mindenkinek a lelke mélyéről jövő érzés, a szocializmus pedig nem hazátlan proletárok mozgalma egy kozmopolita állam utópiájának megvalósítására, hanem a nemzet legértékesebb részének hivatástudata a köz szolgálatára.

A mai fiatal nemzedék lelki magatartását ez az egész életre kiható élmény határozza meg és ez indokolja, hogy a közösségi érzés szociális és a nemzeti síkon egyaránt betöltje a mai ifjúság lelkének. Egyéni értékeinek kifejlesztésében is a közösséget keresi a mai nemzedék és így találkozik az Egyházzal, a legtökéletesebb és legszerveesebb közösséggel, amelyről éppen a liberalizmus eltévelyedésével szemben a katolikus hitvédő bizonyította be, hogy az ember személyiségének szüksége van a közösségre is, mikor minden értékét ki akarja fejleszteni.

Akik azt tartották, hogy a katolikus Egyházban található meg tökéletes kibontakozását az ember egyénisége, azok nem tévedtek, de a végső következtetést talán túl korán vonták le. Az individualizmus kora után a szellemi életet valóban a kollektív eszme uralja, de a helyett, hogy a nagy tömegek az Egyházhoz találtak volna, kialakultak nagy kollektív népközösségek és most az egyén ezekben oldódik fel. Mintha a közösség értékei után vágyódó és önnön magánosságától megcsömörlött lélek

az utolsó pillanatban az Egyház nyitott kapuja előtt megdöntötte volna magát és más útra lépne. A ma embere már nem mint egyén, hanem mint egy nagy közösség tagja jelenik meg az Egyház előtt is. Ez az elevenen tartott és magasra hevített közösségi tudat színezi kérdéseit és határozza meg problémáit, amelyeknek megoldásával adósaivagyunk.

A természetes rendben kialakult nagy közösségek olyan élő valóságok, melyeket sem letagadni nem lehet, sem jogos igényeit kielégítetlenül hagyni. Éppen az a katolikus bölcsele és teológus, aki a liberalizmussal vívott harcában oly meggyőzően tudta bizonyítani, hogy az emberlét egyik pólusa a közösségbe nyúlik, saját tradícióit és elveit tagadná meg, ha nem vonná le tételének összes következményeit. Viszont az is könnyen érthető, hogy a közös leszármazás, azonos nyelv, történeti sors által összekovácsolt egységek a természetes rendben közelebből fogják meg és elevenebbül érintik tagjaikat, mint a lelkeknek természetfölötti világában kiépülő Egyház kegyelmi kapcsolata.

Ez problémánk ütközőpontja, ez a feszültség forrása. Hogyan áll szemben egymással a népközösségnek, hazának test szerint való gyermeke az Egyháznak a lélek világában újjászületett fiával, mi a viszony a természetes és természetfölötti közösség között? — ez a kérdés. Ebben az elvi megfogalmazásban a felelet világosnak és könnyen megoldhatónak tűnik fel. Hogy a valóságban mennyi köd és

félreértés van ezen a téren, azt legjobban mutatja, hogy egy-egy gyakorlati napi kérdés felvetésére adott megoldások a vélemények teljes zűrzavarát és az elvi kérdés tisztázatlanságát tárják fel.

Ha több nemzedék ifjúságának lelkét összehasonlítjuk, láthatjuk, hogy az előző korok ifjúsága nagyrészt kételyből, tagadásból vagy hamis racionalizmusból táplálta lelkét. A műveltséget nem egyszer a vallásos eszmények lekicsinylése, a nemzeti gondolat tagadása jelentette, szociális kötelezettségekről pedig alig esett szó. Az idők fordulása azonban megmutatta, hogy különösen nagy katasztrófák, összeomlások idején tagadásból nem lehet megélni. A modern ember az újkorban lassan és fokozatosan elszakadt mindentől: Istenétől, Egyházától, népétől. Most megtalálta útját vissza a népéhez, bárcsak megtalálná útját az Egyházhoz, hiszen ez nevelte századokon át nemzetét is. Azt azonban nem lehet csodálni, hogy lelkének döntő élményei alakítanak vallásos életén és befolyásolják az Egyházhoz való viszonyában. Sőt súlyos kérdések is felmerülnek az Egyház szempontjából, amelyekkel éppen a következőkben kívánunk foglalkozni.

Nemzedékrajzunkat azzal a gondolattal zárhatom le, hogy az egész történelem, a nemzedékek kialakulása és változása tulajdonképpen ítéletek sorozata. Mintha minden kor számára ebben Isten ítélete vetné előre árnyékát és ennek megvalósulására készítené elő minden kor gyermekét. Az ítélet az ifjú nemzedéké, de ő veszi magára a felelősséget is. Neki is szól Krisztus szava: „Ne ítéljetek, hogy ne ítéltessetek. Mert amilyen ítélettel

ítéltek, olyannal fognak megítélni, és amilyen mértékkel mértek, olyannal fognak visszamérni nektek." (Mt. 7, 1—2.) Ez az ítélet utolérheti még itt a földön is a nemzedék tagjait, de egyszer majd minden generáció megtér a századok Urához végső ítéletre. Magával hozza érdekeit, fiatalos lelkesülésből fakadó alkotásait, de magával hozza bűneit és mulasztásainak a súlyát is. Az Egyházzal való találkozás erre az ítéletre készíti elő az ifjúságot és felsegíti azokra a magaslatokra, ahol az örök szempontok fényei igazítanak el, ahol a jövőendő felelősségének átérzése irányít és ahol levethet magáról minden terhet, amiért őt fogják megítélni.

Van sok árny és teher a mai ifjúság lelkén is, azt azonban valljuk, hogy a modern nemzedék akkor is, ha kívül áll az Egyházon, még tévedéseiben sem pogány, hanem a kereszténység tékozló fia és azok a gondolatok, amelyeket az Egyház ellen fordít, alapjában véve régi keresztény eszmék és csak a megnemértés hamis útra tévedt igazságkereséséből erednek. A nélkül, hogy túlzásba esnénk, mondhatjuk, hogy a modern Saulokban, akik szinte lelkiismereti kényszerből támadnak az Egyház ellen, nem egyszer több természetes lelki és erkölcsi érték van, mint azokban, akiknél a kereszténység csak átvett örökség és begyakorolt formula. Az Isten kegyelme belőlük inkább alakíthat a damaszkuszi úton Szent Pált, mint azokból a keresztényekből, akikben semmi sincs abból a szellemből, amely a kereszténységet egykor a világ felett diadalra juttatta.

Milyen tehát az Egyház anyai háza és milyen utak vezetnek feléje? — ezt kérdezzük most, miután betekinttünk az ifjú nemzedék lelkébe. Érezzük azonban azt a kötelezettségünket is, hogy feleljünk azokra a nehézségekre, amelyek a mai nemzedék lelkében az Egyház felé vezető úton felmerülhetnek és amelyek ennek a generációnak lelki élményéből fakadnak. Így akarjuk kitárni az Egyház kapuját a kívülállók számára, akik bízást vehetik ajkukra a 23. zsoltár szavait, hogy táruljatok fel örök kapuk, hogy bevonuljon a dicsőség Királya, mert az a nemzedék áll előtte, mely Őt keresi.

SZOCIÁLIS ÁDVENT

Mit felel az Egyház az ifjúság felébredt szociális érzésére és mit találhat a szociális igazságot kereső ifjúság az Egyházban? — ez az első kérdésünk az ifjúság és Egyház egymásratalálásának útján. Mikor ehhez érünk, nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy az idősebb generáció tagjainak nagy része a szociális kérdést inkább csak könyvekből tanulta és később nagyrészt elfelejtette, az ifjúság pedig saját életében tapasztalta meg, mit jelent a szociális probléma. Az ifjúság, amelyik előtt a polgári jólét állásai lezárultak és jövőjébe, hivatásába vetett reményét elvesztve kezdte meg az életét, annak számára a szociális igazságosság nem probléma, hanem szükségszerűség. Anyagilag a társadalom dolgozó rétegeivel került egy sorba és a szegényebb néposztályok helyzetét nem körültekintő tanulmányozás, hanem egyéni tapasztalat alapján ismerte meg. A szociális érzés az ő élményében gyökerezik és ezért ez előtte nem program, párt vagy osztálykérdés, hanem az egész nemzedék közös kincse.

A szociális munka egyik célja mindig a társadalom átalakítása volt, és a szociális átalakulás egy új világ megteremtését tűzte ki magának feladatul. A mai fiatal

nemzedék szociális lelkiületében is egy új világ várása feszül. Az ifjúság, amely a jövőndöt hordozza magában egy jobb világot várva, szociális ádvnt korában él. Ádvnti rorátéjárás hangulatában áll az egész mai élet, de a hívő nemzedék az ádvnti homályban kigyujtja hitének mécseit és megtalálja az Egyház oltárait. Ádvnti imádsága pedig nemcsak az a sóhaj, hogy harmatozzatok, égi magasok, hanem várja, hogy a föld is teremje meg a szociális keresztényibb világ igazságát. A mai ifjúság szociális ádvntjében azt az eljövendő Krisztust várja, akit a szociális igazságosság királyának rajzolt meg a 71. zsoltár jövendölése. Így kell bekapcsolódni az ifjúság szociális ádvntjének az Egyház örök ádvntjébe, mert az Egyház is állandó Úrjövntben, Krisztusvárásban él. Isteni alapítójának a földről való eltávózása után kezdődött meg ez az ádvnt s Krisztus másodík eljövntelére az Egyház állandó munkával készül elő. Krisztus parancsa szerint apostoli munkával, hősi erőfeszítéssel terjedt, országokat hódított meg, most azonban Egyházunk katolicitásának nemcsak térben, hanem mélységben is meg kell nyilvánulnia. Nemcsak minden nemzetet, hanem a társadalom mindenegyes rétegét is meg kell hódítania. Ez pedig nem történhet meg szociális felemelkedés, az alsóbb néprétegek szolgálata nélkül. Tekintetbe kell vennünk, hogy az Egyház helyzete más lett és feladatai társadalmi életünk átalakulásával az utóbbi évtizedekben lényeges változáson mentek át. Ma a tömegek korát éljük. A társadalmi élet és kultúra minden területén a kevesek és kiválasztottak helyét a nagy tömeg foglalta el. A művészet alkotásai,

a kultúra és tudomány eredményei minden vonalon népszerűsödtek, elterjedtek. A keresztnységnek is arra van szüksége, ha lépést akar tartani ezzel az átalakulással, hogy minél mélyebbre terjedjen felülről lefelé és minél nagyobb körre terjessze ki hatását. A külsőségek díszén és a méltóságok terhén felülemelkedve, az igazi lelki-ség, a szociális szeretet és igazságosság mély tárnáit kell megnyitnia az emberek számára, így lesz csak mindenkié; és ma csak az, ami mindenkié, tud hatni mindenkire. Az Egyház lelki hatásának alapját és titkát a jelenben és jövőben egyaránt csak ebben lát-hatjuk.

Közhely, ha mulasztásokat állapítunk meg, fájdalom-mal látva, hogy mások valósították meg azt, amit a katoli-kusoknak kellett volna megtenniök. Az idősebbek talán meg tudnak alkudni a tényekkel, de az ifjúság radikaliz-musa igen érzékenyen reagál erre, hiszen a világosan fel-ismert és hirdetett szociális kötelezettségek és félbe-maradt vagy el sem kezdett cselekedetek között fenn-álló ellentét sehol sem bántóbb, mint éppen az Egyház-nál, amelynek lényegénél és céljánál fogva a legnagyobb szociális hivatása van. Az Egyház egész élete, tanításá-nak mindenegyes tétele, valamennyi intézménye, szent cselekménye mind arra utal, hogy az Egyház a lelkek természetfölötti közössége, amelynél tökéletesebb nincs a természetes rendben sem. Sehol sem olyan bántó az eszme és valóság diszharmóniája, mint éppen itt és nincs sürgősebb feladat, mint ezt eltüntetni. Ennek a kegyelmi közösségnek viszont vannak természetes alapjai is, ame-lyeket ki kell építeni: a szeretet rendjét az igazságosság

alapjaira helyezni és olyan viszonyok megteremtésében közreműködni, amelyek lehetővé teszik a keresztény életet.

Az ifjúságnak elő is kell készülnie erre. Ezért hatalmas lelki feladat ezen az átalakuláson dolgozni. A szociális kérdés megoldásának gyakorlati útjait tanulmányozni és megismerni, — amelynek fejtegetése a szakember szociológus tollára való — csak egyik részét képezi a megoldandó feladatnak. A szociális munka lelkét is el kell mélyíteni, mert csak igazi szociális lélekből fakadhat eredményes szociális munka. Az ifjúság szociális ádventjében mint programot az Úr előhírnökének szavát szólaltathatjuk meg: Készítsetek az Úr útját, egyenesítsetek az ő ösvényeit! (Lk. 3, 4.) Az utolsó próféta szava arra a nagy igazságra hív fel, hogy Isten eljövételének, az ő országa földreszállásának vannak földi útjai és szükség van emberekre, akik ezt az utat előkészítik, mert küldetése az emberekhez szól. Ugyanez áll az isteni gondolatot feltáró szociális igazságosság megvalósításának útjára is. Isten kegyelme és igazsága a magasból jön, de megkívánja azokat a természetes alapokat, amelyeken eljuthat az emberekhez. S itt még nagy akadályok tornyosulnak: halmok emelkednek és szakadékos völgyek tátonganak. A mai nemzedék hivatása, hogy legyőzze ezeket az akadályokat. Elsősorban a saját lelkében kell a szociális lelkiismeret felébresztésével és a szociális önnevelés elindításával megkezdeni az akadályok lebontását, hogy előkészítse a világban is Krisztus szociális országának eljövételét. A keresztény élet feltételeit kell megteremteni,

mert Krisztustól idegen világban, pogány szellemű berendezkedések között nem nőhet keresztény élet. Még a kereszténynek mondott világunkban is van sok olyan berendezkedés és intézmény, mely emberi eredetű és elmúlásra van ítélve. A szociális munka lelke az a program, hogy minden völgy betöltessék, minden hegy és halom lehordassék, a görbék egyenesekké legyenek és a göröngyösök sima utakká, így láthatja meg minden ember Isten üdvösségét. (Lk. 3, 5—6.)

Keresztény szemmel nézve, a szociális reformnak egyetlen útja van: Assisi Szent Ferenc programja, aki kordát kötött és önmagán kezdte el a világ megjavítását. A legfelsőbb pápai kijelentések is ezt kívánják tőlünk.

A nélkül, hogy most igazolásul a pápának a szociális igazságtalanságokat elítélő és helyesebb társadalmi rendet követelő kemény nyilatkozatait ismertetnők, csak egy váddal kapcsolatban idézzük Róma szavát. Ez a vád tudatosan vagy tudat alatt számos lélekben él és ha szembenézünk vele, akkor Róma útmutatása szerint védekezés helyett a szociális téren történt mulasztások beismerése és elkövetett hibáink látása csak arra indíthat, hogy a legkomolyabb lelkiismeretvizsgálatot tartsuk. Egy nappal azután, hogy elhangzott a pápa tiltakozása a szovjet vallásellenes propagandája ellen, az Osservatore Romano vezetőhelyén egy cikk jelent meg „A s p a n y o l f a l” címmel. A cikk, mely alatt „(p)” jelzés volt, úgyhogy a szerzőt sokan Pacelli, akkori bíboros-államtitkárban vélték felismerni, egy moszkvai festmény-nyel foglalkozott, amely Krisztust ábrázolja. Az Üdvözítő

sötét, titokzatos szemekkel áll a kép közepén és balfelé tekint, ahol egy csomó proletár szorong, lesóványodott nők, sápadt gyermekek, ütések alatt meghajlott férfiak láthatók és Krisztus türelemre, békére buzdítja őket. Azt látszik mondani, hogy örüljenek szenvedéseiknek, mert az élet rövid és az örökkévalóságban megkapják jutalmukat. S az Úr mögött, hogy a tömeg ne lássa, vörös ruhában egy kövér polgár áll, kapzsi szemekkel, puffadt arccal, kezében kötelet tart, melynek vége egy proletár nyakára hurkolódik. Ez a festmény mutatja be Moszkvában Krisztust, hogy íme, ő a „spanyolfal”. „Ilyen istenkáromló kép láttára — fűzi hozzá a maga megjegyzését az Osservatore Romano — nem elegendő a felháborodás, amely farizeusmódon egyszerűen csak képmutató tiltakozásra szorítkozik. Sokkal helyénvalóbb alázatosan elgondolkozni rajta és rövid lekiismeretvizsgálatot tartani. Miért állítja oda a bolsevizmus az Udvözítőt spanyolfalnak a kapitalista elé? Miért lenne más ez a kép, mint jelképes kifejezése annak, amit számtalan beszédben és írásban lefektettek? Miért hajlandó a nép olyan könnyen hitelt adni ennek? Miért?... Meg kell engednünk, hogy ha itt gyűlölettel eltelt hazugok sokaságáról is beszélhetünk, mégsem hiányzanak azok a tévedésbe vezetettek, akik azért távolodnak el Krisztustól, mert benne valóban a „spanyolfalat” látják, az „evangéliumi ópium” feltalálóját, a kizsákmányolt tömegek „ámítóját”. Ismerjük el nyíltan: sokan, akik magukat a jézusi tanítás követőjének nevezték és még ma is annak nevezik, túlgyakran elárulták azt... Nagyon és nagyon sokan vannak azok, akik

megnyugtatóják magukat enyhítőszernek nyújtásával... és semmit sem cselekszenek, hogy szétörjék a bilincseit annak a rabszolgaságnak, amelyet a XIX. és XX. század pápai olyan élesen megbélyegeztek. Előbb az igazságosságot kell helyreállítani és csak azután lehet szeretetről beszélni... Ha nincs is arra szükség, hogy brutális lázadást hirdessünk, mégis támogatni kell a jogos igényeket, meg kell szerezniük minden testvérünknek az élet örömeit és az örök javak nevében sohasem szabad megrabolni őket a földiektől."

Krisztust mint egy elmúlásra ítélt gazdasági és társadalmi rend védelmezőjét, bűneinek elpalástolóját mutatja be a „spanyolfal”. A világ prófétái mind azt hirdetik, hogy a kereszténység már a múlté, nem tud mondani semmit sem a mai szociális problémákkal vívódó nemzedéknek. A szociális igazságot keresőkkel együtt mi is ajkunkra vehetjük az ádventi kérdést: Te vagy-e az eljövendő vagy mást várunk? (Mt. 11, 3.) Érezzük, hogy Krisztustól távol vagyunk és bajaink forrása az, hogy még hozzánk sem jött el. A mi meggyőződésünk, hogy Krisztus nem lehet letűnt világok támasza, nem a múlté, hanem övé a jövő. Ő az eljövendő és ennek a nemzedéknek sem lehet másra várni.

Igaz, hogy Krisztus fellépése és a kereszténység terjedése a történelem eseményei közé tartozik, de ő jelenti minden nemzedék számára a jövőt, mert sohasem lehet egy elavult gazdasági vagy társadalmi forma képviselője. A keretek emberek szerint alakulnak és változnak, Krisztus pedig ellensége minden elavult formának. Nem kész szociális programot vagy gazda-

sági tervezetet hozott magával a földre, hanem szellemet. Ezzel akarja eltölteni az embereket, akik aztán minden korban az ő szellemében meg fogják találni bármilyen felmerült problémára a megoldást. Az Egyház ezzel a szellemmel akarja eltölteni fiait, és mivel tudja nagyon jól, hogy minden szociális átalakulás legalábbis lelki forradalommal jár, ezért sértetlenül akarja az átalakulások között is megőrizni az értékeknek azt a rendjét, amelyet Krisztus hozott a földre.

Az elvek hirdetése mellett Egyházunk története számtalan példáját tudja felmutatni az önzetlen, lélekből jövő és lélekre ható igazi szociális cselekedetnek. A szociális és karitatív tevékenységben az egész világon páratlanul áll az Egyházunk, ő volt ébresztője a szociális lelkiismeretnek és elindítója a szociális nevelésnek. A mai szociális munka csak szervezettségében vagy módszereiben új, ami szelleméből érték, az a keresztény multból táplálkozik. Az Egyház mellett szól egy gazdag mult, de ugyanakkor az újitók törekvéseivel és a társadalmi átalakulás reformmozgalmaival szemben meg van terhelve ennek a multnak minden örökségével. Ide tartozik többek között az is, hogy az Egyház lelki tevékenységéhez feltétlenül szükséges anyagi alapok egy előző kor gazdasági és társadalmi berendezkedéséből maradtak ránk és így az egyházi vagyon, amelynél szociálisabb rendeltetésű birtok nincs, a mai nemzedék számára botránykövé vált és benne az Egyház szociális tevékenységének akadályát látják. Nemcsak a mai ifjúság érez így, hanem a multban is számosan vették ajkukra Dante panaszát, hogy mennyi rosszat szült Konstantinnak nem megtérése,

hanem adománya, amellyel először lett egy pápa gazdag. (Pokol, XIX. 115.) Igen súlyos probléma felett sík-
lanánk el, ha nem tennénk említést erről, bár tudjuk
nagyon jól, hogy „mihelyt valamely kérdés valamely
oldalról érinti az Egyház vagyonát, azonnal pattannak
és pattognak a szikrák, s ezek a sercegő szikrák jelzik
ez erőltetett állapotnak tarthatatlanságát, fölhevítik a
kedélyeket, forrongásba hozzák a közvéleményt s az
intéző köröknek pedig kijelölik a cselekvés útját”. (Pro-
hászka)

Magyar földön maradék nélkül áll Serédi Jusztinián
bíboros hercegprímásnak a földbirtokreformjavaslat felső-
házi tárgyalásán (1939 december 12.) mondott beszéde-
nek igazsága, hogy a magyar egyházi vagyon a mult-
ban is mindig megtette önként a kötelességét, hogy elő-
segítse az állam és nemzet igazi célját: az észszerű szo-
ciális reformokat. Az elődök példájához maradt hű a
magyar püspöki kar, mikor ezt a készségét ismételten ki-
fejezésre juttatta. Itt sem lehet ellentét szociális, nemzeti
és egyházi szempontok között, mert végeredményben a
változó korviszonyokhoz való alkalmazkodás szolgálja
legjobban az egyházi vagyon védelmét és biztosítja ere-
deti célját, amint a jövőbe tekintve olyan mélyenlátóan
írta egyik cikkében több mint 40 évvel ezelőtt az eszter-
gomi kispapok spirituálisa, akiből később a megújult ma-
gyar katolicizmus lelkiatyja lett. „A disputálás, a jogi para-
grafusokkal való hadakozás, az egyházi vagyonról szóló
teóriák eddig sem bírták sehol az óriási egyházi vagyont
megmenteni. A forradalmak nem böngésztek paragrafu-
sokat, hanem elsöpörték a disputálók kódexével együtt.

Nem mondjuk, hogy jól tették, — nem szeretnénk félreértetni, mi most tényekről beszélünk. De ha a tények filozófiáját vizsgáljuk, nem kell-e azt mondanunk, hogy nálunk is a nagy egyházi vagyont csakis időszerű reform képes megmenteni? Nem a jog, nem a teória, nem a hivatkozás a nemesi donációval egyenértékű és egyenjogú birtokeredetre, nem az apellálás a magánjog szentségére — ez mind nem segít ott, ahol a rendetlenség s a kiáltó szükség tüzei a közérzést, hanem ami segíthet s biztosan fog segíteni az egyházi vagyon veszélyeztetett sértetlenségén, az nem más, mint a vagyon közhasznú és észszerű, rendszerezett hováfordítása." (Prohászka: Ő. M. 21. köt. 53. o.)

A lélek emberének messze a jövőbe látó kijelentésével egyesül a mai szakember szociológus megállapítása. A proletárkérdés megoldásának útjáról szólva írja:

„A ma még proletároknak az Egyházba vonása, tehát a lelki proletárság megszüntetése, katolikusoknál a „corpus Christi mysticum”-ba ölelése, a korszerű pasztoráció legszebb feladata. Ennek munkáját megkönnyíti és eredményeit gazdagítja, ha az egyházi vagyon megjelenítéséből a kevésbé kultúrált laikus elem előtt is kívüláglik annak elrendeltetése, célvagyon jellege és ha leplezetlenül kidomborodik az Egyháznak időtlen volta és a kapitalizmustól független hivatása és szerepe. Minél bátrabban és bölcsebben hirdeti az Egyház minden tagja a gazdasági és politikai hatalmasok előtt ezeknek szociális kötelességeit, minél keményebben képviseli a társadalmi igazságosság követelményét, annál könnyebb lesz a ma még proletároknak visszatérni oda, ahonnan

feléljük mindig csak szeretet árad, tetterős, eredményes, alkotó szeretet, amely egykoron a rabszolgarendszert törte össze és most két nagy pápa enciklikájában hirdeti a proletárság megváltásának szükségét." (Kovrig Béla: Korfordulón. Budapest, 1940. 285—286. o.)

Az egyházi vagyon kérdése, amely annyi félreértésre és szenvedélyes vitára adott már alkalmat és az ifjúság körében az Egyháztól való elidegenedésnek egyik oka, megmutatja, hogy végeredményben a helyesen felfogott és alkalmazott szociális reform egyúttal teljes mértékben megfelel az Egyház lelki feladatának és hivatásának. Az Egyházban nincs és nem is lehet törés a szociális és vallási feladatok között. Sőt az Egyház talaján minden szociális reform csak a mélyebb és bensősegebb hitéletből fakadhat, mert nálunk a „sociale” is a dogmatikumból és moraleból sarjad ki. Az Egyház multja bizonyítja, hogy minél mélyebb volt a hitélet, annál nagyobb készség volt a lelkekben a szociális kötelezettségek teljesítésére. Az ellenkezőjét is szomorúan igazolja a tapasztalat: a keresztény táborban egyes nagy hangon megindult szociális reformtörekvések sikertelenségének egyik oka éppen abban keresendő, hogy a szociális tevékenység apostolai nem voltak eléggé a hitből élő emberek és ezért nem végezhetek maradandó értékű munkát.

Az ifjúsági mozgalmak számára értékes tanulságot szolgálhat ez a tapasztalat. Csaknem valamennyi mozgalom a szociális igazságosság jelszavát is kitűzte zászlajára, s hogy ebben a tevékenységben ne a pillanatnyi

fellángolás vagy a kedvező konjunktúra kihasználása legyen a vezető motívum, ahhoz mély lelki tartalom, nagy önzetlenség és kitartás kell. Szociális munkát csak szociális lelkületű emberek végezhetnek. Az Egyház lelki nevelésének éppen ez az egyik célja, mert akiben igazi, mély vallásos élet van, csak abban ébred fel a felelősségnek és hivatásnak az a tudata, mely arra indítja, hogy az egész életét és hivatását a szociális munka szolgálatába állítsa.

Igen tanulságos és az ifjúsági mozgalmaknak a szociális átalakulás irányába történő elindulását mutatja az a külföldi példa, amelyet itt ismertetni kívánunk. Tesszük ezt azért, mert nálunk is megvan már a kapcsolat egyes főiskolai csoportok és a munkásság vagy dolgozó ifjúság mozgalmai között, ami örömdetesen határozott szociális célt és komoly tartalmat adott az ifjúság törekvéseinek. A francia főiskolai ifjúság hivatásrendi mozgalmát akarjuk röviden ismertetni, de nem feledkezünk meg arról, hogy a külföldi mozgalmakról megjelenő magyar beszámolóknak két hibája szokott lenni: vagy szenzációs és görögtüzes beállításban, nagy számoszlopok és adatok megcsillogtatásával nyújtanak képet, rendszerint az illető mozgalmak reklámszerű propagandairatai nyomán, vagy pedig rögtön hazai hiányokat emlegetnek és tekintet nélkül az itthoni viszonyok sajátosságaira, rögtön átültetnének honi földbe minden szépnek megismert külföldi palántát.

Sorainktól távol áll mindkét szándék. Hathatósabb módszerek keresése és új meglátások tanulmányozása adott indítást arra, hogy ezzel a mozgalommal foglal-

kozzunk. Számolunk ugyan egyrészt azzal, hogy nálunk más a helyzet és éppen ezért nem lehet mindent maradék nélkül átültetni, de másrészt a viszonyok különbözősége még nem ok arra, hogy kategórikusan elveszünk minden külföldi kísérletet.

A J. E. C., a francia katolikus tanulóifjúság (Jeunesse Étudiante Chrétienne) mozgalma 1929 őszén indult el és kezdett önálló munkát a francia katolikus ifjúsági szövetség (ACJF, Association Catholique de la Jeunesse Française) keretében. Elindulásukhoz az indítást az ifjúmunkások önálló mozgalma adta, akik hosszú időn át szintén az ACJF keretében voltak megszervezve, míg aztán 1927-ben ebből kiválva, belga mintára mint önálló mozgalom lépett fel a nálunk is jól ismert J. O. C. Ez adta meg a lökést arra, hogy az intellektuális ifjúsági réteg is megkeresse a maga mozgalmát, mert kétségtelen, hogy hatásos mozgalmat csak az egyes hivatások és csoportok különleges viszonyainak figyelembe vételével lehet megszervezni. Így ma Franciaországban az ifjúmunkások (JOC), az agrárifjúság (JAC) és tengerészifjúság (JMC), mellett az Actio Catholica keretében dolgozik a JEC is.

A JEC hangsúlyozottan nem újabb egyesület a meglévők mellett, hanem mint új mozgalom jelentkezik. Tagjai résztvesznek ugyan a Fédération Française des Étudiants Catholiques (F. F. E. C.) csoportjainak munkájában, de mást akarnak, mint a régi egyesületek. Feladatukat abban látják, hogy a francia laikus oktatás világában elhidegült, elpogányosodott lelkeket vezessék vissza Krisztushoz. A mozgalom elindulása idején a statisztika szerint a középiskolai és egyetemi ifjúság egyharmadrésze járt katolikus

iskolába, a kétharmadrésze az állami intézetekben és egyetemeken nevelkedett. Ennek a rétegnek a meghódítását tűzték ki célul és azt kívánták, hogy fordított arányban a jecista csoportoknak legalább kétharmadrésze az állami iskolákban működjék és csak egyharmadrésze a katolikus intézetekben.

Nem tömegmozgalom, de mégis a tömegekre akar hatni. Ez a célkitűzése szabja meg azt is, hogy ezt a feladatot a régi egyesületi módszerekkel megoldani nem lehet, mert ezek azokat tömörítik tagjaik közé, akik amúgyis gyakorlati katolikusok és tagjaik lelki átformálására kevés gondot fordítanak. A munkát csakis egy harcos apostoli gárda végezheti, melynek kiképzése a JEC-nek első feladatát alkotta.

Programjuk egy szóban: a hivatástudat ápolása, az ifjúság életének kereszténnyé tétele, egész kereszténység az egész életben, melyet nem idegen területen vagy az ifjúság mindennapi életétől idegen eszközökkel, hanem a tanulóifjúság rendes életkörülményei között akarnak kiformálni. A mozgalom harcosa, úgy mint a munkásifjúság mozgalmában, az „úttörő“, akiket nyáron külön is összegyűjtenek 3—4 napos kiképző táborokban. Munkájuk köre a kicsi, inkább sejtnek nevezhető csoport, mely főleg rugalmasságánál fogva elég tág teret ad arra, hogy az ifjúság különböző körülményeihez alkalmazkodjék és szabadságszeretetét, függetlenségét sem bántja. Nagyobb csoportok számára gyűléseket csak ritkán tartanak. A csoportok rendszerint egy fakultás hallgatóiból alakulnak és egyházmegyéenként állnak egységes vezetés alatt, az egyházmegyei alakulatok pedig

egy központi szervezetbe tömörülnek. Munkájuk módszere a megfigyelésen és adatgyűjtésen alapuló vizsgálat és cselekvés. Mivel az ifjúság életét akarják átalakítani, azért az első, elengedhetetlen feladat, hogy az úttörők előtt tisztán álljon munkaterületüknek a képe, ismerjék környezetüknek, társaiknak vallási, kulturális, szociális helyzetét, nézeteit, mert csak így tudnak megfelelő cselekvésre irányt szabni maguknak. S csak akkor tudnak megfelelő módon hatni környezetükre, ha először teljesen és világosan látják, hogy milyen pontokon kell segíteni. Ez a munka a központ által kiadott kérdések megtárgyalásában és ezek nyomán végzett megfigyelések végzésében áll.

A mozgalom lelke a felelősség tudatának felkeltése és ébrentartása. Lapjuk első számában a vezércikk címe is ez volt és azóta ez az állandó visszatérő gondolat. Míg a munkásifjúság mozgalmában a jogos követelések és igények hangoztatása foglalja el a főhelyet, a fiatal értelmiséget, mely holnap a társadalom vezetőrétege lesz, rá kell ébreszteni felelősségének tudatára, melyből az önképzés és komoly keresztény élet kötelezettsége származik.

Erre a felelősségre különösen rádöbbsz az a komoly kérdés, vajjon keresztények vagyunk-e még? Annak a felismerése, hogy csak névleg maradtunk keresztények és ennek nyomában járó válság adhat indítást arra, hogy visszatérjünk a komoly és következetes keresztény élet-hez. A keresztény életre való nevelésben nagy szerepet akarnak juttatni a fiatalember öntevékenységének is, amint ez a kis csoportok munkájában megnyilvánul, mert ha

valaki önálló munkával maga találja meg újból a vallásos hitét, akkor nagyobb értéknek fogja azt felismerni, jobban ragaszkodik hozzá és mélyebben éli át.

A felelősségre való ránevelés és ez a komoly kérdés egyben azokra a hiányokra akar rámutatni, melyek a mai ifjúság szellemi életében is megnyilvánulnak és ezeket a hiányokat komoly keresztény tartalommal törekednek kitölteni. A programm egységes és céltudatos keresztültvitelére az utóbbi három évben a központ egységes munkatervet adott a csoportok munkájának; a szociális nevelés, a szebb és gazdagabb élet, a kultúra voltak eddig azok a témakörök, melyeket a központ megfigyelésre és feldolgozásra kiadott.

Jóllehet a JEC-nek a JOC adta meg a lökést az önálló munkához, a mozgalom az intellektuális ifjúság saját problémái és igényei szerint más formában alakult, mint a munkásifjúságé, de azért a kapcsolat megmaradt a kettő között. A JOC 1937-ben tartott 10 éves jubileumi kongresszusán a JEC képviselői száz zászlóval tettek tanúságot együhtérzésükről. Nemcsak megfigyeléseikben foglalkoznak a munkásifjúság helyzetével, hanem minden egyes csoportnak kötelező előfizetni a JOC és JAC lapjaira is.

A kapcsolatot tudatosan ápolják, hiszen a JEC, mely céljaul tűzte ki, hogy a régi önző és egoizmusban megkövesedett világ helyébe egy új társadalmi rendet épít fel, a saját célját tévesztené el, ha a mozgalma elkülönülésre vezetne és nem igyekezne az osztálykülönbségek falát megszüntetni. Az egyik erről a témáról író jecista vezető jellemzően ezzel a mondattal fejezi be cikkét: „a

JEC állandó feladata marad: hűség a munkásosztállyal szemben". Ez is mutatja, hogy a hivatásszervezetek kialakítása nem vezethet újabb osztálykülönüléshez.

Fontos és számunkra is igen jelentős kérdést vet fel az egyik jecista kiadvány, mely a mozgalomnak a katolikus iskolákban való helyéről szól. (JEC et enseignement libre. Éd. Jécistes nr. 3.) Önkénytelenül adódhat az a következtetés, hogy a JEC-nek csak az állami iskolákban lehet jelentősége, hiszen feladatául éppen az ifjúságnak a keresztény élet számára való megnyerését tűzte ki. A kérdés mégis felmerül és a füzet írójának van bátorsága és őszintesége több nagy katolikus vezetőember kijelentésére támaszkodva megállapítani, hogy a katolikus iskolák, melyeket óriási áldozatokkal tartanak fenn, nem váltják be mindenben a hozzájuk fűzött reményeket. Örzői és ébresztői a papi és szerzetesi hivatásoknak, az Actio Catholica világi vezérkarának azonban, megfigyelésük szerint, kevés segítséget nyújtanak. Általános az író szerint a tapasztalat, hogy a katolikus iskolákból kikerült fiúk túlságosan passzívak és vezetőszerepek betöltésére alkalmatlanok. A szerző keresi ennek az okait és abban találja meg, hogy először is a katolikus iskolák kötelező vallásos gyakorlatai és hitoktatása túlságosan formalisztikus és nem keltik fel eléggé a tanulók öntevékenységet. Ezért, ha ezek a keretek ledőlnek, akkor elvész az ezekkel összenőtt vallásosság is. Továbbá nem vezetnek eléggé a szociális problémák meglátására és ezzel kapcsolatos felelősségre, túlságosan zárt körben és az élettől elvágyva nevelik az ifjúságot. Ezeknek a hibáknak az orvoslására a mozgalom apostolainak tág tere

nyílik a katolikus intézetekben is. Társaik körében oda tudnak hatni, hogy a közös vallási gyakorlatokat ne külső kényszerből, hanem benső szükségből és szabadságból végezzék. A JEC önképző programja pedig megteremti az élettel való kapcsolatot és a szociális érzés elmélyítését munkálhatja. Látnivaló, hogy éppen itt domborodik ki legjobban a mozgalom által sokszor hangoztatott felelősség vezető gondolata, és éppen itt a legkínzóbb, az elindulásnál felvetett kérdés, vajjon tényleg keresztények vagyunk-e?

Az általunk ismertetett mozgalom is bizonyítja, hogy a szociális ádvent új világának várásában hosszú munka, állandó önnevelés, lelki elmélyülés vezetheti csak el az ifjúságot a szociális munka útján a társadalom átalakításáig. Az ifjúságról általában azt szokták mondani és különösen a magyarról, hogy csodaváró és kitartó munka helyett pillanatnyi átalakulástól, csodától várja az új világ megszületését. Ebben a jellemzésben van némi igazság, mert valóban az ifjúság mindig magasabb eszmék felé törekszik, a szebbet keresi és annak megvalósítását várja. S az is igaz, hogy sokszor oly súlyosak már a megoldásra váró problémák, olyan nehéz a helyzet, hogy csak csoda segíthet. Isten még ilyen helyzetben is tesz csodát, amiért szabad imádkozni, de főleg elő is kell rá készülni, hogy váratlan események, fordulatok felkészülten találják az átalakulásra várókat.

Számunkra felemelő tudat, hogy Isten tett már egy nagy, állandóan élő, eleven csodát. Emberré lett értünk és saját személyében mutatta be az igazi keresztény élet csodáját. Földön jártában kiválasztott magának egy szik-

lát, belélehelte lelkét, tisztára mosta vérével és átadta neki minden lelki kincsét. Elnevezte Egyházának és megbízta, hogy ne engedje elhalványodni ebben a világban az ő tanításának eszméit, s hogy magához vonja az embereket, felruházta a legnagyobb erővel, azzal, hogy felemeljen és megszabadítson önmagunktól. Az Egyház sziklájára eljutni a legnagyobb feladata a mai nemzedéknek és eredménye valóban csoda lesz, a halott világ és társadalom életrekeltésének csodája. Ebből a lélekből születhetik csak meg az új társadalom és mikor szociális adventünkben a szociális lelket elmélyítését akarjuk, akkor arra kell vigyáznunk, hogy rajtunk meg ne ismétlődjék a farizeusok messiásvárásának a tragédiája. Akik legközelebb álltak Krisztushoz és akiknek az lett volna hivatásuk, hogy kortársaikat elhozzák az Üdvözítőhöz, azok fordultak elkeseredetten Krisztus ellen, mert mást hirdetett, mint amit ők vártak. Földi ország helyett a lélek országát jött megalapítani Krisztus. Az anyagias lelkű és csak földre néző emberek ma is ilyen lélekkel állnak Krisztussal szemben és csalódottan kérdezik, hogy ez lenne az, amit mi is vártunk?! Mi valljuk, hogy minden kor és nemzedékhez közel van az Isten országa, de Krisztus most is szellemet hoz és Isten országa most sem hangos szóval jön el, hanem a lelkek világában épül, bennünk van. Annyira valósul meg Isten országa, a szociális szeretet és szociális igazságosság birodalma a földön, amennyi krisztusi lélek van bennünk. A szociális advent csillaga is az Egyházban továbbélő Krisztus felé mutat, aki emberi testet öltött, mert emberek között

akarta hirdetni Isten igazságát. A megtestesülés Isten és ember közösségét, egy új világ zálogát jelenti. Mióta ez valóság lett, nem tudunk nyugodni és tőle kiindulva hozzá térünk vissza megpihenni. Örök ádventben élünk és Krisztustól elindulva hozzá térünk vissza, de közben egyengetjük az Úr útját, építjük Isten kegyelmének természetes alapjait. Ez a szociális ádvent lelki programja és minden szociális programm erőt adó lelke.

A SZABADSÁG VÁLSÁGA

A mai nemzedék szociális problémái nemcsak anyagi vonatkozásban vetnek fel kérdéseket, hanem a társadalmi intézmények és politikai berendezések válságának korát is jelentik. Az ifjúság lelke tükrözi vissza legérzékenyebben ezeket a jelenségeket és magatartása rávilágít az európai történelem egyik vezetőeszméjének, a szabadság gondolatának válságára.

Földrészünk kultúrájának történelme egyben a szabadság eszméjének a története is, de a korfordulók változásai között ennek a gondolatnak tartalmát más-más módon fejtette ki az európai ember. Legutoljára a francia forradalomban fogalmazta meg és írta le véres betűkkel a szabadság programját és az lett évtizedeken át társadalmi életünk irányító eszméje. Ezért a szabadságért haltak meg ezren és ezren s az európai szellem a kivívott szabadságjogokban látta egyik legnagyobb elért eredményét. A szabadság gondolata sokáig koreszme is volt, s mikor ma más gondolatok jelentkeznek, akkor is a történelem nem úgy ítél a szabadság vértanúi felett, mintha csak koreszméért áldozták volna fel magukat, hanem igazi vértanúkat, az eszme hőseit látja bennük.

Új irányító eszmék jelentkezése idején, a válságok

és átalakulások korában nemcsak a politikai berendezések és társadalmi keretek változtak meg, hanem a külső események zajlása mögött az emberi lélek változását is szemlélhetjük. Az idők és lelkek átalakulására semmi sem jellemzőbb, mint hogy éppen az örök individualistának tartott és a szabadságért mindig lángrolobbanni kész ifjúság hagyta cserben elsőnek a szabadság zászlaját és lett lelkes csodálója, odaadó követője olyan szellemi áramlatoknak, amelyek elvi ellentétben látszanak lenni a szabadság eszméjével. Az új nemzedék lelkének átalakulását nemcsak külső tényezők hozták létre. A tekintélyi államok külpolitikai sikerei, szociális reformjai stb. csak megerősítették azt az irányváltozást, amely az ifjúság lelkében végbement. A lelki válsággal együtt járt a társadalmi rend krízise is, mert az a szociális, gazdasági rend, amely a szabadság elvére épült, szintén átalakulóban van. A szabadság eszméjének a válságát éljük át és ez egyben a mai ember válságát jelenti.

Amint a lelkekből fakadt a feudális társadalom korlátait és intézményeit elsőprő ereje a szabadság eszméjének, ugyanígy a szabadság alkonya nem az intézményekben, hanem a lelkekben jelentkezett először.

A szabadság eszméjének is megvannak a maga történeti esélyei. Ma, külső látszatra, az a helyzet, hogy ismét az abszolútizmus az úr Európában, amely pedig a szabadságért annyi fiatal életet áldozott. A válságnak és lelki vívódásnak legszembetűnőbb jeleit éppen Franciaországban láthatjuk. A francia állásfoglalás mindig döntő

és irányító volt egész Európa szellemi életére és ezért annál feltűnőbb, hogy a szabadság klasszikus földjén Pétain marsall ajkáról ez az államfői szózat hangozhatott el: „Azt hitték a franciák, hogy országuk az ideális szabadság hona, holott soha olyan sötét erők szolgálatában nem állott Franciaország, mint a versailles-i béke óta eltelt húsz év alatt. Nem kell féltetni a szabadságot, mert vajjon jobb volt-e az a szabadság, amikor olyan kormányra adták le szavazataikat, amely önző gazdasági koalíció béklyóiban volt. Néhány látszólagos szabadságjogot veszít el a francia nép, de csak azért, hogy a szabadságnak igazi lényegét jobban megőrizhesse.” (1940 október 14-i kiáltványa a francia néphez.)

Miben keressük tehát a szabadság igazi lényegét? A válság nyomain elindulva találjuk meg a mai krízis történelmi előzményeit. Ha most az európai ifjúság az ellenkező végletet látszik elfogadni, akkor nem szabad elfelejtenünk, hogy a politikai és szellemi életben szintén érvényesül az inga törvénye, amely ebben az esetben azt mondja, hogy az anarchiával szembenálló reakció annál messzebb megy, minél mélyebb volt a baj. Az ifjúságnak a diktatúra oldalára való állása feltárja, hogy mélyreható és a válság csíráit magában hordozó bajok voltak az előző liberális kor szabadságrendszerében. Az előző nemzedék teljesen a liberális szabadság gondolatának jegyében élt. Csak a világos látású és mélyretekintő lelkek vették észre azt, hogy a liberalizmus eszméje utópia, amint ezt Prohászka Ottokár 1896-ban írt egyik cikkének a címe is hirdette: „Az utópia egy ragyogó eszme, amely egyoldalú, absztrakt, kivihetetlen s ha ki-

vinni mégis megkísérlik, az ellenkezőbe csaphat át; az élet helyett romlást, szabadság helyett szolgasági ad. A liberalizmus ilyen." (Ö. M. 10. k. 5. o.) A liberalizmus szabadságésszméje valójában csak forma szerint jelentett szabadságot, mert amikor a jogosztásról a maga dogmáját felállította, elsősorban a művelt és vagyonos polgári rétegekre gondolt, akiknek csak a jogok hiányoztak ahhoz, hogy a kiváltságos osztállyal szemben érvényesülni tudjanak. Ahogy kihirdették, mindenkire szólt, a valóságban azonban csak kevés ember tudott élni vele. Beigazolódtott Prohászka szava: „A liberalizmus a szolgaság új kiadása, tehát embertelen utópia." A politikai szabadság kis csoportok és pártklikkek uralmát hozta magával, a gazdasági szabadság és szabadverseny nyomában tőkeszolgaság járt, a gondolatszabadság kihirdetése valójában a szabadgondolkodás hajthatatlan dogmatikájának uralmát valóította meg. Az utolsó évtizedek története igazolta, hogy „a liberalizmust megbuktatta az elvek és a valóság tragikus ellentmondása". (Kecskés: A keresztény társadalomelmélet alapelvei, Budapest, 1938. 337. o.) Még az is, aki olyan elvi ellentétben áll a tekintélyi kormányrendszerekkel, mint G. K. Chesterton, kénytelen megállapítani, hogy a liberalizmus elvesztette a jogát, hogy támadja a fasizmust, mert jóllehet szerinte nem oldotta meg a modern szabadság problémáját, de a liberalizmus meg sem találta.

A legutolsó két-három évtized bőséges tapasztalatokat szolgáltatott Macaulay megállapításának igazságához, hogy a tisztára demokratikus intézmények arra van-

nak hivatva, hogy előbb-utóbb lerombolják vagy a szabadságot vagy a civilizációt.

Annak a felismerése, hogy a liberalizmus polgári szabadsága hazugság, szülte a visszahatást általában az emberi szabadság és jogok elismerése ellen. Az egyik véglet a másikat idézi elő, midőn a liberalizmus szabadságeszméjében csalódott ember gúzsba akarja kötni az emberi szellem örök szabadságát is. Mikor a tömegek felismerték, hogy a szabadság korlátlan hirdetése egyenlőtlenség és elnyomás forrása lehet, társadalmi fejlődés helyett pedig bomlást eredményezett, megszűntek ezért a szabadságért lelkesedni. Ösztönszerűen kívántak maguk fölé erélyes irányítót és inkább elfogadták a diktatúra csendes nyugalmát, mint a szabadság válságokba döntő megrázkódtatásait. Nem csoda, hogy éppen az ifjúság, amely elsőnek érzi meg az új eszmék érkezését, vette észre először, hogy az előző nemzedékek szabadsága a szociális átalakulás, saját jövője megteremtésének kerékkötője lett. Örömmel fogadta el a diktatúrát, amelyben a társadalmi átalakulás egyik útját ismerte fel és amely az ő világát ígérte megvalósítani. Így érthető csak meg, hogy éppen a legszélsőségesebb demokrácia világában élő embereknek vált eszményévé a közösség megtestesítője, a kollektív ember.

A szabadság válságának óráiban két világ ütközik össze, és ezt az összeütközést szemlélve annál inkább meg kell fontolnunk N. Berdiajew kijelentésének igazságát, mivel a szellemi szabadság harcosának ajkáról valók. „Hazugság és képmutatás lenne az a feltevés,

— írja — hogy az igazi szociális előhaladás csupán az emberiség erkölcsi tökéletesedésének eredménye lenne és a szociális rendnek minden változtatása sértené a szabadságot. A közösség aktív magatartást, szociális tetteket kíván az embertől... Nemcsak egyéni, hanem egyszersmind szociális tettekkel is meg kell kísérelnünk a szükség és nyomor enyhítését. Ha az ellen az erőszak ellen fordulunk, amely a szociális rend minden változásával össze van kötve, úgy elkerülhetetlenül annak az erőszaknak az oldalára állunk, amely a fennálló rendet védelmezi." (Christentum und Klassenkampf, Luzern, 1936. 83. o.)

A keresztény igazság nem állhat egyik szélsőség oldalára sem és az egyoldalúságoktól mentesen keresi a szabadság igazi lényegét.

A liberalizmus szabadságészméje egyoldalú volt és csak politikai téren nyújtott szabadságot. A szabadság ezzel szemben az ember szellemiségében gyökerezik és jelenti a teljes embert. Igazi szabadság csak ott van, ahol elismerik az ember teljességét: egyéni értékében és közösségi viszonyában egyaránt. Ha csak az egyéni oldalát nézem az embernek és megtagadom a másikat, anarchiába viszem a közösséget. Ha csak a közös élet kapcsolatait tekintem, megkötöm és elsorvasztom a szellemi életet hordozó egyéniséget. Mikor éppen a közösség érdekében korlátozzák erősen az egyén szabadságát, nem szabad elfelejteni, hogy a közösség szociális szolgálata is csak a szellem szabadságával valósítható meg és éppen a közjó biztosítása érdekében sok olyan energiára is

szükség van, amik feltételezik a személy szabadságát. A szabadság válsága tehát sokkal mélyebb kérdés, mint a liberalizmus bukása. Az új korszellemnek számolnia kell a liberalizmus bukásából meríthető tanulással, hogy mivel annak hamis szabadságeszméje szolgásgba döntötte az embert és ellentétbe kerülve az ember természetével önmagát tette tönkre, ugyanígy a kollektív gondolat túlzása önmaga sírját ássa meg és azokat az alapokat semmisítheti meg, amelyekre a közösség építhet.

Ezt szem előtt tartva tudunk felelni arra a kérdésre, hogy van-e jövője a szabadság eszméjének, vagy talán beláthatatlan időkre eltűnt a történelmet alakító tényezők sorából. Valljuk, hogy a szellem szabadsága olyan érték, amely nem veszhet el, nem függhet múltó történelmi formáktól és nem lehet politikai rendszerek függvénye. A szabadság gyökere nem más, mint az ön-elhatározás. Az ember szellemi valóságának legértékesebb tulajdona és lényege abban áll, hogy a szellem értékeli: amit magához méltónak, értékesnek talál, azt fogadja el és azt törekszik megvalósítani. A szabadság tartalma nem lehet öncélúan a választás, mert ez értelmetlenség volna és az ember sohasem állhatna meg a célnál. A közösségi életben is értékeli az ember és tetteiben a jobbat keresi. A társadalom célja sem lehet egyoldalúan az egyén választási szabadságának, vagy a tömeg uralmának a biztosítása, hanem egyedül a közös. Ez az a szociális érték, aminek megvalósítása az egyén és a közösség célja. A szociális rend pedig mint

alapvető értéken, az igazságosságon épül. Így tűnik ki, hogy mikor a szociális igazságosság követelése látszólag háttérbe szorítja a szabadság gondolatát, akkor is valójában a szociális szabadság elérése a cél, amit Prohászka így határozott meg 40 évvel ezelőtt: „a szociális szabadság mindenkinek visszaadni készül azt, ami az övé, akkor lesz az egyén igazán szabad”. (l. m. 6. o.) Nyilvánvaló, hogy mikor elemi erővel tör ki a lelkekből a szociális igazságosság vágya, ez nem állhat ellentétben a lélek másik elemi igényével, a szabadságra való törekvéssel.

A szabadság gondolatának válsága rámutat arra, hogy különböző korokban a nemzedékek lelkének változásával az emberek értékelése is változáson megy keresztül. A földhöz tapadt, önző ember mindig az anyagiakért fog lelkesedni és anyagi szükségletei biztosításában látja szabadságát. Az individualista az egyén jogaiért fog síkra szállni, a közösségi érzéstől áthevített ember pedig a közért hajlandó mindenről — még szabadságáról is — lemondani. Így válik érthetővé, hogy míg az előző kor felfogása a szabadság lényegét abban látta, hogy minél nagyobb részt akart juttatni az egyéneknek a közhatalomból, a mai kollektív ember úgy érzi, hogy nincs szüksége szabadságának ilyen politikai biztosítékaira. Lemond a közhatalomban való részese-
désről, legfőképpen azért, mert lélekben teljesen azonosítja magát vele.

A szabadság rendje külön világ, amelynek tartalmat és irányító eszmét az ember cselekedeteinek célja ad.

Az embernek tettei által is azzá kell válnia, amit öntudata előír: autonóm személyiség, teljes ember, úr maga fölött. A szabadság mint szent jogot és súlyos kötelességet szabja ki minden ember számára, hogy személyiségének minden értékét kibontsa. A jognak és kötelességnek ez a kölcsönössége is feltárja, hogy a szabadság az ember felett álló magasabb értékrend világa és az ebbe kapcsolódó személynek nem a múlt politikai formákban, hanem az örök szellemi világban gyökereznek a jogai. Minden bölcselő és rendszert alkotó gondolkodó ezt a szabadságot akarta megragadni és a feléje vezető utat megmutatni, de mind érezték, hogy az ember közönseges erőit meghaladó feladatról van szó. Aszkézist kíván és célkitűzése emberfeletti magaslatokra vezet. Csak a magasabb értékekkel való egyesülés által érhető el és ezért mélyen emberi annak a meglátása, hogy félreismeri az embert, aki csak emberi célokat és eszményeket tár eléje. Az igazi szabadság sohasem jelentette azt, hogy magunk fölött semmit sem akarunk eltűnni, hanem éppen abban áll, hogy tiszteljük az értékeket és ezáltal emelkedünk fel egy magasabb rendbe.

Gondolatmenetünkéből az is kitűnik, hogy a szabadság mint érték csak akkor menekül meg minden emberi gondolat válságától és az emberi sorshoz kötött értékingadozásoktól, ha a teljes értékrendbe van állítva, nem pedig ettől elszakítva külön-külön mint politikai, erkölcsi vagy gondolatszabadság akar érvényesülni. A társadalmi rendben nyilvánulón „a szabadság

már feltételezi az igazságosságot, mely határait megállapítja". (Kecskés: i. m. 97. o.) A liberalizmus története szolgáltatja a legfrissebb példát ahhoz, hogy a magasabb normát el nem ismerő kötetlen szabadság szabadossághoz, az erősebb jogának korlátlan uralmához vezet. A szabadjára eresztett emberi törekvések létharcából nem társadalmi rend, hanem általános anarchia születik meg. Minden nemzedék számára, a kollektív társadalomban is, a szabadság örökké érvényes eszméje azoknak a feltételeknek a biztosítását jelenti, amelyek mellett az ember saját hivatásaként felismert és erkölcsileg értékes célját megvalósíthatja. Mint az első liberális nemzedékek ifjúsága, a mai fiatal-ság is öntudatlanul ezt keresi. Bár a szociális igazságosságot az ellenkező véglet oldalán akarja megvalósítani, mégis végeredményben a szociális szabadságot törekszik magának biztosítani.

Az egyoldalú irányzatok — mind a túlzó liberalizmus, mind a szélsőséges kollektívizmus — egyaránt abban a hibában szenvednek, hogy nincsenek tekintettel az egész ember szellemi egyéniségére és a teljes értékrendre. Vagy megkötik a közösséghez való természetes rendeltsége miatt az egyéniséget alakító szellemet, vagy az egyéni értékek korlátlan kifejelesztése közben az embernek a közösséghez fűződő elszakíthatatlan kapcsolatait lazítják meg. Csak egy vonalon, anyagi boldogulásában, társadalmi megkööttségében, gondolkodásában vagy erkölcsében akarják felszabadítani az embert a helyett, hogy az egész embert emelnék fel,

az egész személy értékét növelnék és ezáltal tennék szabadabbá.

A szabadság elvont fogalommá vált: elszakadt az életét jelentő realitástól, a felelősségtől. Ez adja nemcsak a szükséges erkölcsi korlátot és féket, hanem megőrzi a kapcsolatot az élet valóságával is. Felelőség nélkül nincs szabadság, de az embernek kötelessége, hogy a szabadságnak ezt a terhét is magára vegye, mert csak így lesz teljes személyiség. Viszont az ember tragikuma itt is jelentkezik, mert hajlandó eldobni magától ezt a legnagyobb kincsét, amint Lenau verse így fejezi ki: „Dass so die Menschen ein Behagen — Am Sklaventum in Herzen tragen! — Es ist durchaus nicht zu verkennen, — Sie lernen leichter Sklavensitten, — Als dass sie Freiheit an sich litten, — Für die sie doch so leicht entbrennen.“

Ettől a lelkülettől kell megszabadulnia annak, aki el akar jutni a helyesen értelmezett emberi méltóság magaslatára. A személyes értékekkel, amelyekből nem zárhatók ki az erkölcsi jótulajdonságok sem, jár együtt a legmagasabb szempontokat mérlegelő értékelés, szabad választás. Ebben áll a szellemi arisztokráciának kijáró szabadság egyedül helyes értelmezése. Itt már nem lesz probléma a szabadság és törvény összeegyeztetése, mert a törvény is csak azért van, hogy a szabadságot védje és azt a korlátatlanságot, alapjában véve formátlanságot, amit a szabadság jelent, harmóniává alakítsa ki. A közösségi életben ennek a harmóniának megteremtése, a szabadság és a törvényekben foglalt

korlátozás, az egyéniség és tekintély összeegyeztetése az állandó célja és eszménye minden nemzedék törekvésének. A szintézis csak a szellem magaslatain teremthető meg és ezért van, hogy az emberi szellem története állandó ingadozást mutat a két ellentétes pólus között. Ellentétek között vergődik, de teljes megoldás egyik oldalon sem található, csak a kettő fölött. Ő maga fölé kell emelkednie az embernek, hogy megtalálja azt a szabadságot, amit állandóan keres.

A szabadság alapját a szellem értékelésében keresve, láthatjuk hatását a kultúra kialakításában. Az ember akkor válik a műveltség hordozójává és építőjévé, amikor értékelni kezd. Nemcsak egyéniségének alapja és személyiségének a legnagyobb értéke ez, hanem általa lesz a történelem alakítója és minden földi haladás előmozdítója. A keresztény bölcsélet a szellemi szabadságban is annak az isteni szónak a visszhangját hallja, amellyel az Alkotó az emberi szellemet saját képére és hasonlatosságára teremtette és a föld meghódítását tűzte ki céljául. A szabadság mint eszményi kép, megvalósítandó feladat áll az ember előtt. Cselekedeteiben, életének útjain szellemiségének ezt az ősi képét keresi és mikor szabadon értékeli, mindenben az őstérteket igyekszik megragadni. A szabadság célja az autonómia, a tökéletes ember, akinek már nem kell mást választani, mert övé a legértékesebb.

A szabadság eszméjének válságát tárja fel és a korszakokra igen jellemző, hogy miként áll szemben

a katolikus Egyház a mai korszellem változásaival. Még nem is olyan régen a katolicizmussal szemben mindenki Dosztojevszkij vádját ismételte. A nagy inkvizítor látomása szerint azt tartották az Egyházzal, hogy a katolicizmus lemondott Krisztus programjának, a lelki szabadságnak a megvalósításáról. Az emberek pedig boldogan nyugodtak bele, hogy elvegyék a szabadságukat és helyette három eszközzel: a csodával, titokkal és tekintélytisztelettel nyugtassák meg lelküket. Nemcsak a liberalizmus tartotta az Egyházat az emberi szabadság és haladás kerékkötőjének, hanem a vallásos lelkek is megkötöttségnek érezték maguk felett a tanítói hivatal, a lelki tekintély uralmát. Ma éppen az ellenkező oldalról érik támadások az Egyházat, bizonyítékul annak, hogy bár az idő és korszellem változott, ő változatlan maradt és azt a szabadságot hirdeti minden koráramlattól vagy politikai rendszertől függetlenül, amellyel Európa keresztény népeit szellemi nagykorúságra nevelte. Az Egyházzal való szembesítés rámutat a szabadság eszméjének a válságára, de a hívő lélek egyszersmind ebben találja meg, hogy miként lehet a szellem szabadságát összeegyeztetni a feltétlen tekintéllyel és az egyéni értékeket a közösségi érdekek szolgálata mellett is megmenteni. Az Egyháznak legkiválóbb fiai és emberi viszonylatokban is eredeti és önálló egyéniségű nagyjai sem érezték soha szolgaságnak az Egyház tanítóhivatalának lelki irányítását, hanem lelki felszabadulásnak, mert a tekintélyi elvnek és irányításnak egyedüli célja az, hogy az egyén értékesebb és ennek

következtében szabadabb legyen. Amit a szabadság lényegéről a fentebbi bölcséleti gondolatok felvetettek, azt a hit világában is igazolva láthatjuk. Az ellentéte is bizonyított előttünk, mikor azt tapasztalhatjuk, hogy azoknak az örök eszméknek és értékeknek elvetése, amelyeket az Egyház állandóan hirdetett, nem szabadságot, hanem a tűnő divat nagyságai előtt való szégyenteljes behódolást eredményezett. A szellem életének minden területén érvényes igazság, hogy aki elhagyja az igaz és örök Isten templomát, az emberi bálványok piacára téved. Vásári lármájuk nem egy ember lelkét megejti, újak, megkapók, de a korszellem újdonságával együtt magukban hordják az elmúlás halálos mérget.

Mivel az ember minden cselekedetében és választásában értékkel, nincs más lehetősége, mint hogy elfogadja az igazi értékeket, vagy hamis értékek rabja lesz. S bár azóta nagyot változott a világ, mégis igaz van Fr. W. Foersternek, mikor az egyházi tekintély és a szabadságot hirdető korszellem szembenállásáról írt mélyenjáró művében ezeket mondja: „Alapjában véve nem is választhatunk a tekintély és szabadság között, hanem csak az igazi tekintély és a divatos látszatnagyságok tekintélye között, amelyeknek ma ugyan oltárt állítanak, de holnap ledöntik és amelyek szolgálata az embereket örök nyugtalanságra ítéli és csalódásokba kergeti.” (Fr. W. Foerster: *Autorität und Freiheit. Betrachtungen zum Kulturproblem der Kirche*. Kempten

1920.⁴ 62. o.) Minden nemzedéknek meg kell szabadulnia azoktól a kötöttségektől, amelyeket a múlt terhes örökségként hagyott reá, de úgy, hogy ne legyen a jelen rabszolgája és ne vesszen el egy utópisztikus jövőndő álmoképei között sem. Ebben áll az igazi modernség és lelki szabadság. Megszerzésére azonban örökké érvényes tétel, hogy a szellem az, amely éltet és az igazság tesz egyedül szabaddá.

A szabadság eszméjének mai válsága szemünk előtt játszódik le. Látjuk a régi oltárokat ledőlni és újakat emelkedni. Az eszmény, a lendítő erő egy tökéletesebb társadalom képe, amelyben egyaránt akar érvényesülni a szociális igazság és szociális szabadság. Ennek a társadalomnak a felépítése az új nemzedék történelmi feladata. A felmerülő ellentétek megoldásához vezető út csak a lelki felemelkedés, az értékesebb egyéniség kialakítása, a szellemi szabadság elérése által nyílhat meg. Ha egyes korok különböző módokon is értelmezték, az ifjúság világa mindig a szabadság világa volt és az ifjú nemzedék mindig kész volt síkra szállni azért a szabadságért, amely az ő jövőjét jelentette. A szabadság állandóan vonzó eszme, azonban csak akkor lesz igazi érték, ha minél több lesz benne a szellemből és így marad minden változás és válság között is valamennyi nemzedék örök kincse.

Az ember korlátoltságának és történelmi tragédiájának egyik jele, hogy a szabadság eszméjét, amelyben egyéni értékét és a társadalom közös javát találja meg, egyik korban sem tudta tökéletesen megvalósítani. Mindenesek korszak és újabb mozgalom előbbre vitte egy

lépéssel az emberiség sorsát, egy fokkal megközelítette azt a jobb világot, amely az emberiség örök vágya marad, de elérni teljesen sohasem tudta és ezért állandóan a szabadság és tekintélyi kényszer ellentétes pólusai között vergődik az emberi szellem. Az egymást felváltó generációk tragikuma éppen az, hogy amit az egyik nemzedék mint értékes szabadságot vívott ki vérrel magának, az a következő kor gyermeke számára már terhes örökség, vészes gátlás lesz. A szabadság olyan érték, amit a goethei szó szerint naponként kell fáradtságosan megszerezni. Az ő szava fejezte ki azt is, hogy a nemzedékek által hordott örökség hogyan jut válságba, miként lesz a bölcseségből értelmetlenség, a jótételményből átok, ezért szól mindenkihez: „Weh Dir, dass Du ein Enkel bist!” Az unokák tragédiája, hogy kénytelenek őseik terhes örökségét magukkal vinni, de legszembetűnőbb feladatuk, hogy harc árán kivívják és fáradtságos munkával megalkossák maguknak saját szabadságuk világát. A jövő hordozóinak olyan társadalmi rendet kell alkotniuk, amelyet nyugodt lélekkel adhatnak tovább, de szabadságuk csak akkor lesz nemzedékeket túlélő, maradandó érték, ha örök eszmékből nyeri erejét és örök értékekbe kapcsolódik be. Ez oldja meg a szabadság válságának problémáját, mert a korszellemtől függetlenül túléli az idők változását. A népek és nemzedékek örök ifjúságának titka a szellem szabadsága!

NEMZETI HIVATÁS

A mai ifjúság előtt a szociális kérdéssel egyenrangú probléma a felébredt nemzeti érzés egybehangolása a nemzetek fölötti katolikus Egyházhoz tartozás érzületével. Hogyan áll szemben a népközösségnek, a hazának test szerint való gyermeke az Egyháznak a lélek világában újjászületett fiával, mi a viszony a természetes és természetfölötti közösség között, a fokozott nemzeti öntudatban élő ember lehet-e meleg szívvel Egyházáért lelkesedő katolikus? — ez a kérdés, ami az ifjúság lelkében is él. Hogy mennyi homály, félreértés van ezen a téren, azt legjobban mutatja az egyes gyakorlati napi kérdésekre adott feleletek és vélemények zűrzavara. Ez indokolja meg, hogy bővebben és részletesebben foglalkozunk a tárggyal.

Nem pusztán apologetikus, hanem a dogmatika és a morális elevenébe vágó kérdés, hogy mi a két közösségnek egymáshoz való viszonya. Félni lehet, hogy végzetes szakadék, törés áll be a lelkek világában. Tömeges aposztáziák képét rajzolja elő a jövő, amelyhez elég az államhatalomnak csekély, indirekt nyomása is. Ha ez nem is következne be, attól mindenesetre lehet tartani, hogy lélekben milliók és milliók fognak elhide-

gülni az Egyháztól, melyet eddig anyjuknak éreztek és kívülmaradnak az anyai ház kapuján. Könnyen megismétlődhetik a janzenizmus kora, mikor egész országok névben katolikusok maradtak, de hitéletük elszakadt a központ elevenítő forrásaitól és merevgörcsben vonaglott. Akkor a természetes és természetfölötti rend közötti tisztázatlan viszony és ennek következtében kifejlődött farizeusi szigor okozta ezt a lelki szakadást. Ma szinte a janzenizmus eretneksége látszik megismétlődni, de a közösségi síkra helyezve a problémát. A természetes és természetfölötti közösség — liberális ízű megfogalmazásban az Egyház és az állam közötti viszony — gyökeres tisztázása a nagy problémánk, melynek megoldása nyugtatja meg a mai ifjú nemzedék lelki feszültségét.

A janzenizmus körüli harcokban alakult ki és tisztázódott a katolikus teológiában a természetes és természetfölötti rend közötti különbség és lett meghatározva a kettőnek egymáshoz való pontos viszonya. Számos hittudós dolgozott ezen a munkán s végeredményben egy szent egyháztanító, Liguori Szent Alfonz győzte le a janzenizmus eretnokségét, amint ezt róla IX. Pius pápa megállapította. (Breve Doctoratus, 1871 július 7.) Mellette nem szabad elfeledkezni, hogy a lelkek világában a janzenista szellem jegét a Jézus Szíve-kultusz mellett egy másik nagy szent, Lisieuxi Szent Teréz olvasztotta meg istenszeretetének melegével. Innen magyarázható az a korszakalkotó hatás, amit Lisieux szentje a katolikus lelki élet világában jelent.

A példa mutatja, hogy kik fogják megoldani az Egy-

ház és a népi közösségben felolvadt lélek feszültségét. Egy nagy hittudós, aki a szociológia legnehezebb kérdéseit a mély dogmatikus tudással tudja szintézisbe kapcsolni. A kinyilatkoztatás lapjairól le kell olvasni, hogy az evangéliumnak nemcsak az egyesekhez, hanem a népekhez is van hívása és Krisztus valóban az, „aki után minden nemzet vágyakozik”. (Agg. 2, 8.) A misztiós teológiának is alapvető kérdése ez, hiszen a nemzeti öntudatra ébredt népek nem fogják felvenni a kereszténységet, ha meg kellene tagadni nemzeti mivoltukat és ősi értékeiket. Az európai keresztény kultúrának a jövője is attól függ, hogy a kereszténység marad-e éltető kovásza és lelke az európai nemzeti kultúráknak, vagy végzetes törés áll be az európai lélekben és a népek megtagadva keresztény multukat mint tékozló fiúk bolyonganak távol az anyai háztól. S ha ismételten ajkunkra vesszük Szent Jeromos imáját, hogy ne szálljon le földünk felett az igazság napja, akkor fokozottabb mértékben érezzük adósságunkat és kötelezettségünket, hogy az európai kultúra jövőjét jelentő szintézist a vallás és népi közösség között megalkossuk.

Az elméleti síkon végzett munka mellett nem titkolhatjuk el, hogy szükségünk van nagy szentekre, akik most a huszadik században is a saját életükben mutatják be ezt a harmóniát. Minden nemzet katolikus multja bőven mutat fel olyan kimagasló szenteket, akik a természetfölötti élet hősei és egyben a nemzeti érzés és öntudat fenntartói, ösztönzői voltak. Elég csak saját történetünkéből Szent Lászlónak az alakjára utalnunk, akiben testté és vérré forrott össze a magyarság és

kereszténység. Jó nekünk erre ráeszmélnünk, hogy mikor Szent István eszméit és az általa kijelölt államkereteket akarjuk fenntartani, akkor ismét egy Szent Lászlóra van szükségünk, aki ezt életté tudja átváltani.

Hősi életre hívja az ifjúságot a mai élet, de a szentség is hősiességre nevel a nemzeti köteleességek betöltése terén. A mai ifjúság előtt a fajnak vagy nemzetnek szolgálatát állítják oda hősi földi hivatásul, a mélyebb összefüggéseket vizsgáló gondolkodás pedig azt is keresi, hogy mi ezeknek a közösségeknek a hivatása. Ha le is foglalja magának az egyént, ezt csak annak a hivatásnak a keretében teheti meg, amit Isten, az egyének és nemzetek Alkotója neki kijelölt. A nemzetek hivatásának felismerése ad célt a hősi életformának és felel arra is, hogy mint találja meg helyét minden nemzet az Egyház természetfölötti közösségében.

Történelmi fordulóiban élve nemzedékünk országok születését és eltűnését szemlélhette, joggal merülhet fel lelkében a kérdés, mi egy nemzet létének értelme, van-e célja, hivatás hordozója-e? Vajon egy nemzet élete csak hullócsillag, mely átvilágít a sötét augusztusi égbolton, hogy örökre eltűnjön a világűr éjszakájában, vagy állócsillag, fényes nap, amelynek van élettartama ezentúl is.

A századeleji szkepticizmus és materialista bölcsélet tagadta az ember életének célját és magasabb hivatását. Nem csoda, ha ez a világnézet logikusan a nemzettagadáshoz is vezetett. Az embert azonban nem elégíthette ki ez a bölcsélet, mert öntudata világosan mondta,

hogy magasabb hivatást hordoz magában. A Mának embere nem az a magános, közösségből kivaszított atom, amilyenek ez a bölcsélet őt elképzelte. A mai ember megtalálta az utat a nagy földi közösségekhez, amelyek célt tűztek ki eléje és az ifjúság itt keresi hivatását, életének értelmét.

Hivatása csak az értelmes, szabadakaratú felruházott teremtménynek van, aki fel tudja ismerni azt a célt, melyet tevékenységével meg kell valósítania és szabadon vállalt elhatározásával magáévá tudja tenni ennek a célnak a szolgálatát. Cél nélkül nincs hivatás, de egy egyetemes, mindent átfogó valóság nélkül nincs cél sem, mely alá életünket és egész tevékenységünket rendelhetjük. Hivatás csak ott van, ahol van ilyen egyetemes érték, melyben mint egészben megtalálható az a tökéletesség, ami bennünk hiányzik. Hivatás nincs Hívó nélkül, aki el tudja indítani az ember tevékenységét és munkája befejezését meg tudja koronázni.

Mindenegyik embernek van célja, amit Isten tűzött ki eléje és földi tevékenységének eredménye magának Istennek az elérése. Az embernek van hivatása, mert meg tudja hallani a Hívó szavát, el tud indulni feléje és a vele való egyesülésben örök boldogságát találja meg.

Ha az egyes embernek van hivatása, akkor kell lenni az emberek közösségének, a nemzetnek is. Hiszen a nemzet is egyénekből áll és a nemzeti közösséghez való tartozás természetes velejárója, kiegészítője mindenegyik ember személyiségének. Ha a tagok külön-külön hivatáshordo-

zók, akkor az egész nemzet is hivatás szolgálatában áll, ami több mint a tagok egyéni céljainak összessége. Az egész több, mint a részek összege és bizonyos szempontból meg is előzi a részeket. A nemzet mint kollektív személyiség Isten gondolata és a Teremtő tűzött ki célt a nemzeteknek is, mikor életre hívta őket. A nemzethez tartozás az egyénben ezért nem pusztá állapot, statikus elem, hanem van benne dinamikus célratörékvés, eszményi lendület is. Az egyének sajátos egyéni hivatásuknak szolgálva sem tagadhatják meg nemzetükhöz való hozzátartozandóságukat és így az egyéni és nemzeti hivatás sűrű szálakkal szövődik össze.

Metafizikai alapját Szent Tamás tanításának abban a gondolatában találhatjuk meg, hogy a tagok úgy állnak szemben a közösséggel, mint a részek az egész-szel és benne mint tökéletesebb létezőben találják meg céljukhoz való rendeltetésüket. (Sum. theol. II—II. 58, 5; 61, 1; 65, 1.) A nemzethez tartozás így érthetően a legmélyebben átjárja az egyéneket, szemükben nagyobb kincs, mint az élet, mert azt is odaadják érte.

Az egyén és a nemzet célja, érdeke között nem lehet ellentét, hiszen arra a kérdésre, miért kell szeretnem hazámat, nem adható más válasz, mint azért, mert az enyém. A hazaszeretet erénye is tulajdonképen azon alapul, ami bennünk értékes és erkölcsi kötelezettségét az önszeretet parancsából meríti. A haza jelenti a közös földet, a nép a közös származás egységét és mint közösség, ez is igényt tarthat az egyes emberre. A nemzet azonban még többet jelent és gyökerében foglalja le magának az egyént, mert hivatása van s e g y n é p e t

a hivatás felismerése és vállalása tesz nemzetté. „Nemzet akkor született, amikor a nép öntudatkincse gazdaggá vált a szabadság átérzésétől. A szabadság fáklyavilágánál nézett először a nép történelmének tükrébe és felismerte önmagában a nemzetet.” (Kovrig B.: Korfordulón. Budapest, 1940. 135. o.) A szabadság felismerése és szolgálata hivatás és ez teszi a nemzetet magasabbrendű közösséggé és jogosítja fel arra, hogy az egyénnek is hivatást tűzzön ki, aminek harmóniában kell állnia az ember egyéni földi és örök hivatásával. Mivel végeredményben mindent a teremtető Isten szemszögéből nézünk, az értékek és célok rendjének összhangját vallva, nem képzelhetünk el törést az igazi, erkölcsi tartalmú nemzeti és az örök célra beállított egyéni hivatás között. Annál kevésbbé, mert a nemzet eszméje elsősorban szellemi valóság, ezért fejlettebb, mint az alsóbbrendű közösségek. „A nép inkább állapot, a nemzet feladat... nem természeti képződmény, hanem szellemi alkotás. Nem a vér és a föld dolga, sokkal nagyobb annál, az, aminek Fichte tartotta: Isten egy gondolata.” (Joó T.: A magyar nemzeteszmé, Budapest, 1939. 195. o.)

A nemzet fogalmának közkeletű meghatározása szerint a nemzet a természetes rendben kialakult, közös származáson, közös területen, azonos jellegű kultúra megvalósításában létrejött élet- és sorsközösség. Ez a meghatározás nem emeli ki eléggé a hivatás gondolatát, pedig ez tesz egy népet nemzetté. A nemzet nem a vérért, a nyelvért, a közösen átélt multért, hanem a jövőért küzd. A nemzethez való tartozás

elsősorban a közös jövő, a nemzeti hivatás vállalását jelenti. Ilyen értelemben fogadható el Renan közismert meghatározása: „közös dicsőség a múltban, közös akarat a jelenben; tudni, hogy nagy dolgokat cselekedtünk, további tennivalókat keresni, ezek egy nép létének lényeges feltételei... A múltban dicsőségek és bánatok öröksége; a jövőben egyugyanazon megvalósítandó cél... egy nemzet léte mindennapi plebiscitum, néphatározat”.

A nemzet hivatásának célját nézhetem a természetes rendben, a magárahagyott emberi értelemmel vizsgálva. De nézhetem a nemzetek hivatását a hit szemével a természetfölötti világ rendjében is, hiszen mikor Isten az egész emberiséget a kegyelem rendjébe fölemelte és Krisztus megváltásának gyümölcseiben részesítette, akkor ebből a nemzetekre is kiáradt valami és az ő sorsukat és hivatásukat a természetfölötti rend csillagai is vezérlik.

Minden nemzetnek van önálló, saját élete, joga van ezt kifejleszteni, nyelvét, kultúráját gyarapítani és az önvédelem jogán támadóit visszaverni. De nem szabad felejtetni, hogy a nemzeti hivatásnak nemcsak ez az elsődleges, önmaga terére korlátozott célja van. A nemzet alatt állnak a kisebb egységek: a családok és az egyének. A természetes rendben tehát az egyént nemcsak magának igényelheti és a közösség jogán lefoglalhatja, hanem a nemzetnek mint közösségnek hivatása az egyének életét kifejleszteni, gazdagabbá tenni. A nemzethez tartozás azért lehet jogok és köteleességek forrása, mert gazdagít, az emberben levő képességek kifejlesztésével értékesebbé teszi a személyt. A nemzet szorshoz-

séget jelent nemcsak történelmi értelemben, hanem abban is, hogy a jelenben az egyéni sorsok szálai a nemzetével szorosan fonódnak össze. Az egyén önmagában szegény, árva és elhagyatott, természete utalja őt a közös életre és ezért az a közösség, melynek természetes tagja, nemcsak szolgálatait veheti igénybe jogosan, hanem védőpajzsként ki kell terjesztenie feléje óvó kezét. A nemzet hivatása, hogy tagjainak életét védje, gyarapítsa és lelküket is a közös nemzeti kincsnek tudatos kifejlesztésével gazdagítsa. Az egyén és közösség kölcsönös egymásrautaltsága jut itt megint kifejezésre: az egyén a nemzetért és a nemzet az egyénekért van.

A családhoz és nemzethez való tartozás ad meghatározott tartalmat az egyéniségnek. Csak az tud önmaga fölé emelkedni, akiben tudatossá váltak ezek a kapcsolatok. Aki nemzetéhez való tartozását átéli, az teszi meg az első lépést az egész emberiség egyetemessége felé. Valójában a nemzet közvetíti számunkra az egyetemes emberi gondolatot. Első egyetemes érték az ember számára az első híd, amelyen járva eljuthat az egyén az általános emberi értékekhez. Így láthatjuk, hogy a nemzeteknek másik oldalon ott van az egész emberiséggel szemben álló hivatása. Mindenegyik nép vagy faj Istennek egy-egy teremtmői gondolatát jeleníti meg a világban és a maga színes gazdagságában juttatja kifejezésre az embereszmének mélységét és gazdagságát. Istennek az emberről alkotott elgondolását hordozza az emberiség és ennek az eszmének vonásait dolgozza ki azóta, hogy az első ember a földön megjelent. Ennek az esz-

mének a kidolgozása, az anyag és a természet rendezetlen erőin való diadalra juttatása az emberi kultúra. Kozmopolita kultúra azonban nincs, csak nemzeti kultúrák vannak. „Csak a nemzeti közösség a kultúra eredeti és igazi teremtője. Ezért van a nemzeti kultúráknak saját-szerű, lényegükben különös és utánozhatatlan természetük. A kultúrából csak az válik nemzetközivé, ami merőben racionális” — írja egyik legkiválóbb kultúrbölcseleink. (Kornis Gyula: Korunk önvizsgálata, A mai világ képe: Szellemi Élet. 26. o.) A nemzeti kultúra tehát az eredeti és a nemzetközi csak levezetett, mert nemzetközivé a kultúrának csak személytelen része, eszközei lehetnek. A kultúrát teremtő szellemi tudat és erkölcsi akarat csak egyéni lehet. Az egyén pedig mint a nemzet fia él és csak nemzeti kultúrát teremthet, mert egyedül a nemzeti közösség talaján élhet alkotó szellemi életet.

A gyökértelen emberek, akik nemzetüket megtagadták, nemzetközi kultúra alkotására képtelenek, mert egyéniségüknek egyik értékes és mélyreható összetevőjétől fosztották meg magukat. Igaz, hogy az egyetemes világ-kultúra eszméje és az erre való törekvés minden olyan világnézettel együttjár, mely az igazság egyedüli birtokosának érzi magát, amilyen volt a középkor keresztény kultúrája. Ilyen egyetemes hivatástudatot táplál magában most is a kereszténység. De a kereszténység sohasem volt a népi kultúrák megölője, sőt a középkor keresztény kultúrközösségében alakultak ki az újkor nemzetei. A kereszténység kezdettől fogva a valóság talaján állva, az embert mint a nemzeti közösség tagját tekintette és mikor az egyént megkeresztelte, akkor a nemzetek kultúráját

is a kegyelem rendjébe akarta felemelni. Egy nép azonban, mikor önálló kultúráját műveli és nemzeti egyéniségét kifejleszti, akkor az egyetemes kultúra megvalósításának részletmunkáját végzi el, a tér és idő kötöttségeiben juttatva ezt kifejezésre. Sőt, egy nemzet kultúrájában csak az az igazi és maradandó érték, amivel hozzá tudott járulni az emberiség egyetemes művelődéséhez. Ezért a nemzetek, ha el is tűntek a történelem színpadáról, értékes hivatást töltöttek be, ha nyújtottak valami maradandó szellemi kincset az emberiség összkultúrájához.

A nemzeti kultúrák a nemzeti hivatást hordozzák és ez a szempont ismét rámutat arra a különbségre, ami a nemzetet a nép fölé emeli. A nép csak él, életében befejezett adottságokat hordoz magával, de nem teljesít hivatást. Ha elenyészik, csak egy színnel lesz szegényebb az emberiség. A nemzet önmaga fölé emelkedik ki hivatása által és ha elbukik, az emberiség egy hivatás-hordozó alannyal, a népek organizmusában egy szervvel lesz szegényebb.

Mikor a nemzeti kultúrát tesszük meg az egyetemes világkultúra részhordozójává, nem tagadjuk, hogy ebből tragikus feszültségnek és harcnak a forrása származik. Nemzeti kultúrák akkor keletkeznek, mikor az egyes, külön életet élő népi közösségek ráeszmélnek arra, hogy nekik önálló hivatásuk van a világban s az egyetemes kultúrát is ennek a sajátyszerű kifejtésével szolgálhatják. Az igazi és helyesen értelmezett nemzetköziség csak a kultúra és civilizáció szintéziséből születhetik meg. A nemzeti kultúrák adják ehhez az értékes tartalmat, a civi-

záció eszközei pedig a nemzetekfölötti kapcsolatokat teremtik meg. Ez adja a nemzetközi életnek sajátos, másra vissza nem vezethető formáját, viszont az is nyilvánvaló, hogy különböző igényekből fakadva egymást egészíti ki a nemzeti és nemzetközi érzés. Előbb azonban erős nemzeteknek kell lenni, de minél öntudatosabb és magasabb fokon álló lesz egy nemzetnek ez a tudata, amellyel saját értékeinek kifejlesztésére tör, annál nehezebb lesz számára az egész emberiség közösségébe beilleszkedni és önmaga értékeit az egyetemes kultúrába beállítani. A nemzeti kultúra a világkultúra építésén szolgát, azt keresi, de az emberi végességnek és önmagába fordulásnak tragikuma az, hogy minél tovább halad ezen az úton, annál távolabb kerül céljától és a nemzetek közös építőmunkája helyett harc és versengés tölti ki a történelmet.

Ez a tragikus feszültség is mutatja, hogy a nemzet sorsát és természeténél fogva az egyetemes kultúra építésére irányuló hivatását nem tudja megadni és kielégítően megmagyarázni egy pusztán immanens, önmagából kiinduló és visszatérő történelemmagyarázat.

Az emberi értelem a nemzetek földi hivatását keresve abban láthatja azt a célt, amit a földön betölthetnek, hogy egy egyetemes emberi gondolat megvalósításának szolgálnak. A különböző világnézetek képviselői más és más eszmei tartalmat adtak a nemzetközi élet általuk elgondolt szervezetének, a nagy kérdés azonban az, hogy van-e a földön a nemzetnél is magasabb rendű, egyetemesebb közösség, amelynek hivatása a nemzeteket is le-

foglalhatja magának. Nem arra gondolunk most, hogy a földrészek vagy akár az egész világ népei is egyesülhetnek-e egy államszövetségben, mert hiszen az államok politikai szövetsége nagyobb egység ugyan, de csak kiterjedésben és nem természetében. A probléma régi: nemcsak a humanizmus vagy a felvilágosodás korának állambölcseleit foglalkoztatta ez a kérdés, hanem megtaláljuk ezt a középkori skolasztikus szellemű politikai irodalom egyik legkiválóbb munkájában, Dante *Monarchiájában* a megoldás kísérletét. Dante hangoztatja először egy immanens, az egész emberiséget érdeklő kulturális cél létezését. Az egyetemes monarchia szükségességét az emberi szellem tevékenységéből bizonyítva felállítja tételét, hogy Isten és a természet semmi fölösleges munkát nem végez, mert ami egyszer létet nyert, az valami tevékenységre van szánva. Az emberi nemnek is megvan a sajátos tevékenysége, éppen a szellemi élet vonalán, amelyre az emberek összessége rendezve van. Dante az aristotelesi bölcelet segítségével ad metafizikai alapot a császárság eszméjének és az emberi nem egységéből merít meggyőző érveket arra, hogy az ember boldogulása akkor van biztosítva, ha egyetemes uralkodó hatalma alatt él. Dante a nemzetek földi hivatását abban látja, hogy az egyetemes monarchia eszméjének szolgáljanak, mert „az egész emberi nem egy cél felé törekszik. Következésképpen egynek kell lennie a vezetőnek... Az összesség is csak akkor harmonizál a világmindenséggel, illetve magával Istennel, ha egyetlen elv, más szóval egyetlen fejedelem intézi sorsát... Az emberi nem akkor őrli magára legteljesebb mértékben

Isten képmását, ha egyetlen fejedelem alatt áll." (Monarchia, I. 5., 6., 8. fejezet. Fordította és bevezetéssel ellátta dr. Balanyi György, Budapest, 1921.) A nemzetek hivatásának útja, amelyen az emberiség legkönnyebben eljut céljának betöltéséhez, az általános béke. E nélkül valóban nem képzelhető el a világ kultúrájának szolgálata, viszont éppen ez hiányzott mindig ahhoz, hogy a nemzetek ezt az ideálisan felismert földi hivatásukat megvalósítsák. Az örök béke csak mint terv és álom kísért az ember sorsában. A béketörekvések állandó kudarca feltárja, hogy az emberiség életében olyan titkos erők is érvényesülnek, amelyek nem engedik, hogy a tiszta ész követelményei érvényesüljenek. A magáramaradt ész tanácstalanul áll ennél a problémánál és el kell fogadnia, amit a hit mond, hogy az embernek és a nemzeteknek valóságos célja nem a természet rendjében van, hanem természetfölötti célra teremtette Isten a nemzeteket is. Helyesen állapítja meg ezért Dante: „szükség volt a kettős célnak megfelelően két vezetőre, t. i. a pápára, hogy a kinyilatkoztatás értelmében örök boldogságra vezérelje az emberiséget, és a császárra, hogy a bölcsélet elvei alapján feltárja az ideigvaló boldogságra vezető ösvényt". (Monarchia, III. 16. fejezet.) A természetes és természetfölötti rend között a különbséget világosan látja a közösségi életben is: „valamint az Egyháznak, azonképpen a császárnak is megvan a maga alapja. Az Egyház alapja Krisztus... A császárság alapja ellenben az emberi jog". (Monarchia, III. 10. fejezet.) Arra azonban nem gondolt, s ez az igazság csak később nyert szabatos meghatározást a teológiában, hogy az

ember a természetfölötti rendből kiesve nem maradt meg a tiszta természet állapotában, hanem a bukott természet sebei meggyöngítették természetes képességeiben is. A kinyilatkoztatásból tudjuk, hogy Isten a természetfölötti rendben is alkotott egy nagy közösséget és az Egyháznak mint népek fölé emelkedő közösségnek kell, hogy legyen természetes alapja s ez adva van az egész emberi nem egységében. A természetfeletti céljától elfordult és a bűnbeesett ember azonban összetörte ennek a természetfölötti egységnek természetes alapjait és most a természet sebei kiterjednek az ember közösségi kapcsolataira is. A nemzetek életében is áll az az igazság, ami az egyének sorsában nyilvánvaló, hogy a természetfeletti rendből kibukott ember nem maradhat meg a természetes rendben sem, hanem a természet állapota alá süllyed. A felismert igazság és az egészséges természet követelményei ellen vétkezik mindig. Nincs más orvosság számára, mint hogy visszatér a természetfölötti hivatásához, mert ennek betöltése gyógyítja meg a természet sebeit is. A népek élete hatalmas méretű, tragikus képet szolgáltat az eredeti bűn tanításához. A történelem pedig igazolja, hogy a népek elesettségéből sincs önmegváltás. A humanizmus világkultúrájának eszméje, a szocializmus állam- és osztály nélküli társadalmának utópiája egyaránt ábránd maradt, annak bizonyosságául, hogy a természetes földi egységhez és népeket átfogó békéhez nem juthat el az ember saját erejéből. A közösség fia sem tud visszatálatni a helyes

útra, ha valóságos hivatását, a természetfölötti cél szolgálatát megtagadja. Csak ehhez való visszatérés segít a népek közössége természetes alapjainak megteremtéséhez és ez vezetheti el az embereket az igazi békéhez.

Azt látjuk, hogy ha a nemzetek életét csak az egyes nemzeti génuszok irányítják, a nemzetek sorsa nem egy egységes világterv központjába fut össze, hanem értelmetlen zűrzavar és káosz, melyben az erősebb ököl hatalma irányítja az eseményeket. A hatalom és erőszak előtt főleg a kis nemzetek élete válik problematikusná és alig nyer más értelmet, mint hogy a hatalmasabbnak szolgáljanak. A hatalmasok élete pedig a kölcsönös versengés és küzdelem gigantikus arányokat öltő harca lesz, amely előtt joggal kérdezi valaki, hogy hivatás-e ez?

A felelet csak az lehet, hogy az igazi, valóságos hivatása a népeknek nem korlátozódik erre a földre, hanem ez a diszharmónia egy magasabb elv rendező szerepét kívánja meg. Hogy a nemzetek is a bukott természet rendjében élnek, annak felismerése szolgáltat szempontot a politika nagy erkölcsi problémájának megítéléséhez, amit legőszintebben Machiavelli fejezett ki, hogy mindig a fegyveres próféták győznek, a fegyvertelenek pedig elbuknak. (A fejedelem 6. feje.) Magyarázata nem kereshető máshol, mint hogy ebben a világban az eszmék megvalósításához szükséges erő és hatalom elszakadhat igazi céljától és az igazság ellen fordulhat. Csak a bukott természet rendjében lehet érvényes Machiavelli látszólagos tapasztalati igazsága, hogy „ha jól meggondoljuk, azt látjuk, hogy sok dolog ér-

nyesnek tűnik, de ha követjük, bajba jutunk, másrészt a látszólagos bűnök elkövetése gyakran biztonságunkat és jólétünket eredményezi... Az emberek a fejedelmek tetteinél csak az eredményt nézik. Az legyen tehát a célod, hogy győzz és fenntarthassad államodat; eszközeidet mindig tiszteletreméltóknak és dicséreteseknek fogják tekinteni... A fejedelem, ha államát fenn akarja tartani, gyakran kénytelen rosszat cselekedni. Ha a tömeg, legyen az a nép, a katonaság vagy az előkelők, romlott, neked is annak kell lenned, hogy kedvükre tehess; ilyenkor vesztedet okozhatja, ha jó maradsz". (Machiavelli: A fejedelem, Lányi M. ford. XV., XVIII., XIX. fej.) A bukott természethez való alkalmazkodás azonban csak időleges és látszateredményeket hozhat. Homoktalajra épít és bukásának csíráit magában hordozza. Azoknak is, akik magukévá tették mesterüknek tanítását, be kell látniok, hogy a nemzeti törekvések forgandóságában igaznak bizonyulnak Machiavelli azon szavai is, amelyek szerint: „az államok sorsa magasabb okok szerint igazodik, amelyeket emberi értelem fel nem érhet, én nem is fogok ezekről beszélni, mert Isten akaratáról lévén szó, vakmerő és tiszteletlen emberi vállalkozás lenne bírálni őket". (A fejedelem, XI. fej.)

Az eligazodást kereső értelem számára tehát csak a vallásos isteneszme gyújt fényt a nemzeti istenek versengése által támasztott homályban, mikor Istenben, minden lét és történes forrásában és örök céljában jelöli meg a nemzetek hivatásának végső célját. A nemzeti istenek csak földi harcot hirdethetnek és földi jutalmat ígérhetnek,

igazságuk mérlegén minden kiegyenlítés a jelen életben történik. A vallásos hit Istene előtt azonban mint egyetemes és közös Atya előtt hódolhatnak nemcsak az egyes emberek, hanem a népek is. Az ő bölcsesége irányítja a nemzetek sorsát is és az ő igazságossága szab mértéket minden jogos nemzeti törekvésnek. S ha a korlátolt emberi tudás és igazságosság nem tud méltó helyet és befolyást juttatni egy népnek a világ folyásában, a vallásos szemlélet egy nép hivatásának nagyságát nemcsak a földi hatalom és kivívott sikerek szerint méri, hanem tudja, hogy Isten a túlvilágon szolgáltat igazságot, ahol megtörténik a teljes és tökéletes kiegyenlítés. Az isteni Gondviselésben való hit a kis nemzetek történelmében is világosságot gyújt, mikor rámutat arra, hogy az ő nemzeti életük is része az egyetemes isteni világtervnek és ők is hozzájárulnak ennek az isteni gondolatnak színes és gazdag megvalósításához.

Még kevésbé tudja megmagyarázni az immanens történelemszemlélet a népek szenvedését. A nemzeti megpróbáltatások sötét éjszakájában ismét a vallásos hit az eligazító és vigaszt nyújtó csillag. A nemzetek szenvedése sem értelmetlen, sőt új erők forrása lehet. Világkultúráról álmodó, kozmopolita lelkület a jólét és gazdagság idején születik meg, nemzeti újjáéledés pedig rendszerint megpróbáltatások idején következik be. A megpróbáltatások és csapások az embereket is visszavezetik a nemzet lelkéhez és a közös kényszerűségből elviselt sors ébreszt rá sokakat a nemzeti összetartás erejére. Mindenegybes megpróbáltatás megmutatja, hogy az önzés és egyéni érdekek hajhá-

szása romlásba visz és így vezet vissza sokakat a nemzet közösségébe. A szenvedés és megaláztatás korszaka új élet és felemelkedés alapja lesz. A sors tüze éget ki számos nemzeti hibát és tisztít meg tőlük, hogy a gög és a túlzott öntudat helyett a béke és az igazság útjára vezesse a népeket. A vallásos hitben kap értelmet egy nemzet tragikus sorsa és nyer vigasztalást a kereszt teológiájában, mely a halált mint az újjáéledés kapuját állítja be: *occidendo vivificat Deus*.

A bölcelet annyit tud megállapítani, hogy „a népek sem ismétlődnek meg, éppoly kevéssé, mint az egyének. Valami nagy és felemelő van a történelem színjátékában, ahol ez a benső hivatás beteljesül. Ugyanis csak a megvalósult értékeik élik túl a népeket és hatnak szellemi örökségként akkor is, mikor a valóságos nemzettest már rég az elmúlásé lett.” (N. Hartmann: *Ethik*. Bl.u.Lpz. 1935. 304. o.) A vallásos hit pedig rámutat a nemzeti eszme legnagyobb értékére, mely szerint minden nép egyszeri a történelemben és éppen ezért Isten gondolatának hordozója. De ugyanekkor láthatjuk, hogy éppen ezért nem abszolút öncél, melynek minden más alárendelhető, de nem szolgál a vaksors kényének sem. A nemzet nem mindenfölkött álló független hatalom, amely mindent magának kívánhat, de nem szolgál értelmetlenül és hivatás nélkül a történelem fátumának sem. Isteni gondolatot hordoz a világban és a Teremtőnek szolgálva nyer uralkodói koronát. Miként a középkori krónikás a frankok történetében Isten tetteit látta, ugyanígy minden nép sorsában és történelmében isteni terv jut megvalósulásra.

Ha a természetfeletti világban, Isten kinyilatkoztatásának szaván eligazodva keressük a nemzetek hivatását, akkor még magasztosabb gondolatok és kiemelkedőbb célok tárulnak fel előttünk. Mikor a kegyelem rendjében Isten közli magát teremtményével, sokkal bensőségesebb módon szól hozzá, mint a természetes rendben és sokkal magasabbra emeli őt. A kinyilatkoztatás azonban nemcsak egyénekhez szól és nemcsak egyes embereket tart szem előtt, hanem Isten szava a nemzetekhez is szól és az ő sorsuk számára is eligazításként szolgál. Isten szavában nemcsak az egyes ember találja meg életének hivatását, hanem ebben nyer eligazítást az is, aki a népek hivatását keresi, sőt mintha Isten kinyilatkoztatása elsősorban a közösséghez szólna és csak ezen keresztül az egyes emberhez.

Kétségtelen, hogy a természetfölötti világ fénylő és mindent elhomályosító napja maga az Isten. Az Ő szava előtt a népek is olyanok, mint a fű, amely kiszárad és mint a virág, amely lehullik (Iz. 40, 7—8.), pusztá tekintete szétszórja a nemzeteket (Hab. 3, 6.) és Ő az, aki nagygyá tesz népeket és romlást hoz rájuk (Jób 13, 23.). Isten nagysága, ha túl is szárnyal mérhetetlenül minden fajt és nemzetet, mégis „a világ teremtményeit üdvösségre alkotta” (Bölcs. 1, 14.), vagyis amint ennek a szövegnek a latin fordítása mondja, az eredeti büntől sebezett népeket is gyógyíthatókká tette és jóságában a nemzeteket is magához felemeli.

A kinyilatkoztatást feltáró üdvtörténet Isten kegyelmének leereszkedését egy nép életében mutatja be.

A kinyilatkoztatás elválaszthatatlanul kapcsolódik Isten népének sorsához és az Úr ünnepélyes szövetséggel erősíti meg ezt a kapcsolatot mind az ó-, mind az újszövetségben. Nem egyeseket hív meg külön-külön, hanem a választottaknak azt ígéri, hogy népévé fogadja őket és Istenük lesz. (Ex. 6, 7.) Nyilvánvaló ez a zsidó nép kiválasztásában, amely a szövetség szavai szerint papi királysága és szent népe az Úrnak. (Ex. 19, 6.) Mikor Izrael hűtlenül elhagyta az Urat és megszegte a szövetséget, akkor az elvetés úgy jutott kifejezésre, hogy megszűntek Isten népe lenni, a prófétáknak adott ígéretekben pedig mindig ennek a szövetségnek a felújítását helyezi kilátásba az Úr (Jer. 7, 23; 11, 4; Ez. 14, 11; 37, 27.). Ozeásnál éppen ez a vigasztaló szava: „és azt mondom: „Nem az én népem”-nek: Népem vagy te, — s ő azt mondja: Istenem vagy Te!” (Oz. 2, 24.)

Az ószövetségben minden ígélet és ajándék a népnek adatott. A közösség és nem az egyén áll az isteni tervek központjában, minden a népért történt, ahogy az ószövetségi szent könyvnek egy mélyértelmű szava mondja: „az Isten nem a helyért választotta ki a népet, hanem a helyet a népért”. (Makk. II 5, 19.) Az áteredő bűn titka és a megváltás ádventi ígérete mind ezt erősítik meg.

Az ószövetség kevésbé tökéletes lévén, beteljesülésre és tökéletesebb megvalósulásra várt. Az újszövetségben Isten már nemcsak egy népé, hanem valamennyi nemzeté (Róm. 3, 29.) és azok az ígéretek, melyek az ószövetség igaz embereinek adtak, most mentek beteljesedésbe. Most valósult meg az igazi és tökéletes

szövetség, melyben Isten népe között lakik (Kor. II 6, 16.) és ezért mondja Szent Péter apostol: „Ti pedig választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, szerzett nép vagytok... kik valaha nem nép, most pedig Isten népe vagytok.” (Pét. I 2, 9—10.)

Még világosabban tűnik elő a kinyilatkoztatásnak a nemzetek hivatását is feltáró tartalma, ha látjuk, hogy miként állítja Jézus Krisztust az egész világtörténelem és a nemzetek sorsának középpontjába. Krisztus nemcsak a keresztény időszámítás szerint kiindulópontja a történelemnek, hanem valóságban is Ő a szegletkö, amelyen fordul a nemzetek sorsa és üdvössége. A kinyilatkoztatás szemléletében a népek is Krisztus előtt haladnak, hogy a megváltás útját előkészítsék, az utána következők pedig a megváltás művének beteljesítésén dolgoznak. Már a legelső ígéretek szerint benne nyernek áldást a föld minden nemzetei. (Gen. 22, 18; 26, 4.) Ő az Elküldendő, akire a népek várakoznak (Gen. 49, 10; Agg. 2, 8.) és „az Ő nevében reménykednek a népek”. (Mt. 12, 21.) Az Úr Őt teszi a nép szövetségévé és a nemzetek világosságává. (Iz. 42, 6; 49, 8; Lk. 2, 32.) Jóllehet Krisztus népének szövetsége lesz, mégis ugyancsak Izaiás jövendöli róla, hogy Jessze gyökere a népek zászlaja lesz és utána kérdezősködnek majd a nemzetek, zászlót emel a távol nemzeteknek és tanúul adja Őt Isten a népeknek, vezérül és parancsolóul a nemzeteknek. (Iz. 11, 10; 5, 26; 55, 4.) Ezért köszönti az agg Simeon az isteni kisdedet, akiben a megváltás van, „melyet készítettél min-

den népek színe előtt világossággul a pogányok megvilágítására". (Lk. 2, 31—32.)

A Szentírás drámai erővel érzékelteti azt a küzdelmet, amelyben az Istentől elfordult lázadó népek fejedelmei támadnak Krisztus ellen (Zs. 2, 1; Ap. Csel. 4, 25.), mégis erősebbek és diadalmasabbak azok a színek, melyekkel Krisztusnak a népek fölött való uralmát és dicsőségét festik. Különösen a 71. zsoltár írja le ragyogó színekben az eljövendő messiási országot mint a szociális igazság és béke birodalmát, amelyben Krisztus előtt hódol minden földi király és Néki szolgál minden nemzet, minden nép Őt dicséri, mert benne nyer áldást a föld minden nemzetsége. (V. ö. Zs. 85, 9.) Izaiás pedig a messiási ország dicsőségét szintén úgy jövendöli meg, hogy hatalmas vízióban a népeket és királyokat látja jönni Jeruzsálem felé, mely fölött az Úr dicsősége ragyog. (Iz. 60, 1—9; 2, 2; 55, 5.)

Mivel Krisztus is a népért van és érte adja életét (Iz. 53, 8; Jn. 11, 50.), Ő ítéli meg diadalmasan a nemzeteket, amint ezt a 109. zsoltár jövendöli és ahogy ezt maga Krisztus is az eschatologikus beszédében az utolsó ítélet képében előre mondja. (Mt. 25, 32.) Ebből is látható, hogy a népek sorsa azon fordul, miként állnak szemben Krisztussal. Különösen nyilvánvaló ez a zsidóság sorsából, mely így végtelenül fontos tanúságot nyújt mindenes népnek. Izrael volt az ószövetség választott népe, ez a kiválasztás azonban nem az ő érdemén és faji kiválóságán, hanem Isten megelőző kegyelmén alapult. (Deut. 14, 2; 26, 18.) Ővék voltak az ígéretek Isten orszá-

gára, mégis Krisztus szava szerint Isten országa elvéteztőlük és olyan népnek adatott, mely meghozza annak gyümölcsét. (Mt. 21, 43.) A zsidóság sorsa titokzatos és isteni magyarázatra szorul Krisztus eljövele előtt és Krisztus kereszthalála után is. Ha az ember elfogulatlanul olvassa az ószövetségi Szentírást, a kétségtelenül feltalálható sok árny mellett számos fényes lapot is talál. Az ószövetség számos vallási és erkölcsi értéket közvetített számunkra, melyre nem találunk emberi magyarázatot sem a zsidó nép faji adottságaiban, sem a környező szemita kultúrában. Ezeket az értékeket nem a zsidóság adta az emberiségnek, nem a szemita szellem termékei, hanem Isten kinyilatkoztatásán alapulnak és az ószövetség prófétái és szent írói csak Isten eszközei voltak. Megoldhatatlan titok és probléma marad az ószövetség, ha nem fogadjuk el, hogy Isten szava szólalt meg a történelemben és az ő hívása választott ki egy népet arra, hogy kinyilatkoztatásának hordozója legyen. Mikor azonban eljött a Megváltó, tragikus fordulat történt a zsidóság történetében. Attól a perctől kezdve, hogy elfordultak Krisztustól, Izrael megszűnt választott nép lenni. Megtagadta hivatását s ezért az Úr elbocsátotta népét a kinyilatkoztatás szolgálatából. Azonban csodálatos és titokzatos módon nemzeti hivatását elvesztve sem olvadt fel a zsidóság a népek tengerében. Nem szűnt meg élni, hanem hazáját elvesztve, nemzeti szentélyét feldúltan elhagyva, egy különös nemzeti sorsot hordozva jár a népek országútján, amint ezt Ahasvérus, a bolygó zsidó legendája oly drámai módon elénk tárja.

A középkorban keletkezett ez a legenda és oly mély

tartalma van, hogy az emberiség nem tudja elfelejteni. Semmi sem fejezi ki jobban a zsidóság tragédiáját, amelyre hiába keresünk választ a történelembölcselet vagy kultúrfilozófia lapjain. A legenda szerint a zsidók között, akik Jézust a kereszttúton kigúnyolták, volt egy, aki a többenél szívtelenebb volt és amikor a katonák talpra segítették az elesett Üdvözítőt, ez az ember öklével Krisztus vállára sujtott és ráordított: Föl, föl és lépkedj szaporábban! Jézus az ütésre hátrafordult és mereven a zsidó szemébe nézve így felelt: Te pedig járnifogsz mindaddig, míg vissza nem térek! S az ember erre megindult és ettől kezdve járja a föld utait. Soha három napnál tovább nem nyugszik egy helyen, soha ki nem fárad, meghalni sohasem tud. Sok neve van, de legismertebb az Ahasvérus vagy Buttadeus, vagyis „az ember, aki megütötte Istent“.

A Szentírás nem hitelesíti ezt a legendát, de a történelmi igazságnál is sokkal félelmetesebben igaz. Biztos, hogy az első nagypénteken számtalan zsidó gúnyolta ki Krisztust és megtagadva királyukat, maguk kívánták fejükre azt a vért, amit kiontottak. (Mt. 27, 25.) Nemcsak Krisztust tagadták meg, hanem nemzeti hivatásukat is, mikor Pilátusnak kiáltották: Nincsen királyunk, csak császáruk! (Jn. 19, 15.) Az is biztos, hogy a zsidó nép rövid néhány évvel Krisztus keresztfeszítése óta száműzötten bolyong és az lett a sorsa, hogy szétszóródjék az egész földön. Ma is földönfutó, maradhatatlan bolyongó, mindenütt gyanús, sehol szívesen nem látott idegen és nincs hazája, melyet magáénak mondhatna. Mintha homlokukon a testvérgyilkos Káin bélyegét viselnék és a halha-

tatlanság átkával lennének megverve. A történelemnek valami páratlan csodája következtében túléltek minden nemzetet, évszázadokon át megtizedelték, kínozták, elnyomták őket — mégis mindig élnek. Voltak náluk hatalmasabb népek, erősebb fajok, melyek mégis nyomtalanul eltűntek vagy felolvadtak a népek tengerében, csak a zsidóság nem és annak az ősi jóslatnak beteljesedésére várnak, mely azt mondja, hogy Krisztus nem tér vissza mindaddig a földre, míg népe nem lesz kereszténnyé.

A zsidóság történelmi tragédiájában egy felsőbb hatalomnak, magának Istennek a kezét láthatjuk. Ahogy ez az isteni kéz emelte ki és vezette a zsidó népet Krisztus előtt és adott nekik természetfölötti hivatást, most ugyanez a kéz nehezedik rájuk, amióta megtagadják Krisztust és elárulták azt a hivatást, amelyet Isten adott nekik. A zsidóság példája mutatja, hogy a népek sorsa Krisztussal szemben való magatartásukon fordul meg. Egy nemzet is vétkezhet súlyosan, mikor megtagadva az Úrtól nyert hivatását, szembeszáll Istennel, és ennek a nemzeti bűnnek büntetését hordozzák most magukkal az egyesek.

Természetszerűen felmerül mindenkiben a népiség teológiájába oly mélyen bevilágító kérdés, hogy miért éppen a zsidó népet választotta ki Isten arra, hogy ki nyilatkoztatásának hordozója legyen, miért éppen erre bízta kincseit, mikor lett volna annyi más is? Nehéz kérdés, de úgy véljük, hogy a hívő elmének joga van behatolni Isten elhatározásainak titkaiba és hívő alázattal feltenni a nagy kérdést, hogy miért? A trienti zsinat katekizmusa röviden úgy felel kérdéseinkre, hogy Isten ezáltal

akarta megmutatni hatalmának erejét és szeretetének jóságát. (III. c. 2. n. 2.) Valóban, sehol sem mutatkozik meg annyira Isten hatalma és kegyelmének ereje, mint éppen az ószövetségi nép történetében, mikor láthatjuk, mint küzd a kegyelem a vér ellen és mégis Isten kegyelme legyőzi az őszitőnös erőket is és a történelem változásai között el nem múló tanúbizonyságot tesz hűségéről és jóságáról. Isten hatalma és jósága azonban nemcsak Izrael meghívásának órájában tűnt elő, hanem bebizonyosodott akkor is, mikor elérkezett az idők teljessége és a farizeusi öntudat és faji gőg, mely egyedül a testi leszármazásban bízott és formált igényt Isten országára, találkozott az Úr előhírnökével. Keresztelő Szent János bűnbánati prédikációja kimondotta Krisztus országának törvényét: „Ne mondogassátok magatokban: Ábrahám a mi atyánk; mert mondom nektek, hogy tud az Isten ezekből a kövekből is fiakat támasztani Ábrahámnak. De a fejsze immár a fák gyökerére van téve; azért minden fa, mely jó gyümölcsöt nem terem, kivágatik és a tűzre vettetik.” (Lk. 3, 8; Mt. 3, 9.) Az utolsó próféta kimondja, hogy Isten hatalma nagyobb és szeretete átfogóbb, semhogy a testi leszármazás, közös vér korlátainál megálljon és bár az ószövetségben Isten ígéretei egy népnek adattak megőrzésre, ez az idő már elmúlt és a fejszét Izrael korhadt fájának gyökerére tették. Isten országában ezentúl csak egy törvény van: a hitből és jócselekedetéből fakadó erkölcsös élet.

Ezzel a nehéz kérdéssel vívódik Szent Pál is, mikor azon töpreng, hogy miért vetette el az Úr az ő népét. (Róm. 9—11. fejj.) Nem talál rá más megoldást, mint hogy

minden nagyság, érték, kiválóság Istennek szabad ajándéka, vele senki perbe nem szállhat és Izrael azért vesztette el minden kincsét, mert önmaga erejéből, sajátmaga kiválóságában bízva akarta elérni Isten országát. Izrael hitetlensége miatt mint száraz ág letört az Úr fájáról, de Szent Pál figyelmeztető szava a pogányokból megtért keresztényekhez is szól: mindenki Isten kegyelméből lett beoltva az élet fájába! Az ószövetség népének történelméből az a nagy tanúság, hogy nincs nagyság és érték, csak Isten kegyelméből és a nemzetek is súlyosan vétkezhetnek, mikor megtagadják hivatásukat. A bolygó zsidó, aki lázadó kézzel megütötte Krisztust, tragikus sorsában minden nemzet előtt példázza, hogy Istennel nem lehet végzetes bűnhődés nélkül szembeszállni és hogy a természetfölötti világban a nemzetek hivatása előkészülni Krisztus befogadására.

A zsidóság sorsában valóban beteljesedett Isten szava, amint ezt Izaiás próféta jóvendülésében olvashatjuk: „Én vagyok az Úr, és rajtam kívül nincs szabadtó... Mondd el, ha van valamid igazolásodra. Ősatyád vétkezett, és tanítóid törvényszegést követtek el ellenem. Ezért... pusztításra adtam Jákobot és káromlásra Izraelt.” (Iz. 43, 11. 27—28.) A keresztény élet pedig nem lehet más, mint felelet Istennek egy másik figyelmeztetésére: „Hallgassatok szavamra, és én Istenetek leszek, ti pedig az én népem lesztek; járjatok mindig azon az úton, amelyet parancsoltam nektek!” (Jer. 7, 23.) Annál is komolyabb ez a figyelmeztetés, mert a keresztényeknek Krisztus szavai értelmében be kell teljesíteni az ószövetséget, vagyis tökéletesebb erkölcsi

színvonalra kell felemelkedniök. Mély megfontolásra indíthat ezért annak a könyvnek a gondolata, amelyet a Szent Officium 1940 február 28-án kelt rendelete helyezett indexre. A tilalom egy francia zsidó, Fleg Ődön Jézus életrajzára (*Jésus, raconté par le juif errant*) vonatkozott, amelyben a szerző kifejti, hogy miért utasították vissza a zsidók Jézust. Sok tévedése mellett van egy megszívlelendő gondolata, hogy a zsidók nem vétkeztek, mikor Krisztust nem fogadták el, mert hiszen a többi népek, a keresztények is így bántak vele. Annál tragikusabb ez a vád, mert a hegybeszéd programja értelmében meg kell tartanunk mindazt, ami az ószövetségben örök erkölcsi érték volt, de mentesítenünk kell magunkat a meg nem váltott nép erkölcstanának sötét foltjaitól, amit Krisztus is elvetett és megbélyegzett. Krisztus nem azért jött, hogy felbontsa a törvényt vagy a prófétaikat, hanem hogy beteljesítse. (Mt. 5, 17.) A keresztény erkölcsnek mentesülnie kell az ószövetség árnyoldalaitól, s ezért követeli, hogy félre azzal a farizeizmussal, amit Krisztus elvetett és elítélt, amely csak önmagában akar értéket elismerni és mindenki mást gőgösen lenéz. Félre az ószövetség átkozódó és bosszút lihegő énekeivel, mert a gyűlölet nem lehet keresztény erény, akárki ellen irányuljon is. S küzdenünk kell a zsidók érzékes házasságjoga ellen, mely ismét uralkodik keresztény világunkban. Ismerjük el, hogy hiába beszélünk kereszténységről vagy fajvédelemről, üres szó az egész, míg a nemzetvédelem egyik legfontosabb kérdésében a mózesi házasságjogot követjük az elválások megengedésével. Az ószövetség embereinek érzéki természetük miatt engedte meg

Isten átmenetileg, hogy első feleségüknek válólevelet adjanak és újrահázasodjanak. Krisztus azonban a házasságot visszahelyezte őseredeti tisztaságába és szentségi méltóságra emelte. Szava eldöntötte a kérdést, hogy „kezdetben nem így volt” és kimondta a krisztusi, keresztény házasság törvényét, amely szerint „aki elbocsátja feleségét és mást vesz el, házasságot tör”. (Mt. 19, 3–9; Mk. 10, 2–12.) Elválni és újrահázasodni semmi egyéb, mint visszaesni a Krisztus által megszüntetett és elítélt mózesi házasságjogba. Ilyen időszerű és súlyos kérdéseket is felvet a tárgyunk, amelyből kitűnik, hogy a keresztény léleknek és keresztény népnek nincs szebb hivatásuk, mint a krisztusi szellem tökéletes életté válásával eljutni arra a magaslatra, amit Krisztus tanítása, a hegybeszéd erkölcstana képvisel az ószövetség világa fölött is.

Az újszövetségben nincs külön választott nép, hanem minden nép isteni kiválasztás alapján tagja Isten népének, a megváltottak nemzedékének. Itt valósul meg az, ami az ószövetségben ígéret volt a nép megújulására és megváltására. A megváltott emberiség Isten népét alkotja a kegyelem rendjében, amint azonban a kegyelem nem szünteti meg a természetes tulajdonságokat és sajátságokat az egyéni életben, úgy nem szünteti meg a népiséget, mint a természet tényét sem. A kegyelem felemeli az egész embert a természetfölötti világba és megszenteli azokat a kötelekeket, amelyek őt nemzetéhez fűzik. Így a népek is tagjai lesznek a természetfölötti világnak, a nemzetek is részesülnek a megváltás kegyelmében. Következik ez

abból is, hogy a katolikus felfogás szerint a megigazulás, a megváltás kegyelmében való részesülés nem magánügy, hanem közösségi tény. A megkeresztelkedés nemcsak az egyén megszentelését, lelkének megtisztulását, hanem a közösségbe való belépését is jelenti. A kegyelem, Isten népét kialakítva a megkereszteltékből egyben az embernek a közösséghez fűződő szálait is megszenteli. S amikor az egész nép megkeresztelkedik, akkor a nép a maga egész életét, közösségi hivatását is beállítja Isten szolgálatába.

Isten kegyelme nemcsak az egyeseket, hanem a népeket is meghívja Isten országába és ezért, amint minden emberben van felvevő képesség a kegyelemre és az egész természet hajlik a kegyelem indítására, ugyanígy minden nép alkalmas a kereszténység felvételére és minden fajnak van olyan értéke, mely hordozni tudja Krisztus kegyelmét. Az Egyház csak a bűnt és romlást tagadja, ez áll egyedül a népek hivatásának útjában, de nem akarja eltüntetni a természetes népi különbségeket és ezeket egy színtelen közösségben feloldani. A régi görög egyházi írók logosz spermatikos elmélete szerint minden evilági érték még Krisztus előtt is az isteni Ige magvetésének kicsírázása volt, a nemzeti értékek is tehát isteni gondolatok hordozói, melyek a kegyelem felvételére irányulnak.

Sok nép tűnt el a történelem árában Krisztus eljövele előtt; de ők sem éltek hivatás nélkül, hanem Istennek természetes, teremtői gondolatát és terveit szolgálták földi sorsukban. Krisztus eljövételével, mikor bekövetke-

zik az „idők teljessége”, nemcsak mindenegyres ember, hanem mindenegyres nép számára is üt a kegyelem órája, mikor állást kell foglalnia Krisztussal szemben, akié az elsőség mindenben és benne lakozik minden teljesség (Kol. 1, 14—20.) nemcsak az egyének, hanem a nemzetek számára is. A nemzetek számára a kegyelem órája az „idők teljessége”, mikor történelmükben, amelynek keretében a nemzet élete lefolyik, találkoznak Krisztussal. Az idők teljességének ebben az órájában találják meg mindannak a beteljesítését, ami után történelmi sorsukban vágyódtak és küzdöttek. Krisztusban láthatják meg történelmi küldetésüket abban a természetfeleti fényben, mely az Igéből kiárad, benne nyerhetik el mindazt, ami földi hivatásukban túlhaladja a természet kereteit és erőit. Az idők teljessége minden nép számára Krisztus szellemével való telítődést jelent, mikor a nemzet is elfogadja Krisztus kegyelmét és a közösség étoszát Krisztus elveivel és szellemével itatja át. A kegyelemben való részesedés azonban nem pusztán passzív elfogadás, megajándékoztatás, hanem a legnagyobb erkölcsi feladat vállalása. A kegyelem rendje sok energiát közöl, de magasabb célokat és eszményeket kitűzve nagyobb erő kifejtésre ösztönöz, mint a pusztán természetes élet igényei. A kegyelem elfogadása és Krisztus szellemében való élet a hősiesség iskolája nemcsak az egyes ember, hanem az egész nemzet számára és ez a magasabb hivatás feszítőbb erőket kíván meg és nagyobb lendületet visz a nemzetek életébe is.

A természet rendjében sem lehet magasabb célt kitűzni hivatásul a nemzetek elé, mint előkészülni az idők

teljességére, mikor Krisztus kegyelmének befogadására érettek lesznek. A nemzet is hivatott a maga közösségi életében megépíteni és óvni azokat a természetes kereteket, melyek szükségesek ahhoz, hogy az egész közösség élete keresztény lehessen. Mindaz a természetes igazság, jog, szociális követelmény, amit az emberi természet is követel, nélkülözhetetlen alapépítménye lesz a természetfeletti közös életnek. Nem lehet tehát ott keresztény államról vagy nemzetről beszélni, ahol ezek az alapok is hiányoznak.

A nemzetek kereszténnyé levése kölcsönös életkicserélődést jelent: a természetfölötti világ és a természetes rend találkozását a közösségi élet síkján. Amint a kegyelem indítása következtében létrejött jócselekedetben ez a két elem összefolyik és a kegyelem ösztönzése nem nyomja el az akaratot, hanem csak nagyobb erő kifejtésre indítja és természetfeletti értékbe és erőbe öltözteti, ugyanígy találkozik a természet erőinek világa a kegyelemmel a népek életében is, mikor egy nemzet kereszténnyé lesz. A nép akkor lesz keresztény, ha már nemcsak az egyesek keresztkedtek meg, hanem a népnek egész közösségi élete keresztény lesz, átalakul Krisztus szelleme szerint.

Minden nemzet tehát fájának és népiségének sajátságai szerint válik kereszténnyé, a kereszténység egyetemes értékeit és gondolatait saját módján fejezi ki és valósítja meg. A nemzetek segítik kifejezni a maguk változatos életében a kereszténység gazdagságát. Maga az Egyház is

gazdagabb lesz a népek megtérésével és így valóban mint arannyal átszőtt, sokszínű ruhában pompázó királynő jelenik meg isteni Jegyesének jobbján. (Zsolt. 44, 10.) Az őskeresztény vízkeresztli liturgia beszél a nemzetek ajándékáról, amit nem láthatunk másban, mint azokban az értékekben, melyeket egy-egy nemzet megtérése alkalmából az evangélium szolgálatába állít. S itt ismét különleges és sajátos hivatás jut minden népnek, mert minden nemzetnek van olyan értéke, melyet csak ő adhat ajándékolni Istennek.

A kereszténység felvételével beálló kölcsönös életkicszerélődésben azonban nemcsak a népiség hozza meg a maga ajándékát, hanem részesül a kegyelem kiáradásában is. A keresztény emberben a természetfölötti élet két világnak az egybefonódását jelenti, ezt az új szintézist azonban a régi vér hordozza, mert az emberben nincs két egymástól elszakított világ, melyek külön életet élnének egymás mellett. Mindaz, ami jó és értékes volt a régi emberből, — így a nemzethez fűződő természetes kapcsolatok is — megmaradnak, sőt a Szentlélek fuvalma csak még inkább előhívja és kifejleszti ezeket a jó tulajdonságokat. Ezért mondhatjuk, hogy az Egyház a népeknek anyja és nevelője, mert népi sajátoságaiknak a halhatatlanság fényét és természetfeletti kenetét tudja adni. A mai keresztény kultúrában, melyet az Egyház nevelt és őrzött, számos letűnt nép lelke él tovább és vált a keresztény lélek közös kincsévé. A római szilárd kormányzó és jogi szervező erő, a görög világos látású és harmóniát kedvelő világszemlélet, a megtérő germánok fiatalos lendülete és mély kedélye

mind örök fennmaradást nyertek az Egyházban. Amint az idők teljességében Krisztussal az örökkévalóság lépett be az idő árába, ugyanígy a nemzetek is a földi halhatatlanságon túl az örökkévalóságba kapcsolódnak, mikor keresztények lesznek. Időszzerű gyakorlati példát találhatunk erre az Egyház állandóan fiatal terjeszkedési területén, a missziókban, ahol többször felmerül a probléma, hogy miként egyeztethető össze a népeknek felébredt nemzeti öntudata a katolicizmus egyetemességével. A legnagyobb nehézségek Japánban vannak, amely ősi kultúrája értékeinek védelmében ragaszkodik sok hagyományos szertartáshoz, nacionalizmusa pedig idegenkedik az európai népek hittérítőitől. Róma nemcsak úgy akar segíteni ezen a nehézségen, hogy minél nagyobb számban törekszik bennszülött papokat képezni a missziós területeken, hanem igen vigyáz arra, hogy semmiben sem sértse ezeknek a népeknek a nemzeti érzékenységét. Legújában megengedte, hogy pogány eredetű szertartásokon is résztvegyenek a keresztények, amelyeknek azonban csak hazafias tartalmuk van. (Osservatore Romano, 1936 július 2.) P. H. Noll, a tokiói katolikus sajtóbizottság titkára pedig egy érdekes indítványt is tett az Actio Missionaria c. lapban, amely szerint a japán császári ház égi eredetének magyarázatát a katolikusok is elfogadhatják abban a mélyebb értelemben, hogy Isten arra választotta ki Japánt, hogy zászlóvivője legyen Keleten az igaz hitnek. Fumasoni Biondi bíboros, a Hitterjesztés Kongregációjának prefektusa egyetértett P. Noll indítványával és a japán mitológia ilyen magya-

rázatát a katolikusok számára megengedettnek jelentette ki. (La Vie Catholique, 1936 február 8.)

Ez is egy példa arra, hogy a népek mint találhatják meg az Egyházban földi hivatásuk megkoronázását, mert az egyének jönnek és múlnak, de a népek a halhatatlanság és maradandóság igényét hordják magukban. Az Egyház a nemzeteknek ezt az ösztönös vágyát szenteli meg és elégíti ki, mikor őket halhatatlanságra neveli az örök élet számára. Teszi ezt azzal, hogy hivatást jelöl ki minden nemzetnek, mely a földi célok felett áll és kiemeli a nemzet sorsát a tűnő idő árjából. Teszi ezt még inkább azzal, hogy a nemzeti közösség egész szellemét Krisztus lelkével telíti és értékeit a kegyelem rendjébe felemeli. Így születik meg a civitas Dei a földön, mely Szent Ágoston gondolata nyomán Freisingi Ottó történelemfilozófiájának értelmezésében a mulandóság talajáról kiemelkedve az örökkévalóságba nő. Minden csak evilági, földi dolog az enyészet felé tart: a világ országa, a civitas mundi felett az elmúlás végzete lebeg, de a civitas Dei az Isten és örökkévalóság világát hozza a földre, földi keretei az örök életbe mennek át és ezért hordozza magával a végső diadal ígértét. Végeredményben a népeknek és a történelemnek nincs bölcselete, csak teológiája. Katasztrófaiban a pusztulás és romhalmaz képét mutatja a népek sorsa, de a befejezetlenség és letörtség egy magasabb beteljesültség után vágyódik.

A kereszténység felvételével és a népiség alkotának kereszténnyé válásával lesz a föl-

dön minden nemzet Isten állama, amelyre minden nép hivatva van. Az újszövetségben ezért minden nép választott népe az Úrnak. Míg az Egyház a lelkek világában nő, addig a népi keretek megszentelésével és Isten országába való beállításával alakul ki a civitas Dei, a keresztény népek családja, amely jobban átérzi ugyan az idő és örökkévalóság feszültségét, de zarándoksorsában is a végső győzelem tudata élte.

Mikor kerestük, mi lehet a népek hivatása a természetes rendben, innen nyertünk eligazítást. Az egész emberi nemre kiterjedő és minden népet magábanfoglaló egységnek nem lehet más eszméje, nemzeti hivatás fölé emelkedő gondolata, mint hogy Isten országa megvalósításán dolgozzék és védje a népek fölötti egyetemes Egyháznak természetes alapjait, amit az eredeti bűn összerombolt. A nemzet hivatása elsősorban tagjainak földi boldogulásán dolgozni, de mint az egyes ember mindennapi cselekedeteiben, a közvetlen földi célokat az örök célra kell vonatkoztatni. Az örök cél itt sem szünteti meg vagy rontja le a földi hivatást, hanem fel-emeli és megvalósításában elősegíti. A nemzetek földi és természetfölötti hivatása között nem lehet ellentét, hanem az örök célra irányozva töretlenül egy vonalban fekszik a két tevékenység.

A történelem igazolja ennek a harmóniának megvalósulását a katolikus Egyház életében. Az Egyház növekedése a népek megtérésével haladt előre és bár emberi számítás szerint az Egyház saját érdekét szolgálta volna, ha a katolikus nemzetek közötti népi

különbségeket eltüntette volna, mégis ezt sohasem tette. Senkinek sem kellett megtagadni legbensőbb nemzeti érzéseit, mikor a világegyház fia lett. Sőt Róma legújabban világosan kifejezésre juttatta: „Az Üdvözítő által alapított Egyház egy és ugyanaz minden népek és nemzetek számára. Hatalmas kupolája mint a mennybolt az egész földet átíveli. Alatta helyet és otthont talál minden nép és nyelv. Benne bőséges tér nyílik a továbbfejlődésre az összes különleges sajátságok, képességek, feladatok és hivatások számára, amelyeket a teremtető és megváltó Isten az egyes embereknek vagy emberi közösségeknek adott. Az Egyház anyai szíve elég tág és nagy ahhoz, hogy az egyéni sajátosságok és adottságok Isten szándéka szerint való kifejlődésében inkább a változatok gazdagságát lássa, mint az elkülönülések veszedelmét.” (XI. Pius: *Mit brennender Sorge*.) Hasonlóképpen írja XII. Pius trónralépő enciklikájában: „Jézus Krisztus Egyháza, mint az isteni nevelő bölcsességének hű őrzője, nem gondolhat és nem gondol arra, hogy hozzányúljon vagy lebecsülje bármely nemzet sajátosságos és jellegzetes tulajdonságait, amelyeket minden nép joggal és méltán őriz féltékeny kegyelettel és megérthető büszkeséggel mint szent örökséget. Az ő célja a természetfeletti egység az általános szeretetben, amelyet lélekben érezni és gyakorlatban megvalósítani kell, nem pedig kizárólag külső és felületes egyformaság, amely éppen ezért erőtlennítő.” (*Summi Pontificatus*.)

Az Egyház elismeri a különböző népeknek Isten tervében meghatározott hivatását és lelki nevelésében ennek a hivatástudatnak értékeit ápolja. A népek hivatás-

tudata nem ritkán messzianizmus formájában ébred fel, mikor saját fajának vagy népének uralmától és szellemétől várja a világ bajainak orvoslását. A mai nemzedék is két földi messzianizmus között áll: az egyik a bolsevizmus, a másik a nemzeti pogányság képében jelenik meg előtte. Mind a két véglet materializmusba visz, mert túlzásában megköti az emberi szellemet, lezárja a lélekben azt, ami a végtelen felé tör. Mind a kettő új rendet ígér, ami idealizmusra lelkesít és átütő erejével hatalmas cselekvésre indít. Mindkettő azonban szekularizált, elvilágiasított messzianizmus, amely csak a földre épít. Hősi életet követel, de csak evilági üdvösséget ígér. A benne rejlő törekvések rombolták le az emberi együttélés és nemzeti hivatás természetes alapjait, megnyilvánulásaik a népek eredendő bűnének vonásait tükröztetik. Amint Ádám bűne mindenegyes emberre átszállt és az ősi bűn előképe mindenegyes személyes bűnnek, a nemzetek bűnének ősi képét a bábeli torony építése mutatja be a Szentírás lapjain. Ugyanaz az ősi kísértés: Lesztek, mint az Isten! — ejtette meg B á b e l toronyának építőit, mikor hatalmuk érzetében Isten nélkül, sőt ellene akartak alkotni hatalmas, égbenyúló tornyot. (Gen. 11, 4.) Az önzés, góg, öndicsőség keresése zavarta meg a lelküket és a bennük támadt meghasonlásnak csak külső jele volt Isten látható büntetése, a nyelvzavar. Azóta is a hamis messzianizmus, bábeli tornyok építése akadályozza meg, hogy a nemzetek egymásra találjanak. Izaiás látomása szerint (Iz. 11, 2—4.) a szétszórt és egymás ellen küzdő nemzetek csak a z Ú r h e g y é n találkozhatnak, ha nem önmaguknak akar-

nak építeni égbenyúló tornyot, hanem ha felmennek Isten hegyére, mely minden földi hatalom felett emelkedik ki. A népeknek előbb meg kell tagadniok hamis nemzeti isteneiket, amelyek most már nem a mitológia köntösében, hanem az arany, az erőszak, a gőg nyers valóságában mutatkoznak és irányítják történelmüket. (Oz. 2, 16—17.) Csak így jöhet létre az a nagy világnézeti egység, amely Babelnél az önzés és gőg útjain elveszett és nem kétséges, hogy ennek a lelki egységnek alapja csak az egy igaz Isten lehet. Ennek a belátása az igazi hivatás felismerése és az igazi messzianizmus, mely elismeri, hogy a népek is hivatottak a megváltás művében közreműködni. A hívő lélek minden erejével dolgozik népe földi hivatásán, de sorsát mégis mindentől Isten kezébe teszi le és az egyoldalú hatalmi törekvések és nemzeti gőg helyébe az igazság és béke szolgálatát állítja. Örök célját keresve szolgál nemzetének is és népe legnagyobb feladatát abban látja, hogy a megváltás művének az egész emberiség között való elterjedésén dolgozzék.

Messzianizmus, hivatástudat nem lehet Krisztushoz kapcsolódás nélkül. Krisztus megtestesülése jelenti az egyén és nemzet számára az idők teljességét, mikor az örökkévalóság belépett a mulandóság árjába és ezért csak Krisztushoz kapcsolódva emelkedhetnek fel a népek örök hivatásukhoz. Erre való előkészület és ennek a beteljesítésén való fáradozás készíti elő az időknek másodszor is beálló teljességét, mikor Krisztus eljövetelel a földi idő egészen átmegy az örökkévalóságba és nemzetek fölött is kimondja ítéltő

szavát az Úr. Az angyalok harsonája az utolsó ítélet napján nem az egyes lelkeket, hanem a nemzeteket gyűjti Krisztus királyi ítélőszéke elé és minden nép számot ad arról, mint töltötte be hivatását. (Mt. 25, 32.) A nagy közösségi világítéletben a sokszor elfelejtett és számításba nem vett kollektív felelősség kerül számadásra. Népi bűnök és hibák ítéltetnek meg és a földi történelem hiányos igazságszolgáltatásának mérlegén elfelejtett nemzeti áldozatok és hősi erények nyernek koronát. Az Incarnatio és a Parusia a nemzetek sorsában is az a két pólus, amely feltárja hivatásuknak természetfölötti alapját és beteljesülését. Igazolja, hogy Istennek minden gondolata örök érték és nem semmisül meg a kegyelem elfogadásával, hanem átnő az időből az örökkévalóságba, ahol a történelem titkainak könyvét feltáró Bárány előtt a megváltottak népe áll „minden törzsből és nyelvből és népből és nemzetből”, akik uralkodni fognak a föld felett (Titk. jel. 5, 9.), a mennyben pedig Isten „velük fog lakni, és ők az ő népe lesznek, és maga az Isten önekik, Isten velük’ leszen”. (Titk. jel. 21, 3.)

KATOLIKUS MAGYARSÁG

Az Egyházban minden nemzet megtalálja a maga hivatását és Isten gondolata szerint minden nép részesül a megváltás kegyelmében a maga közreműködésének módja és mértéke szerint. Ezt valljuk saját nemzetünkről is. Ifjúságunk számára az általános tételnél fontosabb annak az eldöntése, hogy a magyar ember milyen lélekkel álljon be a katolikus Egyház nagy közösségébe. A magyar ifjúság, amelyik a nemzet szolgálatában indul el hivatásának útján, mit nyer a katolicizmus rendszerének gazdag értékeiből? — ez a kérdésünk. Európa csaknem valamennyi államában válaszütra került a fiatal generáció és sok országban már ki is alakult a viszony az Egyház és a nemzet ifjúsága között. A választás elé érkezett magyar ifjúságnak mit tud adni a mi Egyházunk? Milyen erőket meríthet, ez a nemzedék a katolicizmusból az új magyar élet felépítéséhez? — erre kell felelnünk. Hivatalos programm szerint a keresztény szellemű élet formáját vallja magáénak a magyarság, amióta a nagy összeomlás után ösztönszerűen a kereszténységbe kapaszkodott, mint egyetlen megmaradt erkölcsi tartalékába. A magyar feltámadásnak éltető

lelke a keresztény szellemiség volt és belátva, hogy az ország elvesztését a magyarság lelki összeroppanása okozta, a lelki megújulástól várta mindenki az ország talpraállását. Mi ugyan ma más lélekkel nézünk a jövőbe, mint még néhány esztendővel ezelőtt láthattuk sorsunkat, de most is a ránk háruló építő feladatok megoldásában ugyanarra az erőre van szükségünk, ami eddig is fenntartotta Krisztus keresztjét a Kárpátok medencéjében. Ifjúságunk számára a magyar jövő útjában lelke döntő élményei az iránymutatók. Hivatását a szociális gondolat szolgálatában és a nemzeti érzés ápolásában látja. A magyarság az ő szemében a szociális és nemzeti gondolat egybeforrását jelenti és a tömegek kereszténnyé levése sem képzelhető el szociális felemelkedés és megmozdulás nélkül. A magyar sors problémáinak megoldása csakis a keresztény, nemzeti és szociális program összekapcsolásában állhat.

Hálás és érdekes feladat volna kimutatni, hogy a századok folyamán mit köszönhet a magyarság a katolicizmusnak. Kitűnne ebből, hogy a magyar sors valamennyi fordulóján az Egyház tudott segítséget nyújtani a magyar léleknek. Eleve kijelenthetjük, hogy ami ezer éven át áldás és jótétemény volt a magyarság számára, az nem lehet most sem átok. A katolicizmus tud irányító szerepet betölteni most is a magyar jelen problémáinak megoldásában.

Most nincs alkalom arra, hogy ezt a történeti áttekintést elvégezzük, azonban tekintettel vagyunk a multra is. Mikor azt keressük, hogy mit nyújthat a magyar léleknek a katolikus Egyház szelleme, akkor az idők

változásában megmaradó, az örök magyar lelkét vizsgáljuk, azonban azoknak a nagy egyéniségeknek lelki magatartását sem felejtjük el, akik katolikus hitük megvallásával tettek tanúságot magyarságukról. A magyarság történelmének irányítói között is akadtak gyarló, esendő emberek, de a mi multunkból hiányzik a Borgia Cézárok típusa és magyar földön az igazi történeti nagyságok egyben a vallásos életnek is kiváló alakjai voltak. Történeti szempontból tekintve, nálunk lehet a legkevesébbé megalapozott a kísérlet, hogy ellentétet teremtsenek vallásos és nemzeti érzés között.

Annak a kérdésnek az eldöntése, hogy a magyar-ság lelke mélyén hangolva van a katolikus hitre, megkívánja tőlünk a magyarság lelki képének megrajzolását. Eléggé bonyolult feladat ez, bár a felületes szemlélő számára a magyar lélek józansága, egyszerűsége, világossága könnyűnek ígéri ezt a munkát. A magyar lélek azonban színes, gazdag és sokrétű, amint erre eleve következtetni lehet faji eredetéből, nyelvének összetett voltából. Ilyennek nevelte őt lakóhelye, és történelmének fordulatai is változatos vonásokat szőttek lelkébe. Akik a magyar lélek elemzésével foglalkoztak, az első között Prohászka Lajos adott dialektikus úton lélekrajzot a Vándor és bujdosó című munkájában. (Budapest, 1936.) Szomorú és tragikus képet fest a rokontalan, elhagyatott magyarról, aki a német vándornak feleselő társa a nyugati végeken, és hivatásának világos tudatára sem jutva, történelmi sorsát egyre megfejtethetlenebbnek látta. Nyugat felé fordította arcát, de Keletről magával hozta a széles puszták ígését, a

portyázó kedvet, de a puszták átkát, a rest álmod is és a vágyat az elzárkózás, elrejtőzés után. A német kultúra alakította szellemét, de kivetkőztette eredetiségéből, ebben gyökerezik a magyar lélek örök kiegyensúlyozatlansága. Prohászka Lajos szemében minden magyar magányos ör, lélekben védekezik Kelet és Nyugat hatása ellen. Örök hányattatásban mindinkább szellemi bujdosóvá vált saját hazájában.

Prohászka Lajossal szemben a *Mi a magyar?* kötet munkatársai inkább történeti úton közelednek a magyar lélek megismeréséhez. Szekfü Gyula szerint történelmünk nagy katasztrófái között, állami és szellemi életünk végzetes lehanyaglásának századaiban vált ilyen tragikussá a magyar lélek. Nem végzetszerű keleti örökség, hanem a történelem alakította ki. (L. A Magyar jellem történetünkben, *Mi a magyar?* Budapest, 1939. 489—556. o.) Vigasztalóbb ez a kép, mert arra mutat rá, hogy ha a történelem alakította ki, akkor neveléssel és a történelem irányításának megragadásával változtatható. A magyar lélek ellentéteket magába záró vonásait azonban így sem lehet letagadni. A történelem is igazolásul és magyarázatul szolgál ahhoz, hogy józan, realista alaptermészetünk mellett állandóan egy platonikus jogrend örököként szerepeltünk. Hagyományos vítétségünk és katonai erényeink ellenére is legnagyobb politikai sikereinket a bölcs megalkuvások útján értük el. A szalmalángszerű lelkesedést kísérő hatalmas cselekvésvágyunk ellenére szemlélődő alapvonnásunk kevésbé tesz alkalmassá a kitartó munkára stb. Ezeket az ellentéteket lehet összefoglalni szimbolikusan

a Kelet és Nyugat kiegyensúlyozatlanságában, bár Keletről csak az maradhatott meg bennünk, amit a Duna—Tisza tájának levegője és földje táplált és őrzött meg ezer esztendő óta. Inkább a kis- és nagymagyar megjelöléssel jellemezhetjük azt a magatartást, ami a magyar haza- és nemzetélmény kettőssége mélyén lapang és ilyen értelemben fogjuk használni is ezt a kifejezést. Amint mindenegybes ember lelkében van törekvés, szárnyalás az eszményi magaslatok felé és van fáradt lemondás, megalkuvás, ugyanígy a nemzeti lélek is ki akar emelkedni önmaga fölé vagy bezárkózni önmagába, elmenekülni saját kis körébe.

A magyar embert az önismeret felé vezető útjának első lépésnél, függetlenül a lelke mélyén meghúzódó ellentétes erőktől, a m a g á n y érzete fogja el, szívét a testvértelenség fájdalma marcangolja. Különösen nemzeti csapások idején, mikor elemi erővel csap fel a nemzeti érzés lángja, sír fel fájdalmas erővel az elhagyatottság kínja. A legnagyobb hazafiakat marcangolta ez az önvád és fogant meg ajkukon a lázadó szemrehányás Európával szemben. A kétségbeesés énekeit hallhatom ajkukról és szemük előtt a nemzethalál képe lebeg. Türelmetlen tettvágy és halálos kétségbeesés között vergődnek. Legjobbaink lelkéből is gyakorta az a panasz szakad ki, hogy a magyar élet hangulata fáradt lemondás, mélabús beletörődés a sorsba. Az öröm lendületének tűnő percei után csak annál erősebben szólalnak meg a sötét kétségbeesés énekei. Szomorúsága azért tragikus a szenvedő magyarnak, mert kétségbeesésében titkos erő lázad és éppen ezért a

magyar sors sohasem volt kilátástalan, mert éppen gyötreleiből fakadnak erői. A magyar nem érzi magát különbnek a többi népnél, de érzi idegen-ségét és magános árvaként áll a népek családjában. Az örökösen védekező, őrségen álló ember szorongása, nemcsak a saját, de más otthonát is védő, de mégis kitagadott ember büszkesége húzódik meg minden megnyilatkozásában. Sorsában végzetes népnek érzi magát és legnagyobb teljesítményét abban látja, hogy féltőn őrzi minden megmaradt értékét.

A nagy magyar ébresztők az utolsó századokban legtöbbször ennek a tragikus sorsnak a tudatára ébresztették fel népünket. Egyik legutolsó harsonása volt ennek a magyarságtudatnak Ady Endre is, akit a mai ifjúság annyira meghallgat. Ő is ennek a végzetes sorsnak a dalait énekelte a sírba fekvő magyarság búcsúztatójául. Átérti, hogy népét sorsának hordozása teszi nagygyá, de nem lát értelmet benne: céltalan élet, céltalan magyarság, ez ösztönös mondanivalója minden sorának. Szomorúan látja, hogy „A Duna-táj bús villámhárító, — Fél-emberek, fél-nemzetecskék — Számára készült szégyen kaloda, — Ahol a szárnyakat lenyesték — S ahol halottasok az esték.”

Nem szabad reménytelenül megállnunk itt, mert a magyar lélek értéke és állandó megújulásának titka éppen abban keresendő, hogy levertségében is az eszményeket kereste. „Ha a magyar önismeret legfájóbb eleme a népi magány érzése, legmélyebb értéke a tiszta, magas emberiségért folytatott szakadatlan küzdelem” — írja Keresztúry Dezső a magyar önismeretről szóló

tanulmányában. (Mi a magyar? 168. o.) A legmagasabb és legtisztább emberi eszményt pedig, amelyben megvan mindaz az érték, amit a klasszikus ókor alkotott és a megtérő fiatal népek lelkében rejtett, a katolikus Egyház szelleme foglalja magában. A katolikum képviseli azt a teljességet, ami a nemzeti katasztrófák idején széttört magyar lelket egybe tudja foglalni és a legharmonikusabb világnézet fel tudja oldani a magyar sors által megsebzett lélek tragikus ellentéteit. A katolicizmusnak éppen azért, mert teljességet hirdet, van sok mondanivalója a magyar számára. A katolikus hit nem azért találhatja meg az utat a magyar nép szívéhez, mert egyoldalúan egy nemzeti tulajdonságba vagy népi vonásba kapcsolódik be, hanem azért, mert egyetemes vallás. Hamis romantika lenne azt gondolni, hogy a magyarság alaptermészetét hamisította volna meg a kereszténység, és az európai szellem befogadása miatt a magyar lélek idegen bilincs alatt szenvedne. A történelem bizonyítja, hogy Nyugat valamennyi szellemi kincse utat talált hozzánk és a magyarságban mindig volt fogékonyság a nagy, egyetemes eszmék vonzására. Történelmünk kiemelkedő szakaszait éppen azok a korok jelzik, mikor a magyarság teljes önfeladtsággal tudta átadni magát egy-egy nagy emberi gondolatnak.

A magyarsághoz tartozás azonban fokozottabb mértékben jelenti a nemzeti hivatás vállalását. Valahogy nem is lehet magyarrá születni, hanem minden nemzedéknek újra meg újra magyarrá kell válnia. Az az igazi magyar, aki vállalja azt az örökösen szorongó, lélek-

emésztő, kínzó érzést, amit ehhez a nemzethez való tartozás csaknem minden korban megkívánt. Időnkint más és más tartalmat kapott a magyar nemzeti hivatástudat, de minden változás között is a katolikus hit ébresztője és erősítője volt a magyarság nemzeti hivatásának.

A magyarság első nagyszabású feladata volt ezen a földön a beilleszkedés az európai rendbe. A messzi Keletnek ezt az európai népek közé szakadt magános vándorát pedig először a katolikus Egyház fogadta be az európai népek családjába. Mikor a magyarság keresztség alá hajtotta fejét, akkor nemcsak örök mennyei célt, hanem európai hivatást is nyert az Egyháztól. Ekkor történt először, hogy a magyarság önmagán felülemelkedve egy nagy egyetemes eszmevilágba kapcsolódott be. Hosszú századokon át az egyetemes kereszténység szolgálata jelentette a magyar hivatást és adott tartalmat nemzeti érzésünknek. A magyarság vállalta ezt a feladatot és nemcsak becsülettel volt védőpajzsa a nyugati kereszténységnek, hanem ebben látta nemzeti nagyságát és történelmének legfényesebb lapjait ennek a hivatásának a teljesítése tölti ki. A magyar nemzeti lét teljességében, a magyar birodalmi gondolat megvalósulásában a szittyia magyarság a kereszténység hősi védelmét jelentette. S a magyar volt legtovább őrzője a keresztény universalizmus eszméjének. Még az 1505. évi rákosi országgyűlés határozatának meghozói is, akik kimondták, hogy csak a nemzetből fognak királyt választani, törvényükben a magyar nemzeti király fogalmát a szittyia hős és

a kereszténységért harcoló lovag fogalmával határozták meg. Ha lenne is kettős magyar arc és a magyar lélek mélyén ott lappangana a keleti és nyugati szellem kiegyensúlyozatlansága, ebben az egyetemes hivatásban találhat olyan magas és átfogó értéket, amelyben megnyugodhat. A magyarság a katolikus Egyházban mindig megtalálhatta az anyai ház melegét, mert ha az is lett a sorsa, hogy az általa védett európai népek kitagadták, az Egyház mindig benne látta az európai kereszténység egyik bástyáját. Ha el is maradt minden más segítség, önvédelmi harcunkban mindig magunk mellett érezhettük a pápaság segítőkészét. Így éppen azokban a századokban, mikor a népek hangulata Európa-szerte a pápaság ellen fordult, lett a magyarság hűsége a Szentszék iránt szilárdabb, mint valaha.

Mohácsnál ránk szakadt nemzeti szerencsétlenség után az egyetemes kereszténység védelme mellett a magyar hivatás új tartalmat kapott a szabadság és függetlenség védelmében. Mikor „két pogány közt egy hazáért” omlott a magyar vér, a harcok tüzében és a sors pörölycsapásai alatt lett izzó és megtörhetetlen a magyar nemzeti érzés. Legsomorúbb századaiban is eszményekért harcoló, a szabadságért vérét ontó szityya hős volt a magyar. Eltűnt és erejét veszítette a keresztény univerzalizmus eszméje, de a magyar nemzeti létnek szent jellege, mint legértékesebb középkori örökség, tovább élt, sőt ebben az időben jogilag is beillesztést nyert alkotmányunkba. A történelmi sors csapásai között mind éltetőbb fénnel sugárzott fel a magyar szívekben Istennek a képe és a vallás összefor-

rása a nemzeti érzéssel ezekben a zivatáros századokban mélyült el. Míg a Szent Korona eszméje él, és címerünkben a kettős kereszt áll, ennek nyomát nem lehet történelmünkben és lelkünkben kitörölni. Ezért állapítja meg joggal Prohászka Lajos: „Ami a magyar szellem minden objektivációjára mélyen jellemző s egyúttal a többi európai kultúráktól sajátosan megkülönbözteti, az a nemzeti öntudat és a vallásosság egészen magában álló összefogódottsága, kölcsönös egymással átítatottsága.” (Vándor és bujdosó. 116. o.)

A magyar katolikus állameszme, a Regnum Marianum gondolata azokban a századokban lett igazán lelke mélyére ható élet, mikor pusztá létéért küzdve Pannóniának Szűz Mária által öntözött hajdani virágoskertjében sírva hívta dicsőséges multja századaiból István királyt a magyar és vigaszt keresve emelte tekintetét szentjei felé. Így lettek szent, vallásos eszményeink megszentelt nemzeti eszményekké. A katolikus magyarság egy boldog, nagy magyar birodalom emlékéit idézte vissza, a magyar szentek alakjából kisugárzó fény világosságot árasztott a legsötétebb századokban is. A katolikus, szent magyarság nagy-magyar életstílust jelentett.

A katolikus gondolat ad megnyugtató eligazítást a magyar tragikum megoldásához is. A magános ember sorsa mindíg tragikus, de a magyarság szenvedésének is az az értelme, hogy történelmi sorsa érdekében Krisztus keresztjéhez térjen, és így megérezze, hogy a kereszt melegen átölel és családot ad köréje. Történelmi meg-

próbáltatásainak egyik értelme csak az lehet, amit a magyar faji gondolatnak egyik első hirdetője és legmarkánsabb képviselője kálvinista létére egy megkapó vallomásban ad regénye főhősének szájába. Egy ember fájdalma szól belőle, de úgy érezzük, hogy a főhős ebben is a magyarság megszemélyesítője. „Néha bögtem valaki után, — mondja — aki lélek szerint valakim legyen. Ilyenkor bementem a legközelebbi katolikus templomba, a többivel mondtam a közös imát, énekeltem s példás buzgósággal utána csináltam minden közös mozdulatot. És ezek a mozdulatok mintha hitet adtak volna, nem voltam többé egyedül, együtt voltam velük, éreztem kis szenvedéseik meleg ölelését, minden öregasszony a templomban az én anyám volt, minden öregember az én apám, s minden fiatal lány a húgocskám. Háromszáz éven át voltak kálvinisták, makacsul, kötekedően és káromlón az őseim s bennem felcsuklik az őskatolicizmus, mint egy letagadott lélek. Mert látod, az ember olyan egyedül marad, ha protestáns, úgy didereg. A vallás pedig azért van, hogy együtt legyünk, a vallás az egymásra ismert fájdalmas emberek összeölelkezése. És nekünk magyaroknak százszorosan az a vallás kell, mely egybehoz és együvé tart. És tévedsz, ha azt hiszed, hogy a katolicizmus misztikuma az, mely lelki kalandokra csábít... Éppen a logikuma és politikuma az, mely magához ránt s mely szét látszik törni az idő és tér kényszereit. A felszabadult emberek hadd törjék hősies nemtörődéssel a jövő útját. De aki hisz és magyar, az legyen katolikus. A katolicizmus összefogott kéz, kiépített akarat, megcsal-

hatatlan vigyázás." (Szabó Dezső.) S hozzátehetjük, hogy a katolicizmus optimizmus, tetterő is. Annak a vélt végzetnek, hogy magyar földön csak a halál arathat és nálunk hiábavaló minden törekvés és kezdet, mert minden magyar tett halálra van ítélve, a megtörését és a sors béklyóiból való felszabadulását jelenti a nemzetek fölött álló Egyház szellemi erőibe való bekapcsolódás. A korlátoltság betegségét nem gyógyítja más, csak az egyetemesség, a finitizmus feloldója egyedül a katolicizmus.

Az is tagadhatatlan, hogy a magyarság megmaradásának egyik titka éppen önmagábazárkózása, a veszedelmek idején való „elbujdosása" volt. „Ha zuhog a zápor, mindenki finitista" — állapítja meg Babits Mihály. (Mi a magyar? 57. o.) Nekünk pedig bőven kijutott a történelem zivataráiból főleg a szabadságunkért vívott harcokban. S ha nem volt ereje szembeszállni a nagyobb hatalommal, akkor opponált a magyar és passzív rezisztenciájával, keleti kényelmével mentette meg szabadságát és nemzeti értékeit jobb időkre. A nemzeti függetlenség és szabadság védelme örök hivatása minden nemzetnek, s a finitizmussal vádolt magyar lélek minden bizonynyal meríthet erőt a katolicizmus konzervativizmusából és eligazítást értékeinek megvédéséért folytatott állandó éber vigyázást jelentő harcában.

Történelmének új szakaszához érkezett magyarság ismét egy hivatáseszmet talált maga előtt, amelynek betöltéséhez ismét a katolicizmusból nyerhet számos ösztönzést. Széchenyi mély keresztény hitéből és magas erkölcsi ihletettséggő gondolatvilágából nőtt ki az új

hivatáseszme: az erkölcsseiben megújított és értékesebb magyarság eszményképe. Ő a mélységekben kereste a nagy-magyar gondolat megvalósulásának talaját és mikor Széchenyi Magyarországa még mindig csak eljövendő, szemünket vele együtt a kilencmillió elfelejtett magyarra szegezzük.

Az Egyház katolicitása tehát számunkra nemcsak kifelé jelent egyetemességet, európai gondolatot, hanem befelé is hozzásegít ahhoz, hogy a magyarság problémái megoldódjanak. Tudjuk jól, hogy ez elsősorban szociális feladat, de a katolikus vallás védi ma, sajnos, csaknem egyedül a természetjogot, amit engedni kell érvényesülni. A természetjogi követelmények hangoztatásával akarja az Egyház kiépíteni azokat a természetes alapokat, amelyeken a hit világa a népek életében is felépülhet. Magyarnek lenni a természet rendjében elsősorban tény, adottság, de hivatás is, értékek megvalósítására való törekvés. Ezt kell szem előtt tartanunk, mikor a megpróbáltatások idején magunkra találva megújulásunk és védekezésünk erőtartalékait csak önmagunkban kereshettük. Mindenkinek a figyelme természet-szerűen a nép felé fordult és most is tőle várják sokan a nemzet regenerálódását. A népiség értékeinek felkarolása és kifejlesztése a magyar jövő egyik legnagyobb feladata, de mégis hamis egyoldalúság lenne egyedül a faji örökben bízva a népet megtenni a legnagyobb metafizikai értéknek. Önmagában véve a nép sem áll a tökéletességnek és erkölcsiségnek olyan magas fokán, hogy fenntartás nélkül lehetne eszményíteni és hibái felett szemet húnyva

benne látni a jövőt. A nép bajainak és betegségeinek pusztaság leírása helyett meg kell keresnünk, mi az a több, magasabb erő, ami meg tudja menteni a népet, utolsó megmaradt értékünket attól a romlástól, amelyben a magyarságnak annyi értékes eleme már elpusztult.

A szociális helyzet javításának szükségességéről mindenki meg van győződve és nyitott kapukat döngölnék, ha erről szólnánk. Az Egyház még többet akar elérni, mikor arra törekszik, hogy akik jobb körülmények közé jutottak, elég erkölcsi ellenállóképességet tanúsítsanak azoknak az erkölcsi hibáknak leküzdésére, amelyek lenn és fenn egyaránt végzetesen tizedelik a magyarságot. Az is, aki olyan öntudattal hirdeti, hogy „mi parasztok vagyunk a magyar jövő nyersanyaga. Új és különb magyarság vagy belőlünk lesz, vagy nem lesz” — őszintén beismeri, hogy „nemcsak az úri magyarokban volt itt hiba, hanem bennünk paraszt magyarokban is. Sőt a hibáink is majdnem ugyanazok voltak”. (Veres Péter: Mit ér az ember, ha magyar. Budapest, 1940. 37. o.) Mindenkinek el kell ismernie, hogy a nemzet romlásának okai között lelki, erkölcsi okok is szerepelnek, amelyeket gyógyítani és eltüntetni csak lelki nevelés útján lehet. A nép nevelése és lelki felemelkedése nem állhat pusztán a faji sajátosságok öntudatra ébresztésében vagy a nemzeti öntudat elmélyítésében, hanem a múlhatatlanul szükséges önismeret és a hibák leplezetlen beismerése után következni kell az értékesebb felé való elindulásnak, mert a fejlődés csak a jobbálevés irányában történhetik. Az erkölcs nem a meglevő egyéni vagy faji forma, hanem a jobb felé irányuló kívánság és az alakuló,

értékesebb egyénnek vagy fajnak az ideális mértéke. S míg „nekünk csatákat kellett nyernünk, és nem értünk rá sebeket gyógyítani” (Széchenyi), most itt van az idő, hogy célnak tűzzük ki a magyarság lelki sebeinek a gyógyítását is, mert a cél csak a felemelkedett, lélekben is értékesebb nép lehet.

A magyar népet az Egyház nevelte nemzetté, hiszen a nemzethez tartozás erkölcsi feladat, hivatás vállalása. A magyarság is valójában „jobbjaiban” él és az Egyház munkájának egyik célja és a nemzetre áldásos hatásának titka az, hogy ezt az erkölcsi eszményt képviseli. Ennek szolgálatával emeli fel az alsóbb néprétegeket is és avatja őket az erkölcsileg magasabbrendű, nemzeti hivatást hordozó arisztokrácia tagjaivá, amelyet nem a születés vagy előjogok határoznak meg, hanem a haza, a közért hozott áldozatok nagysága emel fel.

Határainkon belül a nép felemelkedésének szolgálata után — úgy véljük — a magyar állami életnek a következő évtizedekre egyik legnagyobb problémája a n e m z e t i s é g i k é r d é s lesz, Szent István birodalmának szerves kiépítése és annak az elgondolásnak a megvalósítása, amelynek alapvonásai történelmünk és államszervezetünk számára első szent királyunktól valók.

A clunyi szellemben megújított kereszténységet és államszervezési eszméket váltotta valósággá Szent István munkája. A magyar államiség gondolata mélyen benngyökerezik a Róma-eszmében és amint a sok nemzettől változtatatosan tagolt Európa a Pax Romanában lett egygyé, mondhatjuk azt is, hogy a magyar nemzet, a gens Hungarica eszméje a Duna—Tisza—Kárpátok medencéjé-

ben élő népek (nationes) harmonikus együttélését is tartalmazza. A Pax Hungarica megteremtése ezen a földön a magyarság feladata és történelmi hivatása. A magyar nemzeteszméről folytatott legújabb kutatások (Joó Tibor: A magyar nemzeteszme. Budapest, 1939.) meggyőzően kimutatták, hogy ez felel meg a magyarság ősi politikai alaptermészetének, mert az eurázsiai lovas-nomádok nem leigázni és elnyomni, hanem magukhoz csatolni és kormányozni akarták a meghódított népeket. A magyarság ősi politikai hagyományai éltek tovább Szent István állam eszméjében. Joó Tibor szerint is nehéz eldönteni, hogy mikor már keresztény volt a magyarság, akkor tudatában volt-e politikai hagyománya eredetének, vagy pedig ősi örökségét elfeledve, mint az új kultúrkör követelményét gyakorolta nemzeti hivatását a keresztény univerzalizmus jegyében. Itt is kitűnik, hogy a katolikus Egyház által képviselt keresztény eszmék mennyire megfelelnek a magyar lelkiségnek, és államvezetésében sem idegen béklyó a keresztény állam eszméjének elfogadása. Sőt a keresztény felfogás segíti őt abban is, hogy saját nemzeti szellemében oldjon meg nemzetpolitikai kérdéseket. Igen találó Joó Tibor megállapítása: „A magyar nem asszimilálni akart: kormányozni. S ő értett ennek a művészetéhez ősi örökségként... Csíráját és a képességet hozzá Keletről hozta, s itt Nyugat határszélén a legnyugatibb eszme, a kereszténység tüzeiben tisztította... Ő őrzi, e keleti jövevény, s éppen keletisége örökből a legnyugatibb hagyományt és ő a jövődő előhírnöke.” (A magyar nemzeteszme. 207. o.)

A jövő bizonyára egészen másként fogja alakítani a nemzetek és nemzetiségek együttélésének formáját, mint ahogy az előző liberális kor individualista nemzetiségi elve kijelölte. A szebb jövő záloga azonban csak a mult értékes eszméihez való visszatérésben található meg.

A nemzetiségi kérdésről vallott felfogás terén nem utolsó sorban éppen az ifjúság körében az utolsó években bizonyos változás tapasztalható. Más elgondolások élnek bennünk, mint az elmúlt század liberális magyarjainak lelkében. Ezeket az elveket nemcsak könnyen lehet összhangba hozni az Egyháznak a nemzetiségi kérdésben elfoglalt álláspontjával és gyakorlatával, hanem el is lehet mélyíteni katolikus gondolatokkal. A katolicizmusnak itt is van mondanivalója a mai nemzedék számára, hiszen az Egyház állandó példája annak, mint lehet a maga népek fölött álló szervezetével saját körében megoldani a nemzetiségi kérdést. Igazolja, hogy lehet védeni és kifejleszteni az egyes népi kultúrák értékeit a nélkül, hogy ez az egész felbomlására vezetne. A katolicizmus már nevében is egyetemességet jelent, és a magyarságnak politikai síkon ugyanilyen katolikus eszmét kell képviselnie a Kárpátok medencéjében élő népek között. Amint az Egyház dómjának „hatalmas kupolája, mint a mennyboltozat, az egész földet átfeli. Alatta helyet és otthont talál minden nép és nyelv“, ugyanígy a Kárpátok koszorúja összefog valamennyi ittlakót és természetes határával természetes otthont nyújt az itt élő valamennyi népnek. A kölcsönös

megértés, kiegyenlítődés és béke alapja annak a belátása, hogy „a Szent István Korona és Szent István birodalom nem kizárólag a miénk, s amint mi joggal a magunkénak tartjuk az elszakított területeket és azok kultúrértékeit, ugyanolyan joguk van magyar és nem magyar ajkú elszakított testvéreinknek a Duna—Tisza áldott termékenységű síkjához, Mátyás király budai várához és Szent István csodás, biztos menedéket adó államépületéhez. Amidőn visszakérjük azt, amit tőlünk jogtalanul elvettek, egyúttal tisztában vagyunk azzal, hogy mi is tartozunk visszaadni az elszakított területek őslakosainak azokat a kincseket, amelyeket tőlük vettek el igazság talanul és amelyeknek mi vagyunk egyedüli őrzői.” (Ottlik László.)

A nemzetiségi kérdés helyes látása a történelmi távlatból való szemlélet, ez a felfogás pedig nem új eszme, hanem a katolicizmus védőszárnyai alatt megszentelt multnak a felélesztése. Az Egyház nemcsak a jelenben annyira szükséges harmóniát alkotó, ellentéteket kiegyenlítő lelkületre nevel, hanem mint ezen a földön egyik legnagyobb, legitim történelmi tényező, a mult értékeit védi. A magyarság és katolicizmus mindig egyet jelentettek, hiszen még legnagyobb megcsonkítottságunkban is, mikor csaknem mindent elvesztettünk, nekünk maradt meg a régi Hungária történelmi multjának minden kincse, amit az Egyház szentelt meg és avatott az európai kultúra részesévé.

A keresztény felfogás követelménye, hogy amíg eddigi századokban nagyrészt történelmünk alakította jellemünket, a jövőben az értékes, nemzeti jellemében

felemelkedett magyarság legyen történelmének saját alakítója. A magyarság jelenében most is, mint mindig, a magyar mult volt biztató erőforrás. A legnagyobb érv a magyarság örök fennmaradása mellett a mult szava, hogy „csoda, hogy még áll hazánk“. A letűnt időkből pedig nagy emberek, kimagasló egyéniségek néznek felénk és mutatják, hogy mint kell élni minden korban a magyarságot. A kérdésre, hogy miben áll a katolikus magyarság, ők felelnek életükkel.

Hogy az isteni Gondviselés irányítja a népek sorsát, arra egyik legmeggyőzőbb érvünk, hogy Isten ad minden korban, valamennyi nagy sorsfordulón kiváló lángelméket és nagy hősokeket, akik vezetnek népüket hivatásának útjain. A katolicizmus és magyarság életté váló összeforrására is szemünk előtt lebegnek a magyar történelem legnagyobb alakjai. Szent István és László, Nagy Lajos és törökverő Hunyadi János, Zrínyi Miklós és Széchenyi István gróf egyaránt életre váltói a katolikus magyarságnak. Azonban a multból és a közel jelenből csak két egyéniségnek a szavát szóltatom meg, mert mindkettő egész élethivatásánál fogva az egyetemes katolicizmus szolgálója volt, de töretlen magyarságuk eligazítást ad a mai nemzedék életének alakításához is.

Pázmány Péter és Prohászka Ottokár a katolikus magyarságnak két örök géniusza. Mind a kettő elsősorban és mindenekfölött apostol volt, életük tartalma és értelme az Egyházért való áldozatos, pihenést nem ismerő munka volt. Ugyanekkor azonban fel nem deríthető mélységekből fakadt apostoli életükben a magyarság szeretetének hajtóereje.

Mind a ketten az Egyháznak voltak tántoríthatatlan szolgálói, mert — magyarok voltak. Egész életük és katolikus hitük a magyarság nemzeti erejét és egységét is szolgálta. (L. Schütz Antal: Magyar életerő, Budapest, 1939. 90—129. o.)

A magyar történelem egyik legmélyebbre süllyedt korszakának építő alakja Pázmány Péter. A hatalmas akaraterejű és nyughatatlanul alkotó lángelmét Isten talán azért adta nekünk, hogy megtörje a magyar lélekben oly könnyen erőre kapó, öntehetetlenlenségében tetszelgő pesszimizmust. A világegyház szellemén nagyranőtt Pázmány sikerekben gazdag és halhatatlan alkotásokban feledhetetlen pályája cáfolata annak, hogy „ki magyar tájon nagy sorsra vágyik, rokkánva ér el az éjtszakáig”. (Ady.) A legmélyebb és legtisztább magyarság találkozott benne a kemény önfegyelemben töltött élet természetfölötti erőivel és ezért egyénisége nekünk mindig a katolikus magyarság oszlopa marad. Pázmány alakja ma is arra int minket, amiben saját korában volt legnagyobb: a mult értékeinek őrzésére hív fel. Minden alkotásán, egész egyéniségén, katolikus lelkén is megcsillan a magyar hagyományok életstílusának zománca. Politikájában, amelyet egyforma erővel és magyaros temperamentummal képviselt a bécsi udvarban és a pápa előtt, a nagy magyar birodalom régi hagyományai éltek tovább és diplomáciájában a hagyományos magyar politikai ösztönnek csalhatatlan génusza szólalt meg. S Pázmány lelke mélyén, a barokk főúr köntösén is megcsillannak a férfias jámborságnak azok a drágakövei, amelyek mindörökkre megcáfolják, hogy a magyar gondolkodás józan-

sága és egyszerűsége idegen lenne Kempis Tamás és az Imádságoskönyv szellemétől. Azért idézzük Pázmányt, mert ő jelenti nekünk a magyar tradíciót, benne feléled „a török vandalizmustól tövestül kiirtott töretlen hitű, fakadó jámborságú, elsüllyedt és annyszor visszasírt magyar középkornak hazajáró és hazasíró drága lelke”. (Schütz.)

Magyarnak lenni mindig feladat volt nemcsak a mult őrzésében, hanem az új alkotásokban, az élet továbbvitelében is. Pázmány a maga korában legnagyobb magyar reformer, számunkra már a mult értékeit jelenti, de Isten kegyelme nekünk is támasztott vezérlő nemzet-nevelő egyéniséget Prohászkaiban, akiben a magyar sors nemcsak tükröződik, hanem az ő közelében élve érezhetjük még egyéniségének a magyar szellemi életet újjáteremtő erejét. Sajátosan magyar sors volt az ő élete is. A cseh származású osztrák katonatiszt és a svájci eredetű nyitrai német polgárleány fiában, a római jezsuiták növendékének nagy eszményeket magában hordozó lelkében megcsillant a magyar látomás képe és magyarrá lett, úgy mint senki más kortársai között. Senkiből nem sirt fel úgy a magyar sors tragikuma, mint az ő lelkének természetfeletti mélységeiből. Senki sem szerette olyan tisztán és érdektelenül a magyart, senki sem becsülte meg annyira az elesett magyar népet, mint ő.

Programját adó címerébe a magyar sorsot és hivatást szimbolizáló magyar sást, a turult vette be, amint kereszttel csőrében repül a hármaskör országán. Jel-szava a remény lendülete volt, mert csak lélekből fakadó

reménységgel lehetett győzni az ő munkáját és állni a reformért vívott harcot. Prohászka megérhette még, ha nem is tragikus vonásoktól mentesen, fiatalora álmának beteljesülését, a magyarság keresztény megújódását, és az ő személyében és működésében a magyarság újra eljegyezte magát a kereszttel. Az ő katolikus magyarságában a nemzeti hivatás fenséges távlatai tárulnak fel és titkos erőforrások nyílnak meg számunkra. Prohászka címerében a végtelenből magyar tájakra szálló sasmadár szárnycsapásai mögött Isten Lelkének lebegését érezzük, mely hivatást támaszt egy hitben elhidegült, külsőségeknek élő, materialista szellemtől megfertőzött korban is őrizni a katolikus bensőséget és misztikai lelkiséget és a régi hitnek világmegváltó erejéről bizonytságot tenni. Az állandó lelki megújulás és frissesség szelleme ihlette őt s a Reform Lelke vezetője a katolikus magyar sorsnak, melynek örök jelszava: Dum spiro, spero!

ÚJ EURÓPA ÉS AZ EGYHÁZ

Coudenhove-Calergi gróf 1923-ban megjelent „Pan-Europa” című munkáját Európa ifjúságának ajánlotta, hiszen nyilvánvaló volt, hogy az új Európát új nemzedék, elsősorban az ifjúság tudja csak megteremteni. Azóta felnőtt egy új nemzedék, és még égetőbben időszerűvé lett az új európai rend kérdése. Az új világ kialakulása Európa földjén folyik le és a mostani válság elsősorban az európai ember életének sorsát fogja eldönteni. A szociális és nemzeti érzés, a fiatal nemzedék tevékenységének hajtóerői irányítják az új európai fejlődés menetét is, igazi megoldást a válságfolyamatban azonban csak akkor remélhetünk, ha az új eszmék és örök igazság éltető kapcsolatát itt is megteremtjük.

Már az előző világháború során az események mélyére látók meggyőződtek arról, hogy Európa csak súlyos megpróbáltatások és benső válságok árán kerülhet ki a nagy önmérsztő harcból. A válságok bekövetkeztével, a háborút követő esztendőkből pedig az emberi szellem legkiválóbb képviselői tartottak tanácsot Európa nemzeteinek betegségánál. A betegség tüneteit mindenki látta és közelről tapasztalhatta, a krízis egyetemességére

pedig semmi sem jellemzőbb, mint hogy az okokat keresve mindenegyes szakember a saját területén találhatta meg a bomlás csíráit. A bűnös ember lelkiismeretfurdalása volt ez az önvizsgálat, és ez az önemésztő lélek kutatás okozta, hogy Európa elvesztette saját jövőjébe vetett reményét. Az újonnan kitört háború ilyen lelki állapotban találta Európa népeit: mindenki fokozottabban érezte, hogy a küzdelem sorsdöntő lesz nemcsak egy-két évtizedre, hanem több nemzedék életére. Mintha egy nagy válságfolyamatnak utolsó fejezetéhez érkeztünk volna el, amelyben gigantiikus erővel csapnak össze az erők és nyomukban pusztulás jár vagy új világ születik.

Minden harc végső értelmét abban látták a küzdő felek, hogy a vérből és szenvedésből egy új, szebb világ fog megszületni. S bár mindenki érzi a jelen megpróbáltatásainak válságos perceit, ebből a krízisből is egy új Európa megszületését és nem az általános halál pusztulását reméli. Új rendről beszél mindenki, amelynek megteremtésére politikai és gazdasági tervek látnak napvilágot. Sohasem látott és előre ki nem szabható hatalmas munka lesz Európát gazdaságilag és politikailag újjászervezni, de ennek a folyamatnak az útját maga az élet fogja megmutatni, függetlenül az előzetes elgondolástól. A szellem embere előtt Európa válságának legmélyebb tünete az, hogy az a közös szellem, amely Ázsiának ebből az északnyugati nyúlványából közös lelket és sorsot hordozó Európát alkotott, veszett el. Nélküle nem is lehet Európáról beszélni, ezért olyan fontos a kérdés, hogy milyen lesz az új Európa szelleme.

Az új európai rend kérdése nem politikai síkon, hanem lelki téren érinti az Egyházat. Amint XII. Pius pápának 1940 karácsonyán mondott beszéde világosan leszögezte: az egyéneket és a nemzeteket egyaránt kötelező isteni törvény annyira általános, hogy tág teret és szabadságot enged a legkülönbözőbb politikai formáknak. Az Egyházat, mint a hit és erkölcs őrét, csak az érinti, hogy nevelő és vallásos hatásával minden néphez kivétel nélkül eljuttathassa a keresztény tanítás értékeit és így segítsen minden népet abban, hogy a keresztény elvek alapján, emberekhez méltó, szellemileg emelkedett, az igazi jólét forrását jelentő emberi közösség jöjjön létre. Európa nem politikai eszme elsősorban, hanem szellemi valóság. Földrészünk térképe számtalanszor megváltozott, de a közös szellemi múlt összekötő kapcsa által mindig megmaradt Európának. A katolicizmusnak nemcsak történelmi multjával volt nagy része ennek a szellemi örökségnek a kialakításában és továbbadásában, hanem az európai szellemi kultúra jelentette az Egyház számára részben azt az utat is, amelyen az európai ember lelkéhez közeledhetett. Ha ez a szellem eltűnne, akkor az Egyháznak új eszközöket kellene keresnie, hogy ezek segítségével az emberek lelkéhez az utat megteremthesse és így őket a keresztény hit igazságaira elvezesse.

A nyugati ember számára Európa fogalma közös történelmi multat, egységes szellemet, lelki élményt jelent. Alapját a római birodalom politikai hatalma és szervező ereje teremtette meg. A római szellem alkotásainak egyik legmaradandóbb eredménye a meghódított népeknek

megszervezése és olyan magasabb szellemi kultúrával való átítatása volt, hogy valóban közös hazává alakította át a meghódított területeket. Cl. Rutilius Numatianus gall költő verssora foglalja össze legtalálébban Róma hatását: *Fecisti patriam diversis gentibus unam, Urbem fecisti, quod prius orbis erat*. A betörő barbár népeket is megejtette Róma varázsa: a hódítók rómaiakká váltak, s elfogadva a római birodalom rendjét, szervezetének hosszú ideig ők voltak fenntartó oszlopai.

Az Egyház évszázadokon át ebben az európai rendben élt, és a szentatyáknál emelkedett hangú sorokat találhatunk Rómának nemcsak földi, hanem természetfeletti, keresztény hivatásáról. Nemcsak az európai kultúra kereteinek megteremtésében volt tehát alapvető fontosságú a római birodalom politikai és kulturális szervező munkája, hanem az isteni Gondviselés terve szerint a fiatal kereszténység a római birodalomban találta meg azokat az alapokat, természetes feltételeket, amelyekre elterjedése céljából szüksége volt. A birodalom által megteremtett béke és rend, a Pax Romana foglalta össze az akkori civilizált világ jólétének és politikai rendjének az eszméjét. Róma békéjében született meg Európa szellemi egysége, s az Egyház ebben látta Krisztus békéjének a típusát, amint a karácsonyi martírológium szerint Krisztus „*toto orbe terrarum in pace composito*” jött a földre. A római béke és rend a népvándorlás viharaiiban elveszett, de emléke a háborútól zaklatott népekben állandóan élt. A birodalom népeiből valójában akkor lett Európa, mikor Róma letűnt a történelem színpadáról, de Róma rendjének és békéjének

eszméje kötötte össze lélekben és mentette meg az anarchiától Európának az államalkotás útjára lépő népeit.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy éppen az Egyház volt egyik közvetítője és megőrzője ennek az eszmének. A római birodalom keresztény fiai a legnagyobb katasztrófák idején sem szűntek meg hinni a birodalom halhatatlanságában, szellemi műveltségük főlényében. Az volt a meggyőződésük, hogy míg az Egyház él, addig ezek a földi értékek sem pusztulhatnak el. Ahogy mi többé-kevésbé úgy érezzük, hogy a megtérő pogányok a kereszténység felvételével részeseivé lesznek az európai kultúrának, ugyanígy írta nolai Paulinus, hogy a barbárok római szívvel dicsőítik Krisztust, vagyis mikor keresztényekké válnak, egyben rómaiakká is lesznek.

Európa megszületése történelmünk legzivatárosabb és legsötétebb századaira esik. Hősöket kívánt ez a kor, akik a legnagyobb katasztrófák, összeomlás idején sem csüggedtek el, hanem harcos munkában megteremtették a közös szellemű Európát. Egyik legérdekesebb jelensége szellemtörténetünknek, hogy nem földrészünk népeiből született meg Európa, hanem Európa szellemi egysége adott létet az európai nemzeteknek. Az egyes nemzeti kultúrákban kimutathatóan több a közös európai vonás, mint a sajátos egyéni, nemzeti jelleg. A közös kultúra hozta öntudatra és fejlesztette ki az egyes népek nemzeti kultúráját, és azok a népek, amelyek nem tudtak bekapcsolódni ebbe a szellemiségbe, vagy egészen elvesztek a történelem számára, vagy a kulturális lét

alacsonyabb fokán maradtak. Egészen sajátos kovászt jelentett ez a közös hagyomány és világszemlélet. A nélkül, hogy szürke egyformasággá alakította volna át vagy elnyomta volna az egyes nemzetek lelkét, szellemi hatásával megtermékenyítette és értékes változatokkal gazdagította. Szellemisségének tartalma olyan magas és egyetemes valóság, hogy nem nyomja el a népi kultúrákat, sőt kifejlődésüket elősegíti. Európa ezért sajátosan a leánykultúrák földje, és ha ennek a közös szellemnek a bölcsőjét keressük, akkor a görög-latin kultúra területén találhatjuk meg. Földrajzi határainak vonalát ott húzhatjuk meg, ahol a római birodalom határai vonultak, illetőleg ahová ennek a területnek kultúrártékeit a római katolikus Egyház eljuttatta.

Az ókori latin-görög civilizáció alapján a középkor teremtette meg Nyugat szellemi egységét, mikor egy iskolába járt és egységes nevelésben részesült egész Európa. Addig Európa csak földrajzi fogalom lehetett, szétszakított és egymás ellen küzdő néptörzsekkel. Mióta ez az egységet kialakító szellem tűnőben van, azóta ébredtek rá elsősorban Európa fiai, — nem is a többi földrészek gyermekei — arra, hogy az európai kultúra válságba került. A megalkotandó új rendnek, ha Európa lelki válságát is meg akarja oldani, ezt a szellemi egységet kell majd visszahoznia.

Európa egysége nemcsak történelmi adottság, hanem a jelenben is ható erő. Nyilvánvaló abból, hogy minden olyan esemény, amely változtatott a fennálló renden, átalakulást idézett elő valamennyi nemzet életében.

Különösen az utolsó száz évben alig volt esemény, forradalom vagy háború, amelynek örvénye magával nem sodort volna közelállókát és hullámverése el nem jutott volna távoli népekhez. A többi földrészekhez viszonyítva észlelhető nagy nemzeti változatosság mellett is Európán belül csaknem minden mozgalom a népek közös ügye volt. Európa történetét alakító eszmék mindig az egész kontinensen hatottak és mindegyiknek akadt a különböző nemzetek között egy képviselője. Minden egyes népnek sajátos történelmi feladata volt, hogy egy új eszmét hozzon magával és először saját nemzeti életében valósítsa meg, majd a többi között is terjessze. A nemzetek életét alakító gondolatok ezért sohasem álltak meg egy ország határánál, hanem mind azzal az igénnyel léptek fel, hogy egész Európát a maguk gondolatvilágához alakítsák.

A közös szellemnek ez a történelmi kialakulása magyarázza meg az európai lélek sajátos benső feszültségének egyik jellemző vonását: az egyetemesség keresését a tagoltságban. Ha évszámot keresünk, akkor talán 800 karácsonyára, Nagy Károly császárrá koronázása napjára tehetjük Európa megszületését. Birodalma azonban rövid idő alatt felbomlott az európai történelmet hordozó három nagy népre, és azóta ez a népi különbség volt az európai történelem egyik fő mozgató ereje. Mindig akadt azonban nemzet, amely akár hatalmi túlsúlyra támaszkodva, akár szellemi elsőbbség jogcímén vezetést igényelve, kísérletet tett Európa összefogására egy birodalmi gondolat keretében.

Mintha Európának létet adó Róma szelleme, a Pax Romana gondolata kísértene ezekben a törekvésekben, miközben Európa benső erőit harc és összetűzés fogyasztja. Az európai rend megteremtésének vezetőgondolata mindig olyan békés együttélés megteremtésének keresése volt, amely számot vet a népi különbségekkel, történelmi hagyományokkal és földrajzi adottságokkal.

Európa újjárendezésének gondolata nem új és már eddig is többször került megvalósításra. A gyakorlati politikában a westfáliai béke óta a hatalmi egyensúly megőrzése képezte az európai rend alapvető eszméjét. Mikor azonban egy hatalmi csoport túlsúlyra tett szert és egyoldalúan a maga akaratát akarta keresztülvinni, a hatalmi önkény leleplezésére egy ideális eszmét állítottak oda az újjárendezés alapvető gondolatául. Ilyen európai újjárendezést jelentett a napoleoni háborúkat befejező bécsi kongresszuson létrejött S z e n t s z ö v e t s é g, mely a monarchikus dinasztiák legitimitásának elvén alapult. Rendje nem maradhatott fenn sokáig, mert ellentétben volt a népek akaratával és életük fejlődésével. Voltaire nemzedéke különben sem lehetett alkalmas a Szentszövetség szellemének megvalósítására, amely a szövetségi szerződésnek abban a nyilatkozatában jutott kifejezésre, hogy az uralkodók népeiket a Megváltó tanításának szellemében fogják kormányozni.

Az eszme és a valóság között nem kevésbé siralmas ellentét nyilvánult meg abban az európai rendezési kísérletben, amely szintén egyoldalú hatalmi túlsúly erejével a N é p s z ö v e t s é g keretében a népek önrendelkezési jogának tételén alapult. Száz esztendő alatt

éppen az ellenkező végletet fogadta el a népek közvéleménye, de mint egyoldalúan keresztültűt szélsőség, ez az eszme is megbukott. Rövid idő múlva maga a Népszövetség tagadta meg, hogy a népek önrendelkezési joga a nemzetközi jog tétele lenne. (1921 június 27-én hozott tanácsi határozat az Aaland-szigetek birtoklásának vitájában.)

Az alakulóban lévő új európai rendnek teljes eszmei tartalmát még nem ismerjük és csak egyes általános gondolatok olvashatók ki a rohanó eseményekből. Hogyan áll szemben az Egyház ezekkel a törekvésekkel és Rómának milyen szava van a kialakuló új rendhez? Úgy látjuk, hogy azt az eszmét akarják a nemzetek egymásközi viszonyában is érvényre juttatni, amiért a mai nemzedék a legtöbbet küzdött, s ez kétségtelenül a szociális igazságosság gondolata. A küzdők ezért adják oda életüket, s áldozatuknak az az értelme, — amint XII. Pius pápa a háború hősi halottaiért 1940 november 24-én tartott ünnepélyes szentmise alkalmából mondott beszédében is kívánta — hogy térjen vissza az igazságosságra alapozott méltányosabb rend, amely minden népnek nyugalmat, szabadságot, biztonságot és a föld javaiból annyi részt juttat, amely lehetővé teszi a Teremtő szavának megvalósítását: Növekedjétek és sokasodjatok és töltsétek be a földet! Az a törekvés nyilvánul meg, hogy azokat a kívánalmakat és igényeket, amelyeket az egyén és közösség viszonyából, a szociális igazságosság követeléseként hangoztatnak, átvigyük a nemzetközi életbe a népek egymásközi viszonyának igazságos sza-

bályozására. A keresztény természetjogi tanításnak egyik régi, alapvető tétele jut szóhoz ebben a kívánságban. A természetjoghoz ragaszkodó keresztény gondolkodók változatlanul tanították, hogy a közösségi élet alapvető erénye az igazságosság és legfőbb értéke a közjó. Az új szociális rend nem jelentheti pusztán az igények kielégítését, hanem a feladatok vállalását is, amint a keresztény társadalomtudomány állandóan azt vallotta, hogy a közérdek megelőzi az egyéni érdeket. Az egyéni tevékenységet a közjó érdekeinek alárendeli, de megmutatja, hogy az egyén a közjó szolgálatában találhatja meg legfőbb érdekét és biztos boldogulását. A természetjog és szociális igazságosság ezen tételeinek kell érvényesülnie a nemzetközi életben is, amelynek legfőbb közös java a rendezett béke.

Mai legnagyobb aktuális szellemi feladat a kialakuló nemzetközi rend eszmei tartalmának és természetjogi alapjának a kidolgozása. Az új rend, ha tartós és igazi rend akar lenni, csak az igazságon alapulhat, és azt az igazságot, melyet a küzdő felek szenvedélyei el nem homályosítottak és egyoldalú önkény meg nem hamisít, keresi az Egyház. Amint XIII. Leó és XI. Pius enciklikái tartalmazzák a keresztény szociális reform alapvető tételeit és amint Róma a szociális igazságosság hirdetésével mindenki mást megelőzött, ugyanígy az új nemzetközi rend alapvető igazságainak kidolgozásában és keresztény tartalommal való kitöltésében áli a Szentszék magasztos hivatása a most folyó válságos időkben. Trónralépő enciklikájában XII. Pius pápa a bajok gyökerét abban

állapítja meg, „hogy tagadásba vették és elutasítják azt az általánosan kötelező erkölcsi törvényt, amely az egyesek, a közösségek és az államok kölcsönös viszonyaiban annyira szükséges”. Az erkölcs alapjainak tagadásához pedig úgy jutottak el, hogy eltávolodtak Krisztus tanításától, amelynek őrzője és tanítója Péter széke. „Azelőtt ez a tan adta meg Európának a szellemi egységet, és Európa megnevelve és megnemesedve a kereszttől olyan fellendülést nyert, hogy más népek és a többi földrészek tanítója lehetett.. Az is biztos, hogy amikor Európa népei a keresztény intézményektől és parancsoktól teremtett testvéri szövetségben éltek, nem hiányoztak a széthúzások, a felforgatások, a pusztító háborúk, de soha talán máskor nem voltak az emberek lélekben úgy megtörve és elcsüggedve, mint a jelenben, amikor keserű fájdalommal látják, mennyire nehéz orvoslást találni bajaikra. Míg ellenkezőleg a közelmúlt időkben az értelem előtt ismert és tudott dolog volt, mi tiltott, mi nem, mi szabad, mi nem szabad, és ez a feszültségeket, az ellentéteket megkönnyítette, a feltámadt vágyakat korlátozta és így utat nyitott az ellentétek tisztességes megoldására. De a mai időkben nemcsak a fékezhetetlen becsvágy heves felindulásaiból származnak az ellentétek, hanem inkább a benső lelkiismereti zavarból, lelki krízisekből, amelyek felforgatják a magán és nyilvános erkölcsiségné és tisztességné egészséges elveit.” (Summi Pontificatus.)

Nyilvánvaló, hogy világosan kell látni az új Európának azokat az eszméit, amelyek megvalósítása nyomán létrejöhet az igazságon alapuló békés rend. XII. Pius

pápa nyilatkozatai éppen azokat az irányelveket közlik, amelyek a keresztény természetjog, a nemzetközi jog egyedüli biztos alapján, ennek az újrendezésnek irányító eszméi lehetnek. 1939 karácsonyán mondott beszédének gondolatait úgy is tekinthetjük, mint Európa elmúlt korszakának bírálását. Alapvető pontja, hogy minden népnek biztosítani kell a függetlenséghez és az élethez való jogot, mert egy nemzet élni akarása sohasem vonhatja maga után egy másik nemzet halálos ítéletét. Nyomatékosan hangsúlyozza, hogy nemzetközi intézmények alapításánál és újjaalakításánál figyelembe kell venni a régi kezdeményezések tapasztalatait — itt elsősorban a Népszövetségre gondolhatunk — és különös figyelemmel kell lennünk a nemzetek és nemzetiségek szükségleteire és jogos kívánságaira. Békés úton kell megkísérelni tehát a jogos igények kielégítését, a szerződések igazságos, bölcs és egyetértő revíziója által.

1940 karácsonyán a bíborosi kollégiumhoz intézett és nagy visszhangot keltett beszédében a pápa azokat az alapokat jelölte meg, amelyeken az új Európa felépülhet. Elvei valójában Európa életének szellemi kereteit jelölik meg. A különböző nemzeti törekvéseknek igazságos, békés elhatárolását és egy nagyobb rendbe történő beillesztését kívánja. A pápa szerint az új Európa, amelynek korszaka előtt állunk, csak akkor lesz jobb, fejlettebb, egészségesebb, ha ezek az előfeltételek megvalósulnak. Az akadályokat pedig, amelyek ez elé tornyosulnak, el kell távolítani, ez ma a legnagyobb feladat. Elsősorban le kell győzni a népeket elválasztó

gyűlölséget, és a pápa itt arról a propagandahadjáratról emlékezik meg, amelynek az a célja, hogy az igazság megcsúfolásával egyes népeket minél gyűlöletesebb színben tüntessen fel. Le kell győzni a bizalmatlanságot, a nemzetközi megegyezések értékében megrendült hitet. A pápa fájdalommal említette valamennyi megnyilatkozásában, hogy a népek között felmerült problémák nem voltak megoldhatatlanok, hanem egyedül a bizalmatlanság vágta el az útját a békés megegyezésnek. Európa népeit csak a kölcsönös bizalom hozhatja ismét össze, és különösen a kis nemzetek számára életbevágóan fontos a pápa további kívánsága, hogy le kell győzni azt a gyászos elvet, amely szerint a hasznosság az alapja az igazságnak és az erőszak teremti a jogot. Természetesen a pápa sem felejtí el, hogy a békés együttműködésnek és megértésnek nemcsak szellemi, hanem gazdasági előfeltételei is vannak. Ezért kívánja a világ-gazdaság terén mutatkozó kiáltó ellentétek megszüntetését és a hideg egoizmus szellemének legyőzését.

XII. Pius kijelentései az európai szellem igazi megnyilatkozásai, és az új Európa — ha fenn akar maradni — csak ezeken a régi alapokon épülhet fel. A szellem nem állhat ellentétben a népek életében sem a természet jogával. A természetes jogok követelése egyben a természetjog elismerésére is kényszerít. A nemzetek életjogának követelése arról tesz bizonyosságot, hogy nem múltó jogi keretek szabályozzák a nemzetek életét, hanem az örökké visszatérő természetjog, melynek rendező szerepe a népek életében is vitathatatlan

és a nemzetközi intézmények korrekcióját is időről-időre előírja. Természetes alapfeltétel ennek megvalósulásához, hogy az új világ igazi, megegyezésen alapuló békéből szülessék meg. A pápa égető gondolata — a jelen sebeinek egyhítése mellett — a jövő, mikor le kell rombolni a gyűlölet elválasztó falait és nemcsak gazdaságilag, hanem lelkileg is fel kell építeni az új világot. „Fordítsuk tekintetünket — írja XII. Pius — a jövő felé, amely a világ hatalmasainak ígérete szerint — a jelen véres ellenségeskedések megszűntével — az igazság és jólét alapjain újjárendeződik. Ez a jövő valóban más és jobb is lesz? E háború végén a békeszerződéseket az igazság és mindenki iránt való egyenlőség fogja sugallni, az a szellem, amely szabaddá tesz és megbékít, vagy a régi és az új tévedések siralmas megismétlése következik ismét? A tapasztalat azt mutatja, hogy határozott változást kizárólag a háborús összetűzésekből és azok végső befejezésétől remélni — hiábavaló gondolat. A győzelem órája annak, aki magához ragadja, diadalt jelent, de egyszersmind a kísértés órája, amelyben az igazság angyala küzd az erőszak ördögével. A győző szíve könnyen megkeményedik, a mérséklet és a messzebbre tekintő bölcsesség gyengeségnek és a lélek erőtlenségének tűnik fel előtte. Azonkívül a nép lelkének felkorbácsolása, amelyet annyi áldozat és sok eltúrt szenvedés eredményezett, gyakran azok szemeit is elhomályosítja, akik az elkövetkezendő dolgokért felelősek, ezek gyakran bedugják füleiket az emberiség és az egyenlőség figyelmeztető szavára, amelyet elhallgat az a kiáltás: „vae victis“, jaj a legyőzötteknek! Ezért

az ilyen körülmények között született határozatok, békeszerződések, az elintézendő ügyek megítélése igazságtalanság az igazságosság köpönyege alatt. Nem a külső eszközök, nem a kard hozza meg az államok üdvösségét és békéjét, az csak a béke feltételeit teremtheti meg. Az erőknek és erényeknek, amelyek a föld arculatát megújíthatják, belülről, a lélekből kell származniok." (Summi Pontificatus.)

XII. Pius gondolatai rávilágítanak Európa igazi eszméjére, ami egyben magas eszményt is jelent. A legnagyobb gondolatokat sohasem tudtuk teljesen megvalósítani az életben, de a válságok óráiban és az útkeresés lázában, csalódásaink között keressük annál fáradhatatlanabban az igazságot. Lehet bár a politika, gazdaság vagy technika az emberiség jövő sorsának eldöntője, úgy látszik, a szellemiség nem irányítója többé a mai nyugati ember életének. Az élethez való lelki beállítottságot veszítette el, a föld ura akart lenni és rabszolgájává vált. „Ez a probléma: Európa morál nélkül maradt” — amint Ortega y Gasset a tömegek lázadásáról írt könyvének befejezésében mondja. Vissza kell adni neki az elvesztett lelket, azért az európai gondolat legigazibb képviselője az Egyház, mert az európai nemzetek és a távoli földek lakói is azt kapják tőle, ami a legszebb és legigazibb európaiság.

Az új utak keresésében biztos, hogy a nagy világégés után Európa nemzetei jobban fogják érezni az együttműködés szükségességét, mint valaha. Pá ne u-

rópa gondolata azonban elhamarkodott kísérlet volt egy nagy eszme megvalósítására. Coudenhove a nap-kereszt, a humanitás és ész jegyében akarta egyesíteni a mozgalom embereit. A kereszténységről azt vallotta, hogy el fog tűnni a jövőben és csak az öröksége, a szeretet fog tovább élni Európa lelkében. De így az ő Európája csak roncs lenne, hiányozna belőle a Nyugatot igazán összetartó erő és szellemi kapocs, a kereszténység. Különbözik pedig a történelem tanúsága azt mutatja, hogy az időnek kell megérlelnie minden új gondolatot és a nemzeteknek is előbb kell megtisztulniok a szenvedések tüzeiben, ha közösségben akarnak élni.

Az sem kétséges, hogy az amerikai lélek, a technika sem tudja meggyógyítani a beteg Európát. A mélyenlátók ezt érzik és közülük sokan Nyugat helyett Keletre néznek, onnan várják Európa újjászületését. Walter Schubart értékes és mély gondolatokban gazdag könyve: *Europa und die Seele des Ostens* (Luzern, 1938.) találóan vázolja az európai lélek válságának tüneteit. Megállapítja, hogy Nyugat adta az embernek a technika, államszervezés, közlekedés legmagasabb formáit, de elrabolta lelkét. Schubart úgy látja, hogy a történelem súlypontja most Keletre vándorol, a szlávoké a jövő, és az orosz szellemtől várja, hogy visszaadja Európának az elveszített lelkét, és így válság meg. Hiába tekint azonban Kelet felé, mert ami értéket ott felfedezni vél, azt is csak Európa keresztény múltjából, a gótikus ember alakjából olvasta ki és vetíti a bizonytalan jövőbe.

Mi valljuk, hogy Európa kultúráját nem válthatja fel

más szellemiség, mert a nyugati ember csak azért hódította meg a földet, mert mindenütt az övénél gyengébb, ellenállásra képtelen kultúrákat talált. Ha ez a szellem elfáradt és öregedőben van, akkor megújulást csak eredetének forrásaiból meríthet. Utána kell néznünk, hogy hol vannak még az európai népeknek titkos erő-tartalékaik, amelyek megújulásra várhatnak. A népi erőket láthatjuk itt, amelyeket azonban egy magasabb lelki síkra kell felemelni, és ebben a munkában vár még hatalmas feladat Egyházunkra. Ma még mélyben szunynyadó népi erőket és értékeket a szellemnek kell felébresztenie, és ennek az ébredésnek a félhomályában állunk mi.

Az új világ hajnalának szürkületében Európa szellemének kincseit a keresztény Róma őrzi. Amennyire a nyugati ember től függ, ő fogja kimondani a döntő szót az újvilággal történő szellemi kiegyenlítődésben. Neki kell megalkotnia azt a szintézist, amelyben Európának évszázados lelki értékei az új idők által felvetett eszméktől megtermékenyítve kialakítják az új világ igazi szellemiségét. A jövő útja csak az lehet, hogy Róma lesz ismét a népek vezetője, mert ő őrzi a múlt értékeit. Senki sem keresheti máshol az európai szellem örökségét és újjáteremtő erőit. Az Egyházban található meg az a szellemi egység és szabadság, ami Európát jelentette, ezért távol áll tőle a kísértés, hogy lebecsülje ezt a kincset és elrabolja azoktól, akik rábízták magukat, hiszen ő vívta minden korban a legnagyobb küzdelmet a szellem szabadságáért.

Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy új Európa mellett új Amerika és új Ázsia is kialakulóban van. A jövő nemcsak belső problémák megoldását kívánja Európától, hanem a többi világrészhez való viszonyunk is súlyos kérdés lesz. Ismét Róma szerepét látjuk kiemelkedni, mint akinek az a hivatása, hogy Krisztus szellemében lelki kapcsolatot teremtsen a világrészek között. XII. Pius gondja erre is kiterjed és trónralépő enciklikájában az egész világgal tudatja, hogy 1939-ben, Krisztus Király ünnepén, a föld különböző népeit képviselő 12 bennszülött papot szentelt püspökké az Apostolfejedelmek sírjánál. Megrendítő szimbolikus jelentőséget lehet tulajdonítani ennek az eseménynek, hiszen XII. Pius eljárása sokban hasonlít Nagy Szent Gergely pápa jövőbelátó intézkedéseéhez. A nagy pápa, aki méltán nevezhető az utolsó rómainak, fájo szívvel látta, mint süllyednek el a népvándorlás árjában a régi birodalom roncsai, és ezért megértjük, ha lelkét megéjtette a világ közeli végének gondolata. Mégis rendíthetetlen hittel és páratlan tetterővel küldte szét misszionáriusait a barbár népekhez és így vezette át az Egyház hajóját az új világba. Csak a lelkek üdvének biztosításán fáradozott és mégis ő volt egyik megalapozója Európa kultúrájának. XII. Pius szerepe is ehhez hasonlít. Ha ma egyesek azt várják Rómától, hogy a karitatív munka mellett politikailag is tevékenyen nyúljon be az események irányításába, azok elfelejtik, hogy olyasmit kívánnak a pápától, amihez nincs isteni küldetése és emberi ereje, hiszen fegyveres erővel rendelkező nagyhatalmak sem tudták megakadályozni a háború kitörését. De amit a

pápa tesz, az a legnagyobb szolgálat Európa jövőjének és kultúrájának: őrzi a szellemet, frissen tartja az újjáépítő erőket. Nem csoda, ha ma nemcsak Európa bukásának, hanem az egész világ közeli végének hangulata üli meg a lelkeket. (K. Thieme: *Am Ziel der Zeiten?* Salzburg, 1939.) Az emberek nehezen tudják elgondolni, hogy az európai élet megszokott formáinak megváltozásával miként alakulhat a világ sora. Mi azonban rendületlenül bízunk abban, hogy nem vesztet el ennyi szellemi érték a multból, még ha egy új renaissance talán távoli földrészeken ébreszti is fel Európa lelkét. Amint ez a hangulat párhuzamba állítható az ókor végének fáradt lemondásával, egyben a mai helyzetre vonatkoztatva is lehet idézni Dawson szavait, amint találóan és mély történelmi meglátással írja: „Az általános hanyatlásnak és pusztulásnak ebben a korszakában fektették le az új Európa alapjait azok az emberek, akik, mint Szent Gergely, nem egy új társadalmi rendet akartak életbe segíteni, hanem az emberiséget akarták megmenteni a végsőket vonagló világban. A pápaságot az tette az európai civilizáció általános pusztulása közepette az életet igénylő lelkek bizodal-mává, hogy közömbösséget tanúsított törekvéseinek világi esélyei iránt. III. János pápa ezeket a szavakat vésette a Szent Apostolok templomára: „Hitvány korban is fennkölten, a pápa nem hagyja eltemettetni magát az összeomló világ romjai alá.” (Európa születése, 206. o.)

Ez a tanulság az örök Róma szellemének és az új Európának szembeállításából. Róma nem egy korszaknak, hanem az örökkévalóságnak dolgozik és nem a kor-

szellem, hanem a változatlan igazság élteti. Ma ez az örök eszme Európa egyik legnagyobb értéke és szebb jövőjének záloga. Az időfelettségnek ez a gondolata kapja meg a Rómát járó zarándok lelkét, ha megáll este a Szent Péter-téren, Bernini oszlopsora alatt és onnan nézi a hatalmas bazilikának az éjtszaka sötétjében is mélyen kék olasz égre rajzolódó árnyképét. A nagy vaslámpák gömbfényein kívül, a Vatikán felől csak egy ablak világít: a pápa dolgozószobájának fénye. Az esti csendben pedig csak a tér kútjainak zúgása hallatszik: a bazilika árnyában állandóan zúgó kút mintha csak az állandóság és az örökké változó emberi történelem találkozásának jelképe lenne. S ebben a percben mindenki átérzi Mussolini szavainak igazságát, amint ezt az olasz képviselőházban 1921 június 21-én tartott beszédében mondotta: „Állítom itt, hogy Róma latin és császári hagyományait ma a katolicizmus képviseli. Ha — mint Mommsen 25 vagy 30 éve mondta — Rómában senki sem vonhatja ki magát egy örök gondolat hatása alól, én hiszem és vallom, hogy az egyetlen örök gondolat, amely ma Rómában él, az, amely a Vatikánból sugárzik szerteszét.”

Az örök európai gondolat fénye sugárzik a Vatikán éjjel is világító ablakából és ezért sokkal többen tekintenek ma is Péter széke felé hittel és bizalommal, mint amit az élet felszíne mutat. Vigyázó lélekkel néznek arra az ablakra, amely mögött Európa lelkiismerete virraszt, ajkukon a kérdéssel: Custos, quid de nocte? Így várja Európa új hajnalát a szellem embere, bárcsak minél előbb hallaná a választ: Itt a hajnal!

AZ EGYHÁZ ÉS A JÖVŐ

Az új világ alakulásának, az új Európa születésének hajnalán az ifjúság lelkébe tekintettünk és azokra a kérdésekre, melyek foglalkoztatják, feleletet keresve, utoljára feltehetjük a kérdést, hogy végeredményben milyennek látja ifjúságunk az Egyházat? Mit vár tőle? Milyen képet hord róla magában és hogyan tud megfelelni ennek a mi Egyházunk?

Kérdésünk a keresztény szellemtörténet egyik legérdekesebb fejezetébe, az Egyházzól alkotott képnek korok szerint való változásába világít be. A Krisztustól alapított Egyház változatlan lényege, isteni eredetű dogmatikus tartalma minden kor katolikus hívőjének lelkében egyformán élt, de ez a változatlan kép más keretben és más színekben jelent meg az egyes századok emberének felfogásában. Másként látta a katolikus Egyház lényegét és hivatását a katakombák sötétjében imádkozó hitvalló püspök, vagy az aréna porondján Egyházáért életét adó vértanú, mint a népvándorlás pogány törzseit keresztelni és letelepíteni induló apostol vagy világi hatalommal kormányzó feudális egyházfejedelem. Másként

izzott az Egyház képe Assisi Szent Ferenc lelkében, mint Kapisztrán Szent Jánoséban, és ismét más, a történelmi helyzet által előhívott árnyalatok fedezhetők fel egy Loyolai Szent Ignác, Páli Szent Vince, Borromei Szent Károly gondolatvilágában.

Hosszú századokon keresztül a katolikus hívek nagy többségének lelkében a történeti, látható, hierarchikus Egyháznak az az eszméje élt, amely a trienti zsinat határozatai nyomán megindult apologetikus irodalomban az újitók tévedéseivel szemben nyert szabatos meghatározást. A hitviták idején és a felvilágosodás laicizáló törekvéseivel szemben ezt a képet kellett élesen megrajzolni és a lelkekben elmélyíteni. Ma az idők változásával mintha ennek a képnek vonásai elhalványulnának, és bár a mai nemzedék sem akarja tagadni az Egyház látható voltát, hierarchikus szervezettségét, mégis lelkükben egy más egyházkép vonásai tűnnek elő. A lelkek világában mindenütt végbemenő változás kétségtelenül kihat a vallásos világszemléletre, és ennek az új egyházképnek pozitív kifejtése tárja fel, hogy mint változott meg a mai nemzedék felfogása az Egyházzal.

Az egyházkép változására azért érdemes felfigyelnünk, mert az Egyházzal szemben támasztott ellenvetések és megnevezések nagyrészt annak a szem elől való tévesztésében gyökereznek, hogy a katolicizmus lényege nem a külső jogi szervezet, szertartások rendszere vagy a hierarchikus rend, hanem a hit közösségében kialakult egység, a megváltás művének folytatása, a misztikusan továbbélő Krisztus, aki minden században igénybeveszi azokat a kereteket és eszközöket, amelyek szükségesek

ahhoz, hogy kegyelme eljusson minden emberhez. Az Egyház Isten országa ezen a földön és bár a világban él, de nem e világból való. Az isteni és emberi elem egybefonódva él benne és a legtöbbet mindig az ártott neki, hogy összenőtt mulandóságra ítélt emberi intézményekkel, társadalmi keretekkel, földi képviselői közül pedig sokan viselték a keresztény jeleket és nevet a nélkül, hogy bensejükben Krisztus szelleme élt volna. A világtól kell elválni és megtisztulni az Egyháznak, hogy tisztán álljon lényege a mai, mindenben lényegyet kereső ember előtt. Az Egyház tiszta, szellemi képe kezd éledni a mai ifjúságban, s ennek elfogadása bizonyos értelemben a hit próbája, hogy a földi kereteken és külsőségeken át is meglássa mindenki az Egyház életében Krisztus istenemberi működését, Isten találkozását az emberrel, amint ez az Ige megtestesülése alkalmával történt és amint Krisztus az ő titokzatos testében ezt a működést az idők végezetéig folytatja.

Az emberi szellem megnyilvánulásának minden terén szükség van erre a találkozásra, mert csak ebben van megoldás mindarra a problémára, ami szellemi életünk egységét szétszaggatja. Az Egyház életében csodálatos módon, a megtestesülés titkából érthető magasabb egységben található egymásra minden és nyer megoldást sok olyan probléma, ami emberi szemmel megoldhatatlannak látszik. Az ifjúság készséggel hajlandó elismerni, hogy elvi síkon valóban minden nehézségre megoldást tud nyújtani a katolikus Egyház. Az Egyházzal és kereszténységgel szemben azonban a legnagyobb nehézséget azok a keresztények támasztják, akik állandó botrányára

élnek a nevükben hordott hitnek. A történelmi fejlődés során a kereszténység összenőtt sok emberi és társadalmi formával. Betegsége neki is az, ami a vele összenőtt kultúrának. Megfogyatkozott képviselőiben a szellem és űressé vált sok olyan életformája, aminek egykor élő hit adott tartalmat. Így beszélhettek egyesek a kereszténység csődjéről és hangozhatott el a vád, hogy idejét múlta, mert nem tudott segíteni a világon.

Hogy ez az ellenvetés egyáltalán elhangozhatott, az csak azt bizonyítja, hogy még ellenfelei is valami nagyot, többet várnak a kereszténységtől, mint bármely más világnézettől, mert valóban az Egyház nagyobb követelményekkel lép fel híveivel szemben, mint akárki más. Sőt azzal sem biztat, hogy parancsait könnyű megvalósítani, hanem beismeri, hogy felülmúlják az emberi erőket. Nincs is nagyobb feladat, mint állandóan megmaradni azon a szellemi és erkölcsi magaslaton, amit az ideális kereszténység jelent. A kereszténység állandó harcot jelent az alsóbb természet, az ösztönök ellen, aki tehát bírálja, vagy elért eredményeit becsmérli, annak elsősorban önmagával szemben kell nagyobb igényekkel fellépni, mert csak ez mentheti meg a képmutatástól, és azokat, akik szaván indulnak, a nagyobb bukástól.

Minden bírálattal szemben nyugodt öntudattal mutathatunk rá arra, hogy Krisztus sohasem tanította azt, ami miatt a kereszténységet felelősségre vonják. Az viszont igaz, hogy Krisztus tanítása a mai keresztények között sokat veszített régi lendületéből. Túlságosan könnyűvé, hétköznapivá és nyárspolgárivá vált. Sokan el-

felejtették, hogy a kereszténység végeredményben titok és kegyelem, ami meghalad minden földi számítást és éppen ezért hősiességet fakasztó erő. Amíg ez elevenen élt, addig nem is tévesztette el hatását a lelkekre, de maguk a keresztények hibásak abban, hogy elmulasztották számos kötelességüket és legszebb gondolataik megvalósítását másoknak engedték át.

Az eredeti, ősi kereszténység szellemét kell tehát feléleszteni, és mikor ezt kívánjuk, eszünkbe jut, hogy a mai világ képe is sokban hasonló az antik civilizáció haldoklásához. Bizonyos szempontból tekintve az Egyháznak ma nehezebb a helyzete, mert akkor fiatalos, friss lendülettel és erővel lépett fel egy beteg világban, ma azonban emberi intézményei össze vannak nőve ezzel a megítélésre váró világgal és emberi oldalát a dicsőséges múlt mellett, telve hibákkal és emberi gyarlóságokkal, 2000 éves örökség terheli.

Ahogy különbséget kell tennünk az Egyházban működő isteni és emberi elem között, ugyanúgy tudnunk kell, hogy nagy különbség van az Egyház és a keresztény világ között. Az Egyház az isteni ígéret, hogy a pokol kapui nem vesznek erőt rajta, de a keresztény kultúrvilágnak vagy egyes népeknek nem adatott ilyen isteni biztosíték. A keresztény Nyugat világa fölött is összecsaphatnak a történelem árjának hullámai, amint ez megtörtént más földek keresztény világával, vagy összeomolhat saját gyengeségének, benső hibáinak súlya alatt. Ha így nézzük a történelmi

fordulatokat, akkor megnyugtatóan felelhetünk arra, vajjon a kereszténység bölcsesége nem későn jött-e és nemcsak utólag tudjuk-e mindig megállapítani, hogy mint kellett volna tenni, mikor már minden késő. Világosan kell látnunk, hogy az egyik kultúrvilágnak a vége még nem jelenti az egész világ végét, és az a figyelmeztetés, ami az egyik kor fiának túl későn jött, még idejében vagy korán is szólhat egy következő generációnak. Mikor az Apostol szavát ismételve mondhatjuk, hogy „elmúlik ennek a világnak alakja” (I Kor. 7, 31.), megérezzük, hogy az idők változása egyben ítélet is a történelem felett. Minden sorsfordulat vagy csapás az isteni igazságosság ítélete a mulandóság felett, és ez az ítélet most a kereszténység elárulása ellen fordul. Nem érintheti azt, ami az Egyházban örök és isteni rendelkezés alapján a lényegét jelenti, de ítél a történelmi kereszténység felett, mert az Egyházban nemcsak az isteni jelent meg a történelemben, hanem az emberi elem is kinyilvánította magát. A keresztény világnak is kell ismételten találkoznia Istennel és a vele való találkozásban megtisztulnia. A történelem feletti ítélet is Isten szentségével való szembesítésben áll, hogy elemésszen mindent a kereszténynek mondott világunkban, ami öröknek, isteninek látszott, pedig múló, emberi volt. A bukott, rosszrahajló emberi akarat számára mindig erős volt a kísértés, hogy a maga akaratát azonosítsa, vagy tegye meg Isten akaratának és ami méltatlan emberi vonás volt magán, azt szentnek és sérthetetlennek tüntesse fel. Kitűnik ez a válságok során és így

tisztul az Egyház emberi arca és közelíti meg azt a szellemi képet, amelyet alapítója tűzött ki eléje.

A történelmi fordulatok ítélete a leplezetlen valóságok elé állítja az embert, és mikor annyi hamis oltár omlik össze, az ember a legfőbb szentélyhez, Istenhez, kerül közelebb. Így nyernek igen mély értelmet Foersternek a szavai, amelyekkel az egyházi tekintély és az emberi szabadságról írt könyvét befejezte: „Ha mint a földrengés rázza is meg az Egyházat ez a válság, mégis hívei szeme elé tárja, hogy közülük is hányan tartoznak a romlás világába azzal, hogy elárulták a kereszténységnek kényelmetlen és időszerűtlen tanait.” Utolsó zárómondatként pedig hozzáteszi: Credo in spiritum Sanctum!

Mi is vele mondjuk, hogy hiszem a történelmet formáló és indító Szentlelket! A kereszténység teljes csődjé egyben az emberi történelem csődjét jelentené, hogy nem találta meg magasabb értelmét. Az Egyház pedig még most is fennáll, mint állandó történelmi rejtély, és joggal veheti ajkára Gertrud le Fort himnuszát: „Miért gyalázol engem, világ, hogy oly nagy vagyok, mint menyeei Atyám? Lásd, körömben térdelnek a nemzetek és lelkemből törnek fel a pogányok sóhajai az Úrhoz. Templomaik titkos mélyén én voltam ott és bennem volt bölceik homályos igazsága. Én voltam a csillagos eget kutató magas tornyaik ormán, én álltam lélektől megszállott látnokaik mellett. Én voltam az idők kívánsága, én voltam az idők fényessége, bennem van az idők teljessége. Én vagyok a nagy közösség, én vagyok az örök egység. Én vagyok az utak útja: Rajtam vonul-

nak a századok az Istenhez!" A történelem valóban azt mutatja, hogy amint a századok elvonultak, az Egyház ölen mindig megfiatalodott az emberiség, mert a kereszténységgel valami titokzatos erő hatolt a testébe, olyan ellenszer, mely a pusztulástól romlatlanul és fiatalon őrzi meg. Mikor minden történelmi szükségszerűség szerint a régi civilizációnak el kellett volna pusztulnia, akkor is az Egyházban újjászületett. A kereszténység tehát sohasem akarja az embereket letűnt, régi formákhoz kötni, hanem állandóan a jövőbe tekint és fejlődni akar.

Az Egyház oldalán van a ragyogó múlt, de azért nem akar ebből élni, hanem a jövőt építi. Sohasem festett utópisztikus képeket és sohasem kecsegtette magát biztos békével, mert tudja, hogy sorsa állandó harc. A jövő titkának fátyolát nem lebbenthetjük fel, és hogy külső diadalok vagy elnyomás lesz-e az Egyház sorsa, nem tudjuk. Egy biztos, hogy minden körülmények között sértetlenül fogja őrizni Krisztustól reá bízott szent örökségét és ezért a végső győzelem csak az övé lehet. Már Julianus Apostata kísérlete, aki a keresztény elvekkel újjáformált pogánysággal akarta elfojtani a kereszténységet, bebizonyította, hogy Krisztus vallásának csak úgy lehet föléje kerülni, ha elfogadjuk. A legújabb szellemi áramlatok is azt mutatják, hogy értékes és tartós eredményeket csak a kereszténységtől eltulajdonított eszmékkel lehet elérni és így ők is akaratlanul a krisztusi gondolat elvi győzelmét igazolják. Ha pedig megtagadva a keresztény Nyugat múltját, újra

katakombákba küldenék Krisztus követőit, az Egyház oda is magával vinné Európa lelkét: oltárképül Raffael remekét állítaná, énekei egy Palestrina vagy Beethoven dallamaira csendülnének fel, szentélye követ egy Michelangelo vésője faragná ki és katakombája falának freskóit is egy Fra Angelico vagy Giotto ecsetje színezné ki. Ha az Egyháznak el kellene tűnni a föld színéről, akkor is Európa kultúrájának minden kincsét magával vinné, hogy megmentse egy következő kornak, és az új nemzedék, mely érték után kutatna, őt fogja ott megkeresni.

Az Egyházé a jövő, de az is biztos, hogy a kereszténység történelmi útján új szakaszhoz érkezett és erről beszélnek az új egyházkép vonásai. Az ifjúság érzi a legjobban, hogy ebben az időben lehetetlen lesz a hitet csak külsőleg megvallani és pusztán a szertartásos jámborságra szorítkozni. Valahogy minden szentélyünket újra kell építeni lélekből, kegyelemből, mert e nélkül csak holt kövek, történelmi emlékek maradnak. Az egész életben kell megvalósítani a kereszténységet és a keresztények élete nem lehet többé akadály vagy botránykő a jóindulatúak előtt. Ha pedig bekövetkeznék a nagy aposztáziák és megrendülések kora, akkor is utána tisztán fog megmutatkozni az Egyház arca és a szellemek szétválásának órájában ki fog tűnni, hogy melyik oldalon áll Krisztus vallása és miért küzd. Be fog bizonyosodni, hogy ismét csak az Egyház egyedüli menedéke az emberiségnek, ő küzd a teljes emberért, annak minden értékéért.

Mindenki a szebb jövőért harco! és elsősorban az

ifjúság. Reformtörekvése és alkotási vágya azonban nem egyszer hamis utakra téved és kísérletei tragikusan szomorú véget érnek. Megrázó erejű példa erre Komsomolsk város alapításának története, amelyről egy orosz írónőnek a regénye számol be (Ketlinskaja Vera: Hősieség.). A könyv leírja, hogy Szibéria határán, az Amurfolyó mellé, 1932 márciusában érkezett meg az orosz kommunista ifjúsági szervezetnek egyik csapata, akik fiatalos lelkesedéssel önként vállalkoztak arra, hogy az ötéves terv keretében felépítsék az ifjúság városát. Rengeteg áldozat, nélkülözés és mindennapos veszteségek között, éhenhalással küzdve építették meg az első barakkokat. A város megszületett, de nem az a csodaváros, amilyennek először megálmodták. Ma sem egyéb, mint egy sereg fabódének halmaza, ahol emlékül megőrizték azt a földbevájt, lyukakból épült telepet is, amelyben az első úttörők meghúzódtak. Sajnos, ez a szomorú történet ismétlődik meg számtalan formában, és az ember, de különösképpen az ifjúság állandóan hajlik utópiák tervezésére a nélkül, hogy számotvetne a valósággal és saját erőivel. Sőt maguk a tervezők is rájöhetnek Chesterton tapasztalatára, amint ő őszintén bevallja: „Én megpróbáltam eredeti lenni, de rájöttem, hogy csupán gyöngébb kópiaja vagyok a civilizált vallás fennálló hagyományainak. Összeraktam magamnak a saját eretnkségemet, s midőn az utolsó ecsetvonásokat tettem rá, fedeztem fel, hogy az nem más, mint a régi hit... Minduntalan kirohantam építészeti dolgozószobámból új torony tervével s csak akkor hökkentem meg, midőn ott állt a torony napfényben ragyogva, tündökölve, ezer-

évesen. Számomra félig régi, félig modern értelemben Isten adta meg a választ az imára: „Előzd meg, Uram, minden cselekvésünket”. (Orthodoxy.)

Minden utópiát túlszárnyaló és mégis való ideális kép lebeg állandóan előttünk és nem hagy nyugtot senkinek, akiben világos lett a katolikus Egyház szépségének az eszméje, amelynek éltető lelke a Szentlélek, a Reform Lelke.

Az ember lelkében állandó nyugtalanság dolgozik a megújulás után: Reform, új lélek után vágyódnak első-sorban a mai nemzedék fiai, mert tudják, hogy az új világot csak új emberek teremthetik meg. A mai ifjúság ezért meríthet erőt az Egyházban működő Szentlélektől és veheti ajkára a fohászt: Küldd el Szentlelkedet, és minden új alakot ölt, és megújítod a föld színét!

Ezért imádkozott az Egyház a katakombák sötétjében, és bár emberi számítás szerint a régi pogány világ és társadalmi berendezkedés minden átalakulást kilátástalanná tett, mégis megszületett a nagy reform és az első három század pümkösi lélekjárásában az antik görög-római világ színe új alakot öltött.

Ez a fohász lebegett Ágoston ajkán, mikor negyven társával Anglia partjain kikötött, ez szakadt ki Bonifác lelkéből, mikor Geizmár mellett ledöntötte Donar tölgyét, ezért könyörgött Gellért a Bakony magányában és Csánád püspöki székén — s az imádság és munka nem volt hiábavaló. A barbár világ színe is megújult és megszületett a középkor keresztény világa.

Küldd el Szentlelkedet! — imádkozott Szent Ferenc Alverna-hegyén és így esdekelt Szent Domonkos hosszú éjszakákon. A tömegek megmozdulásának órájában a régi feudális világ épületének falai repedezni kezdtek, és az Egyház dűledező falát is csak a hatalmas lelki reform támasztotta meg.

Küldd el Szentlelkedet! — sóhajtották mindig a Lélek emberei, mikor egy régi világ haldokolni látszott.

Küldd el Szentlelkedet és újítsd meg a föld színét! — ezután sóvárgunk mi is. Mikor azt tapasztaljuk, hogy kultúránk, technikánk, társadalmi életünk formáiból hiányzik a lélek és megújulás, lelki reformot sürgetünk, akkor érezzük át a 103. zsoltár egy másik versének mély igazságát, hogy minden a porba tér vissza, ha távozik belőle a lélek. A távozó lelket sóhajtkuk vissza, mert tudjuk, hogy minden tűz a meleg örök forrásából, Istenből ered. Minden lelki megindulás a Lélek fuvalmától származik. Minden lélekbenyúló reform csak a reformáló pünkösdi Lélektől várható és minden gyökeres újítás programja csak annak a szavától nyeri erejét, aki kimondta: Ime, megújítok mindeneket! (Titk. jel. 21. 5.)

A mai nemzedék számára nincs távol a nagy tanulság: már kipróbáltunk mindent, de rájöttünk, hogy Isten lelke és ereje tudja csak megreformálni, új életre keltetni a mai emberiséget. A társadalom számára nincs más megújulás, csak ha megnyitja lelkét a Szentlélek erőt adó tevékenységének.

Mikor a mai társadalom reformját sóhajtkva, a megújító Szentlélek küldését vágyva mondjuk az Egyház imáját, akkor önkénytelenül is Ezekiel profétának viziója

jut eszünkbe, akit az Úr egyik látomásában csontokkal teli mezőre vezetett. (Ez. 37.) A kiszáradt, fehérlő embercsontok tömege mintha csak a mai élet képét mutatná. S mintha ma tenné fel a kérdést az Úr: Emberfia, vajjon életre kelnek még ezek a csontok? Mi pedig Ezekiel-lel válaszolhatjuk: Uram, Istenem! Te tudod! — Erre elhangzott Istennek a parancsa: Prófétálj ezekről a csontokról és mondjad nekik: Ti száraz csontok, halljátok meg az Úr igéjét! Így szól az Úristen: Ime, én lelket bocsátok belétek, hogy életre keljeteek... és megtudjátok, hogy én vagyok az Úr!

A csoda megtörtént: a kiszáradt csontok összeálltak, hús és izom feszült rajtuk és a négy szél tájékaról jött lélek megelevenítette a holtakat. S mi azért hívjuk az Egyház imájával a Szentlelket, hogy a mai társadalom fehérlő csontmezeje felett is jelenjék meg az Úr lelke. Támassza életre a holtakat, hogy legyen újra erkölcsi megújulás, lüktető élet a tagokban, hogy szülessék meg a Reform Lelkének erejéből a keresztény élet igazi reformja. Ez nem lehetséges teljes társadalmi átalakulás nélkül, az eszmény megvalósításához azonban még hosszú út vezet.

Az eszmény és valóság között mélyülő szakadék pedig az emberek és elsősorban az ifjúság számára sok tragikus kiábrándulás és fájdalmas letörés oka lehet. Az ifjúság mindenben az eszményt keresi és ezért az Egyházat olyannak kívánja látni, mint amilyennek Szent Pál látta és írta, hogy „Krisztus szerette az Egyházat és önmagát adta érte a végett, hogy megszentelje és megtisztítsa a víz fürdőjében az élet igéjével, s dicsővé tegye

magának az Egyházat, hogy sem folt, sem ránc, sem más efféle ne legyen rajta, hanem legyen szent és széplőtelen". (Ef. 5, 25—27.) Nem lehet rossznéven venni tőle, hogy idealizmusa és radikalizmusa itt is érvényesül. Szébbnek akarja Egyházát és nem hiba, ha hiányzik belőle az öregkor bölcs rezignációja, megbékélése a valósággal. Az Egyház előtt is ez a kép lebeg, a legnagyobb eszményt hirdeti, de azzal a realizmussal, amit századok bölcsesége alakított ki benne. A valóságos Istent hozza a valóságos ember elé és így ment meg a kiábrándulás tragédiájától. Nem tud szemet húyni a kor tévedései felett, de kétségbeesni sem enged. A szent elégedetlenség szelleme szünet nélkül dolgozik benne is, állandóan a jobbat várja, örökös ádventben él. Minden elért eredményről tudja, hogy Isten ajándéka és ez csak arra ösztönzi, hogy még többet reméljen és még nagyobb tökéletesség befogadására készüljön elő. Arra törekszik, ami előtte van és azt várja, ami eljövendő. Itt tűnik ki, hogy eszményének célja végtelen távolságban van, maga a tökéletesség. Ha egyeseket megkísért az a gondolat, hogy az elmúlt korszakok jobbak voltak, az Egyház tudja, hogy minden kor Istené és lehetetlen a múltba visszatérni, hanem dolgoznunk és remélnünk kell a szebb jövő kialakításában. Ha úgy tűnik fel, hogy a kereszténység eszménye sokkal szebb, semhogya emberi erővel meg lehetne valósítani, akkor is azt tartjuk, hogy túl szép ahhoz, hogy engedjük elveszni abból a világból, ahová Isten maga jött el fényét kigyújtani, és a mi kötelességünk, hogy ne engedjük elhalványodni. Nagyobb szerencsétlenség lenne

elveszteni a kereszténységben való hitet, mint nem gyakorolni. Nagy szerencsétlenség és minden bajunk forrása, hogy nem tartjuk meg és nem gyakoroljuk, de még nagyobb veszteség lenne és kétségbeejtő, csillagtalan éjtszakát jelentene, ha a hitet is elveszítenénk benne és lemondanánk megvalósításáról.

Az Egyház idealizmusa nem akar kivonni minket az élet munkájából, sőt egyre nagyobb tevékenységre ösztönöz, mikor azt kívánja, hogy úgy éljünk, mint akiket maga az Úr küldött ide. A keresztény idealizmus a világjavítás harcos és küzdelmes programját jelenti. Azt hirdeti, hogy sohasem lehetünk megelégedve a világgal, nem fogadhatjuk el véglegesen berendezkedéseit, hanem állandóan alakítani kell, hogy egyre jobban megközelítse az eszményeket. A mai anyagi és földrenéző nemzedék hálás lehet az Egyháznak, hogy nem enged ebből a programból és nem engedi kioltani az idealizmus lángját. Hiszen ez a legreálisabb követelmény, amire most a legnagyobb szükségünk van. A jobb világot kívívni, az élet nehézségeit leküzdeni csak harc árán lehet, de a küzdőknek szívükben kell hordani egy szebb jövőnek ideális képét, amiért érdemes egy élet munkáját feláldozni. Ha nem tekintünk fel ezekre az eszményekre, letörünk az élet szűrkeségében és idegörlő küzdelmében. Ha a világon változtatni akarunk, onnan kell merítenünk, ahonnan erőt és indítást kapunk. Hogy vannak reális értékeink, hogy van még becsülete a lelkiismeretes munkának, kitartó kötelességteljesítésnek, az mind a keresztény idealizmus szelleméből táplálkozik. S áldozatra is az Egyház erkölcs-

tana tanította az embereket. Ma nincs ennél realisabb érték, mert áldozat nélkül nincs haladás és nem képzelhető el reform. A földi élet és világi boldogulás reális alapjait végeredményben az Egyház idealizmusa rakja le, ezért szól állandó felhívása a világhoz és az ifjúsághoz: Reformamini! Ne szabjátok magatokat e világhoz, hanem alakuljatok át Isten gondolatának bennünk való felébresztése által, hogy megszülessék az új ember. (Róm. 12, 2.)

Az ifjúsághoz szól elsősorban ez a hang, mert a változást a felnőttek generációja már nem hozhatja létre. A holnap ifjúságáé a keresztény jövő munkája és ezért az Egyház reménye bennük van, rájuk néz és az ő szemükből olvassa ki a jövőndőt. A jövő azonban nem a természetlen csodavárás eredménye lesz, hanem belső munka, lelki megerősödés nyomában járhat csak.

Azé az ifjúságé a jövő, amelyik valóban fiatal. Azoké, akik nem vágyódnak vissza a régi jó időkbe, hanem hiszik, hogy Isten ugyanaz maradt ma is, mint az őskereszténység tavaszán és a Lélek ma is ott lebeg a történelem zavaros vizei felett, mint a teremtés hajnalán. Akik nem abban bíznak, hogy Krisztus ellenségeinek ereje csökken, hanem akik azon dolgoznak, hogy Krisztus híveinek tábora legyen minél erősebb. Akik nem gondolják, hogy mindenben megfeleltek már a kereszténység követelményeinek és talán szemrehányást tehetnek az Úrnak, hogy nem tesz eleget értük, pedig Isten karja nem rövidült meg ma sem, csak mi kerültünk távolabb tőle. Akik lelkében Istennek képe annyira emelkedett és tiszta,

hogyan csodálják működését akkor is, midőn száraz ágakat tördel le az Egyház fájáról, hogy kinyilvánuljon az emberi gyengeség mögött is kegyelmének az ereje. Akik nem állnak hidegen Krisztus nagylelkűségével szemben, hanem érzik, hogy az Úr főleg most áldozatos apostoli lelkeket keres. Látják, hogy sok tévhit és mitosz hódít a világban és hatnak a lelkekre, mert erős hitű emberek hirdetik. A hitet és meggyőződést pedig csak erősebb meggyőződés és lángolóbb hit győzheti le.

A katolikus Egyház szavából és megnyilatkozásaiból ez a törhetetlen meggyőződés ereje szól és ezért találhatják meg könnyen az utat az ifjúság lelkéhez, mert saját lelkének hangját érzi mögötte szólani. Az Egyház pedig sohasem lehet pesszimista, és bár a pápák szavaiból is nem egyszer megérezhető az a sok gond és nehézség, ami a jövőnk útjában tornyosul és amit Krisztus földi helytartója magas őrhelyéről még tisztábban lát, mint mi, mégis minden kijelentésének utolsó szava a bizalom és remény. Mikor a legnagyobb divat az európai kultúra bukását jövendőlni, az ifjúság ajkán természetellenes beszéd lenne ez a mesterkelt rezignáció és az Untergang-próféták lelke idegen tőle. Sőt ha mi már valóban kultúránk alkonyodó napjának fényében élénk, akkor is az ifjúság lelkét ez nem ejti meg, mert a tekintete mindig kelet felé fordul és az éjtszakában is a hajnalt várja. Az éltető forrásokat keresi és nem a régiségek konzerválását. Újulást és nem kultúrreakciót akar. Igaz, hogy minden kultúra, mint maga a világ is, az elmúlással van eljegyezve.

A kereszténység azonban az örökkévalóságról beszél, ezért maradt állandóan fiatal és övé a jövő. Az az irányzat, amely tekintetét az ég helyett a földre fordította és az örökkévalóság helyett az időnek akart élni, öreg lett. Ez történt a reneszánsz kor hajnalán és akkor indult meg a világ eltávolodása Krisztustól. Ennek a korszaknak a felszámolása folyik le szemünk előtt és összes következményeit nekünk kellett levonni. A földrenéző világnézetnek kihaltak eszméi, elveszett lendülete, az Egyház pedig az embert akarja újjáteremteni, az örök életről beszél és éppen ezért fiatalos lelkesedéssel, a húsvéti Exultet hangulatával néz szembe az élettel.

Talán igazuk van azoknak, akik szerint kultúránk napja leáldozóban van, de a keresztény lélek mégis bízik és szemével a felkelő napba néz. Nem köti magát az anyaghoz és társadalmi formákhoz, mert tudja, hogy a fenntartó és fiatalító erő nem lehet más, mint a szellem. Megerősíti ezt a történelem és az Egyház munkája, mely mindig a lélekért, az emberért dolgozott és közben hatalmas kultúrát teremtett. Az európai kultúra kétezer éven át fennmaradt, mert szellemi erőkhöz volt kötve és egy független hatalom, az Egyház adott lelket belé. Volt idő, mikor Bizánc kultúrája messze fölötté állt a nyugati kereszténység életformájának, és mégis ez a magas kultúra megsemmisült, mert összenőtt egy múlt társadalmi és állami renddel. Volt olyan idő is, mikor a Földközi-tenger táján az arab civilizáció volt az első és a kalifa városa, Cordova volt Európa legfényesebb és leggazdagabb városa. Az arabok fényes és tudományos téren

is kiváló kultúrája szintén megsemmisült, mert egy anyagi világban erőszakra építő hatalomra támaszkodott. Mikor ez a világ összeomlott, a hozzánőtt kultúra is elpusztult. Európa keresztény kultúrája azonban mindig fiatalon fennmaradt, mert állami és társadalmi formáktól független szellemi hatalom nevelte nagyra. Mikor napjainkban az a vészkiáltás jár végig Európa fölött, hogy kultúránk napjai meg vannak számlálva és itt a vég, akkor csak a szellemtől elfordult és egyoldalúan anyagiasságba merült kultúra pusztulásáról lehet szó. A szellemet lehet elnyomni vagy háttérbe szorítani, de az emberből végleg kiölni nem lehet, és a szellem erejében van az Egyház és az emberiség jövője.

*

A jövőről szólva nem akarunk távoli jóslatokat hirdetni, de azzal a hittel és meggyőződéssel teszünk pontot írásunk végére, hogy az ifjúság és Egyház találkozásában van a jövő. A mai szellemi élet területein végigtekintve az az eszme vezetett minket, hogy minden Istentől eredő örök gondolat és érték a múlt idő talajában kihajtva százszoros gyümölcsöt tud teremni, és korunk által felvetett eszmékben is található nemes érték és időfeletti tartalom, ami át tud menni az örök értékek birodalmába.

Amint soraink elején az Egyház és ifjúság találkozásának problémáját az édesanyja elől menekülő Szent Ágoston és fia után tekintő Szent Monika alakjában szemléltük, ugyanúgy az ő alakjukkal zárjuk fejtegeté-

seinket. Szent Monika utána ment fiának és néhány év múlva Ostiában újra a tengerpart mellett találjuk őket. Ágoston már keresztény és az ostiai ház nyitott ablakában az anya és fia a végtelen tengert nézve az örökkévalóság titkairól beszélgetnek. Megfeledkezve a múltakról, csak a jövő felé szálltak, áthaladva az egész földi világon, még följebb hatolnak, és — amint Szent Ágoston leírja — az egész világ nagyon kicsivé zsugorodott össze előttük. S mikor elcsendesedett bennük és körülöttük a nagyvilág, hallották a mindenség szavát, hogy Isten alkotott minket, aki megmarad örökké.

Az Egyház ajkán is ez a hang szólal meg és az örökkévalóság zsoltára az új ének, amit az ifjúság van hivatva énekelni: A kereszténység tud minden kor Ágostonainak megbékélt szívet és otthont nyújtani. Mivel nem ebbe a világba helyezte célját, tud fiatalosan lelkesedni és ha kell, egy új világot is teremteni. Itt találkozik egymással az ifjúság és az Egyház. Az örökkévalóságba kapcsolódva marad az Egyház mindig fiatal és ezért az ifjúság és az Egyház együvé tartoznak.

TARTALOM

Ifjúságunk és az Egyház	3
Az ifjúság lelki képe	14
Szociális ádvent	32
A szabadság válsága	52
Nemzeti hivatás	68
Katolikus magyarság	109
Új Európa és az Egyház	131
Az Egyház és a jövő	151

